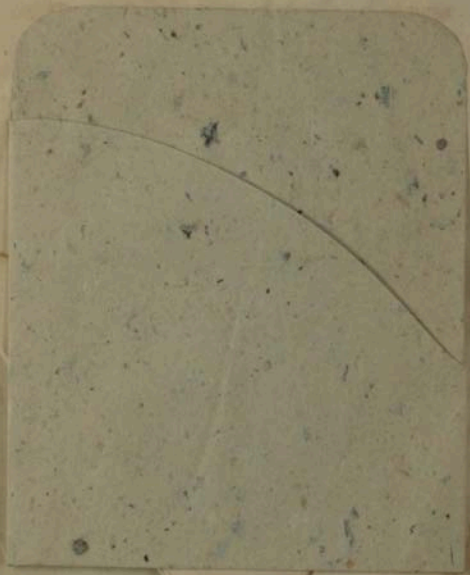
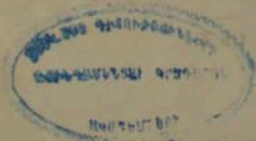

ፊደላዊ ሰነድ ላይ

1132

US 1194200 E
1952 P.

« Օգոյշ լեր՝ զանձն քո սրահեա 'ի նմանէ,
('ի մուր կրկ .) և եղկցիս գու անձին
քու՛մ որպէս հայելի ջնջեալ »: Սիր. ժԲ. 11:

ՆԱԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ

Չե՞սք՝ որ յանկարս ձգին, ոչ առանց վերաց ժողովին ՚ի ձոց: Այժմ բժժտակալք՝ ազգակի ՚ի պշնուլ զգեղեցիութեամբն արեգական, ոչ բաւեն ժուժել առանց կրկնանաց, և որոց կարողութիւնն անկատար, ներգործութիւն իրին տեսակաւ որելոյ՝ թերատ: Այսոքիկ ըստ բնականին: Բայց ըզբազումս ընթերցեալ եմք, որք զյոյս Աստուած հաստատեալ քան զկար իւրեանց ՚ի չքնաղ տեսութիւն իմաստից հոգեւէս բարձրացեալ: Այլ քաջ իսկ, զի մտաց սրբոց ՚ի նոյն աստիճանս վայելէ թեապարել: Թիստ ըստ իմաստից հոգւոյն քննել մտաց այնոցիկ է, ասէ Սարգիս¹, որ հոգւոյն Աստուծոյ վարին: Այլ այսոքիկ ըստ գերբնականին: Բայց որ զկիրս թաթաւեաց զգայականաւ, « մի ակնկալցի մարդն այն առնուլ ինչ Աստուծոյ », ասէ երանելին (Յակովբոս²: Այլ յայսմանէ զգածմանէ ճնանի մեզք, յորմէ և անարգութի, յոր թէ որ և յապաղեաց,

¹ Իննի. ճ. գլ. 1. 354: ² Գլ. Ա. 7:

անցեալ զբացասականաւն՝ ՚ի դբականն իջա-
 նէ յանարգութիւն¹ . յորմէ փրկեսցէ զմեզ
 Մտուած : Ուստի յայսպիսեաց աստի ՚ի
 սրբել զմիտս , կամ լու ևս ըստ Պաւղոսի² ,
 ընկզմել զմահականացուս ՚ի կենաց անտի ,
 յոյսօք օգնեն և աղօթք ընտրելոցն Մտուծոյ :

Ըրդ՝ ես որ զուրկ եմ ՚ի բնական և ՚ի
 գերբնական կատարելութենէ , և կրիւք ըզ-
 գածեալ յերևութական փոփոխելիս , իւ-
 ուրեմն վստահացայց զմարդկայինս և զաս-
 տուածայինս խօսել , և զանձն ցուցանել
 կարող : Եւայց կարդացեալ զբան Պրակղի³ ,
 « Կարողութիւն ամենայն էակաց՝ ՚ի միակ
 յաւակէ , և ամենայն կատարելութիւն յա-
 կըն միակ » , զամենայն ճիգն յուսոյ իմոյ ՚ի
 նոյն Սիակն եղեալ , յինէն ոչ մի ինչ՝ այլ
 նովաւ և ՚ի նմանէ ընդունել զկարողու-
 թիւն , նեցուկ ՚ի ձեռին և զաղերս սրբոյն
 առեալ , և խրախուսեալ ՚ի մարդարէութե-
 նէն՝ Եւթի⁴ բանամ զբերանս | ից ուրեմն
 զսա ս շոգի Մտուծոյ :

¹ Հ-ԲԵԴԴ . ԵԷ . 60 . ³ ԼԺ . ՊԴԴԴ . 221 . ԺԹ .

² Բ . ԿԴԷ . Ե . 4 . ⁴ ՍԴԺ . 2 . 11 .

ՏԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆՈՒԽ

Որ յաշխարհ գերազանցութեան հարց և կրից ՚ի հասարակութեան ինչ շէշէ:

Օրաստուածամերձ զօրութիւն իմն ճանաչեմ ՚ի մարդ, և այն է միտք: Ի՛նչ զայն որ գիտաց գնալ ընդ առաջնորդութիւնս նորա հաւատարիմ: Ենթադրուանեցա սր այն զօրութիւն՝ որ ՚ի մասնաւորաց քննութենէ մինչև Յիսակն, և անտի ցատորակացս բաւական ՚ի ժամանեւ: Եւ որ առաւելն է՝ զցանկալի տեսութիւն վերնոյն՝ (թէ և ըստ Պաւղոսի¹, աստէն իբրև ընդ հայելի օրինակաւ), զօրանայ յինքն գրաւել, ՚ի նոյն զմայլիլ, նովաւ պարարիլ, և ՚ի նմանէ ևս քան զևս պայծառանալ: Եւ թէ տկարացաւ ինչ, ոչ իւրոյ էութեանն այն պատահար, այլ կրից զգայականաց զգածեալ ամպրոտք:

Միտք ոչ զբաղին ծփանօք ՚ի յուզմունս փոփոխականս և ՚ի սնտիս, եթէ ոչ թելադիր լիցին նմա յարուցմունք կրից, զոր սառտեւ արժան է: Օնունդ երևակայութեան՝

¹ Ա. կրկ. ժ. 9. 12.

անցեալ զբացասականաւն՝ ՚ի դրականն իջա-
նէ յանարդութիւնն¹, յորմէ փրկեացէ զմեզ
Մատուած : Աստի յայսպիսեաց աստի ՚ի
սրբել զմիտս, կամ ըսու ևս ըստ Պաւղոսի²,
ընկզմել զմահականացուս ՚ի կենաց անտի,
յայսօգտնն և ազօթք ընտրելոցն Մատուծոյ :

Մրդ՝ ես սր զուրկ եմ ՚ի բնական և ՚ի
գերբնական կատարելութենէ, և կրիւք ըզ-
գածեալ յերևութական փոփոխելիս, իւ-
ուրեմն վատահացոյց զմարդկայինս և զաս-
տուածայինս խօսել, և զանձն ցուցանել
կարող : Եւայց կարդացեալ զբան Պրակդի³,
« Կարողութիւն ամենայն էակաց՝ ՚ի միակ
Մակէ, և ամենայն կատարելութիւն Մա-
կըն միակ », զամենայն ճիգն յուսոյ իմոյ ՚ի
նոյն Միակն եղեալ, յիննն ոչ մի ինչ՝ այլ
նովաւ և ՚ի նմանէ ընդունել զկարողու-
թիւն, նեցուկ ՚ի ձեռին և զաղերս սրբոցն
տուեալ, և խրախուսեալ ՚ի մարդարէութե-
նէն⁴ Վաթի⁵ բանամ զբերանս : Ից ուրեմն
զսա ս շոգի Մատուծոյ :

¹ Հ-ԲԷԴԳ. յԵԴ. 60.

² ԵՃ. ՊԵՂԻԴԷ. 221. ԺԹ.

³ Բ. ԿՐԴՆ. Ե. 4.

⁴ ՍԵԴ. 2. 11.

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ԿԱՆՈՒԹ.

Որ յաւագ փերաւանց--իւնն ժոյց և իրից ՚ի հաս-
 ցիւն իւր զիւնն:

Չաստուածամեծ զօրութիւն իմն ճա-
 նաչեմ ՚ի մարդ, և այն է միտք: Եւր զայն
 որ զխոսաց գնալ ընդ առաջնորդութիւնս
 նորա հաւատարիմ: Յենթալուսնեացս սր
 այն զօրութիւն՝ որ ՚ի մասնաւորաց քննու-
 թենէ մինչև ջԱԿակն, և անտի ցատորակացս
 բաւական ՚ի ժամանեւ, Եւ որ առաւելն է՝
 զցանկալի տեսութիւն վերնոյն՝ (թէ և ըստ
 Պաղատի՝, աստէն իբրև ընդ հայելի օրի-
 նակաւ), զօրանայ յինքն գրաւել, ՚ի նոյն
 զմայլիլ, նովաւ պարտրիլ, և ՚ի նմանէ ևս
 քան զևս սրայծառանալ: Եւ թէ տկարացաւ
 ինչ, ոչ իւրոյ էութեանն այն պատահար,
 ոյլ կրից զպայականաց զգածեալ ամպրոտք:

Այսք ոչ զբաղին ծփանօք ՚ի յուզմունս
 փոփոխականս և ՚ի սնտրիս, եթէ ոչ թեւա-
 զիր լիցին նմա յարուցմունք կրից, զոր սա-
 տեւարժան է: Օնունդ երևակայութեան՝

¹ Ա. կրն. յ. 9. 12:

սատան ոմն տեսանեմ 'ի մարդ , և այն է կիրք , որ յղգալեացս զօրացեալ՝ յարթնական յըմբռնմանն խանգարէ զկարգ տեսութեան մտաց : Անկնդիրք սմա բազում , որք իբր բարեկամի՝ հրամանաց նորա խայտալով գընան զհետ : Բեր զայն՝ որում ոչ լուաւ , և ոչ եթող նմա շփոթել զգեղեցիկ ճանաչումն բանին :

Բազումք 'ի բնախօսից զանազան 'ի դէմս զսա վերածեն սահմանաբար , այլ ես հաճեալ եմ Ստոյիկեանցն սահմանի . Աբր՝ մեք ինչն զրդի ինչորէն ՚ի բնէ ընդէմ բնութան ¹ :

Անուր և անտեղի՝ Սիակն միայն , և թէ յամենայն տեղիս , և այն՝ ըստ աստուածաբանից՝ լրամար : Իսկ ամենայն արարածք ունին զտեղի . և թէ հոգեղէնք՝ սահմանաբար , և եթէ մարմին՝ պարագրապէս : Արդ՝ թէ և աննիւթ իմն ներդարծութիւն , բայց ունի իւր տեղի սեպհական սահմանաբար՝ որ է երևակայութիւնն , զոր Ստոյիկեանք՝ սիրտ եղերք՝ նշանակեցին :

Իսկ էականութիւն կրից՝ մեք ինչն . զի նոյն շարժումն է յամենայն և զանակաւ որում

¹ Բարդ . Փիլ . Հատ . Դ . յեր . 135 :

Թիւնս իւր : Խոփոքելու ՚ի Բանէ : այսինքն ընդ-
 գիմաշարժ ուղղու թեան բանի՝ ստուերարկ
 լուսոյն՝ և խափանարար ներգործութեանց
 նորա : Ինչքէ՞ Բան-Թեան . բնու թիւն հանգչի ,
 երբ տեսանէ զմիտս՝ իւր կառավար : Ի խոռ-
 վու թեան և ՚ի վարանս յայնժամ՝ յորժամ տի-
 բեն նմա կիրք : Այլ յայնմ բռնութենէ ընդ-
 գիմակ զոմն իւրումն բարեկեցութեան ըզ-
 գենու , զորմէ ասէր Պաւղոս ¹ . « Տեսանեմ
 այլ օրէնս յանդամս իմ՝ զինեալ հակառակ
 օրինաց մտաց իմաց » : Եանդամս իմ՝ ասէ ,
 այսինքն յերեակոյցութեան , յորմէ շարժին
 զգայական բաղձանք : Հակառակ օրինաց
 մտաց՝ ասէ , այսինքն գիմամրցանակ ճշմար-
 տաւետութեան բանին : Աստի յայսմանէ
 քանցեմք զայս ճշգրտութիւն , թէ այլ է
 կիրք՝ որ հոգւոյն զհեա երթաց ընտրու-
 թեան , և այլ՝ որ յերեակոյցութենէ՝ զհեա
 զգայականաց :

Մի շփոթիր դու՝ թէ ՚ի մարդ զերկուս
 կիրս ճնուցանեմ : Տես , բնախօսք զկարո-
 ղութիւնս մտաց յերկոտասանս տրոհեն ,
 բոցց ոչ այն բաժանմանք զմիտս բաղմա-
 ցուցանեն : Սապէս և մեր զկիրս ՚ի կրկն

¹ Հռոմ. Է . 25 .

անջատել՝ ոչ զերկուս ինքնէակս 'ի մի մարդ
զոյացուցանեմք, և ոչ իսկ զմի և զնոյն շար-
ժումն կրից 'ի միօրինակ անսութիւն զօրու-
թեան դադարեցուցանեմք: Օջանազանեմք
այն, այլ 'ի միում զերկուսակ զօրութիւն,
զի ոչ որպէս զգոյականինն՝ իցէ և շարժումն
հոգեկանին. զի թէ էր, ապա միօրինակ յանկ
եւանէին երկոցուն վախճանք: Վայց ոչ տե-
սանեմք այսպէս, զի որ ըստ մարմնոյն է խն-
դալ՝ դիւրափոխ է, և վաղ 'ի վերայ ածէ
զզեղջ. իսկ որ ըստ հոգւոյն՝ անփոփոխ և
անեզր, և զիղջ 'ի նմա և ոչ մի:

Արք՝ մի սպասկեր յերկուս զանազան դէ-
մքս վերածեալ: Արք՝ որ իբրև զծառ եր-
կատեսակ ստուղս գիտաց բուսուցանել-
բարի՝ յորժամ զհետ ընթացաւ բանին.
չար՝ երբ յառաջեաց քան զբանն, և բուսն
եհար զզգոյական երևութականաց:

Վ յԵՐԵՄԻՅԱՆ:

Օջննդաբանութիւն Մովսիսի կարգամք՝
յսգեւելս տնկել Մատուծոյ զդրախտ, և 'ի
նմա զծառ գիտութեան¹: Վրախտ՝ զմարդն
իմանամ, արևելք՝ զմիտս, 'ի նմին զծառ գի-

¹ Ճ. 227. Բ. 8:

տու թեան՝ զկիրս, որ պարտաւորի միշտ հայել
 յարև՝ այսինքն ՚ի հաճոյս մտաց . զի զոր մի
 անգամ ստեղծ Տէր, և ահա բարի են յոյժ .
 վասն որոյ ասէր Սովսէս՝ Գիտութեան Բա-
 շար . Իսկ շուրթ ասելն, այն՝ յորժամ մարդ
 յզգալիս անձամբ անձին թողու թաղիլ կը-
 բից : Օ՛ր ոչ եթէ Մտուած բուսոյց զչարն
 յերևակայութեան, քան, ՚ի բաց տար .
 « Կորուստ քո ՚ի քէն է Իսրայէլ »¹ . այլ
 յարտաբուստ մուծաւ, և այն՝ անձնիշխան
 հաճութեամբ չարասիրին : Եւ ահա ՚ի ձե-
 սըս կրից մեան պողպատեութիւնք չարի
 և բարւոյ :

Արդ՝ եթէ ՚ի մարմնականս հակեցես
 զկրից վերել, արկեր ընդ խաւար զմտաց քոց
 զտեսութիւն, և այնուհետև համանգամայն
 ամենայն անձն քո ընդ խաւարաւ : « Օ՛ր ոչ շ-
 լեր, ասաց Տէրն, ըյսդ որ ՚ի քեզ է՝ խաւար
 է, խաւարն ո՞րչափ ևս »² : Այսինքն՝ զգու-
 շացիր յորժամ շարժին կիրք քո, զի մի խա-
 ւարեցուցէ զմիտս քո, զի թէ խաւարեացի,
 խաւարն ո՞րչափ ևս . այսինքն՝ ո՞րչափ առա-
 ւել ևս ընկղմի անձն քո ամենայն յաղջա-
 մբղջին խաւար :

¹ Ուլէ . ԺԳ . 9 :

² Մատթ . 2 . 25 :

Ի կրից պտուղ չար՝ Ստոյիկեանք ետուն սահման՝ բուսանել : Ի կրից պտուղ բարի՝ կանոնաւ որեալ ՚ի մտաց՝ Ճեմականք : Անք դարձցուք ՚ի բաժանու մն :

Յաւագո՛ւ Բաժանման կրից ՚ի հասարակի :

Արիւս են բաժանարար ներգործութիւն կրական որակութեան . մինն՝ երեոյի հանգիստ , ե միւսն՝ ճշմարիտ հանգիստ : Առաջինն միշտ խտտորեալ ՚ի ճշմարտութեանէ՝ ե պատրանաց առիթ . իսկ երկրորդն հանապաղ ուղղութեան տեսանալ՝ ե ընթացակից մտաց : Արդ՝ նախ ՚ի վերաց առաջնայն արժան է մեզ խօսել , ե սպա զերկրորդէն :

Այս խնդրելի է՝ թէ զի՞նչ իցէ երևոյթ հանդիսան , կամ երևոյթ ցաւն՝ ըստ առաջին բաժանմանն : Սահման . է շարժո՞ւմ կրկան՝ ընթանել յարդարին շարժում , ե հանել ՚ի խորհրդի : Այս շարժմունք զօրացեալք ՚ի ներքս՝ ՚ի վասն վերջանալ հարկաւ դադարեն , ե թէ ոչ ապարինեցին յուղղութեանէ : Վասն զի զմարմնականաց բուսն արկանէ , ե յայն սակա ՚ի բաժանման՝ երեոյի հանգիստ . սորբերութիւն : Այս սր այն առարկայք՝ յարց զխոսաց զարթնուլ այս ներգործ մոլի : Համանգամայն խօսելով՝ առարկայք

զորթուցիչք երևութականի՝ թէ հանգըստեան և թէ ցաւոց, ե՛ն փոփոխական յաջողութիւնք և այլայլական ձախորդք :

Աւ ահա ընդ այս երկու սեռականագոյն տեսութիւնն՝ բազմանան առարկայք տեսակաւորեալք, յորոց շարժեալ կիրքն երևակայական՝ եղանակաւորի ՚ի ցանկալ, ՚ի ցասնուլ, զորս ՚ի մետասանս բնախօսք բաժանեն, զորոց չիք մեր կամք խօսիլ. իսկ թէ դու ցանկաս, վաղվաղեա ՚ի տեսութիւն մանրակրկիտ հետազօտութեան՝ բարոյական մասին Փիլիսոփայութեան ¹ : Ա՛ք գարձցուք յառարկական բաժանումն մեր, և նախ՝ զփոփոխական յաջողութենէ, որ և երևոյթ հանգիստ, ըստ տուչութեանն Աստուծոյ խօսեսցուք զորպէսն, գլխադրելով և վարդապետելով :

¹ Հատ. Դ. յԷԴ. 155 :

The first part of the paper is devoted to a general
 introduction of the subject, and to a statement of the
 objects of the present investigation. It is then shown
 that the problem is not only of great importance
 in itself, but also that it is connected with
 several other important questions in the theory
 of numbers. The author then proceeds to a
 detailed examination of the problem, and shows
 that it is in fact a special case of a more
 general one. He then gives a complete solution
 of the problem, and shows that the result is
 in perfect agreement with the known results
 of the theory of numbers. The paper concludes
 with a few remarks on the history of the
 problem, and on the progress of the theory
 of numbers.

ԳՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՐ ՅԱՂԱԳՍ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ԳՐԱԿՈՆՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆ

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY NATHANIEL BENTLEY
VOLUME I
BOSTON: PUBLISHED BY
J. B. ALLEN, 1822.

ԳԻՈՒԽ ԸՌԱՋԻՆ

ՈՐ ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆՆԻ

—

Յուշի Իրիւն յաշու-իւնց :

ՔԱՍ որում արարած՝ չիք ՚ի ներքոյ երկնից յամենայն տեսակս առարկայից անսխափս յաջողութիւնք . և որք ենն՝ են ՚ի ներքոյ անկեալ ազականութեան . « Ամենեքեան իբրև զձորձս մաշեցին »¹ : Իսկ որ ինչ ՚ի վերքսն զքնակութիւնս , այն՝ և նորա ՚ի բնութիւնս իւրեանց ՚ի սահմանեալ ժամանակին ընդ փոխտութեամբ . « Փոխեցես զնոսա և փոխեցին »² : Օրոց երանելին Պաւղոս . « Գալարեցես զնոսա , սաէ , և գալարեցին »³ : Իսկ Պետրոս՝ « բնութիւնք , սաէ , հրդեհեալ հալիցին »⁴ : Օխմաստ բաւ

¹ ՍԼՃ . ՃԱ . 28 :

³ ԵԲԸ . Ա . 12 :

² " " 27 :

⁴ Ա . ՊԷԳ . Գ . 12 :

նիս բացատրելով մեկնէ Սարգիս՝ այսպէս .
 « Յայլ իմն կերպարանս փոփոխէ՝ գեղեցիկս
 և վայելուչս »¹ :

Ըստ դու թող զլերնականս , եկ՝ զհետ
 ընդ քեզ լիցուք միայն զարարածովքս՝ որ ՚ի
 հողազնդիս , և զնոցունց ծանխցուք , եթէ
 զխորդ իցեն փոփոխականք , և որ մեծն է՝
 ասականացուք :

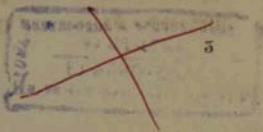
Իր-ի-ն - - - - - ր-ի-յից յ-ջո-ղ-ն-ի-ն , և ի-ր-ի-ն - - - - - ի-ն-ն :

Օտսկի տեսանեմ առարկայ կրից՝ իբր
 երևոյթ հանդիստ , և անփոփոխ ՚ի յաջողու-
 թիւնս՝ ըստ գոյացութեան , զի է անսպա-
 կան ՚ի սրբղ ըմբռնման , ծանրագոյն ՚ի կշիռ ,
 և հարստագոյն ՚ի ծաւալական յատկու-
 թեան : Աւստի ուսեալ ՚ի կրից՝ և համարիմ
 թէ ՚ի ցանկալ նմա ստանալ զնա՝ արդարա-
 նայ կիրքն , ըստ յանսպականն ձգելոց զար-
 ժումն իւր . և որ առ այնպիսիս՝ մերձենայ
 և առ ամենամաքուրն ըստ փիլիսոփայից .
 Ի՛այց այսօրէն ուսուցմունք նորա փութով
 նպատրեն զմիտս , որովհետև յարի ՚ի կեզեւ-
 նըս սուտ ընտրութեան : Քանզի զի՛նչ սու-
 կւոյն հանք , եթէ ոչ՝ երակ երկրի . որ ծը-

¹ Մ-ի-ի . Կ-ի-ի . յ-ի-ի . 475 :

նունդ նորա, եթէ ոչ արգանդ հողոյ, ուստի
 սնունդ նորա, եթէ ոչ ՚ի տապոյ արևու :
 Արդ՝ որ յայսպիսի բաղադրութեանց և յայլ
 եղանակաւ որութեանէ ունի զկախումն գոլոյ
 իւրում, սպականացու է և եղծականն : Այլ
 որ ՚ի բաղադրեալս և յեղծականս յարեցաւ,
 յանբաւս հեռանայ յանբաղադրելի Միա-
 կէ՝ որ է ինքն Աստուած :

Ի միտջէ տասի սկեզիր առարկութեանէս
 բարւոք իմանաս, եթէ որ ՚ի հողոյ՝ յոչ գոլոյ
 զանգեալ և ՚ի գոյ արտադրեալ, փոփոխա-
 կան է և կորստական, սպա և ամենայն յա-
 ջողուածք նոցա՝ անկայուն և դիւրաթաւամ.
 « Ամենայն փառք մարդոյ իբրև զծաղիկ խա-
 սոյ, խտան ցամաքեցաւ »¹, և այլն : Փառք
 ասէ զայնսոսիկ՝ որք փոփոխական են գոյակ,
 և զայնսոսիկ՝ որք ունին զհամարումն յաչս
 մերոց կրից : Այլ սոցին յաջողութիւնն սր :
 Յաջողութիւն իմա սատէն մի զմիտ զե-
 րազանցեալ արժանտապատուութիւնս՝ որոց
 ետուն մարդիկ զընարութիւն, որպէս սս-
 կւոյ, ականց, մարգարտաց, և ՚ի սոցա սակի
 եղևոց, և սրոց՝ որք ՚ի խանարհագոյն աս-
 ախճանի : Այլ և ս իմա յաջողութիւն զայն՝

որք 'ի վայելչու թեան ունին զսոսա : Արդ՝
 և թէ կիրքն ըմբռնեացի շարժմամբ ցան-
 կու թեան յարիլ 'ի սոսա՝ խոչ է բանին , և
 հարկ է սաստել ամբարտաւան հետազօտու-
 թեան կրից . ապա թէ թոյլ տացի , ողջոյն
 և զանձն 'ի փոփոխելիս յարեցուցանէ , և
 սուսագաստ ձգեալ ընդ մէջ՝ շտացուցանէ
 զմիտս 'ի տեսաներց զԱստուած :

Աորդ որ՝ որքան և կար , և թէ յանփո-
 փոխն շարժեաց զկիրս , չէ հեռի Աստու-
 ծոյ . և Աստուած իսկ սու այնպիսիս՝ զմեր-
 ձաւօր լինիլն յայանէ . « Աստուած մերձա-
 ւօր եմ ես »¹ : Հեռանայ յայնժամ՝ յորժամ
 հեռանայ կիրքն 'ի մտաց ուղղութեանէ :

Արեւութեան յաջողութիւն առ համե-
 մասութեամբ անփոփոխելոյն՝ իբր զյարգ
 սու ցարենով² : Աւամենայն յաջողութիւն
 և զժական՝ դարձուցանեն զմիտս 'ի ծնէ կու-
 բութիւն , որք զգոյն 'ի գունաց զանազանել՝
 անզօրք , ըստ Ստագիրացւոյն³ : Սողոման ա-
 սէ . « Արոց ոչ գոյ սուաջնորդութիւն՝ թօ-
 թափին իբրև զտերև »⁴ . այսինքն՝ ուր ոչ
 իցէ սուաջնորդութիւն բանին , անգ ամե-

¹ Երժ . ԻԳ . 25 :

³ Դաւ . սուճ . Եբր . 7 :

² Երժ . ԻԳ . 28 :

⁴ Ասմ . ԺԱ . 14 :

նայն ինչ կորուստ : Այսպէս կարեաւ և
 Յուդաս, զի զկարգ պաշտամանն՝ կիրք ար-
 ծաթսիրութեանն կուրացոյց, և փակեաց
 զաչս մտաց նորա շտեանել զուղղութիւն :
 Այսպէս և Պիղատոսին զդատաստանական
 զիրաւ արարութիւնս խախտեաց. զի կշիռք
 արծաթոյն բազմոցան առ նա ՚ի հրէից, և
 կիրքն շարժեալ ՚ի բազում դիմաց, արկ զնա
 ՚ի մուտր դատաւճիւ. թէ և զինչ սակր,
 « ճշմարտութիւն »². այլ ոչ ետուն թոյլ
 գիտել նմա՝ յարուցմունք կրից : Վտին ար-
 դարե սորա զյաջողութիւն, մինն՝ արծաթոյ,
 և միւսն՝ արծաթոյ և իշխանութեան. բայց
 մինն վաղվաղակի՝ և միւսն ոչ յետ բազմաց
 ինչ աւուրց՝ ակոսին զփոխփութեան և զե-
 բեութական զնտոի պատրանս կրից. զի
 ամենայնն էանց վաղագոյն, և ՚ի կորուստ
 մեծ մասնեցան :

Օրսնութիւն կրից՝ Աստքեալ նմանե-
 ցուցանէ խմբոյ. « Փոքր մի խմբ զամենայն
 զանգուստն խմբէ »³ : Փոքր մի՝ սակ, այս
 ինքն՝ ՚ի միանգամն շարժել կրից առ ապա-
 կանացուս. ՚ի միջէ անտի ամենայն անձն

¹ Եւր. ՚ի իմն. Աստգ ուր : ² Ա. Կրն. Ե. 6 :

³ Յովն. Ժ. Ը. 58 :

և գործ գրաւի յապականութիւն : Այլ չիք
 ապականութիւն՝ որ չունիցի զարմատ յա-
 պականացուաց . « Յապականացուացն է
 շարութիւն » , ասէ 'Վաւիթ անյաղթ' ¹ : Այլ
 առ 'ի չիբդովել զմիտս յայսպիսեաց աստի ,
 հանձարեղ բանիւ 'ի պատրուակեալ կշտամ
 բանս խրատեաց Տէրն մեր զայրն ժողովոր-
 դական . « Այր գու՝ ս՝ կացոյց զիս բաժա-
 նարար 'ի վերայ ձեր » ² : Տեսանե՞ս՝ եթէ
 զխորդ ոչ բնդ մէջ մտանէ , և ոչ իսկ կամի՝
 թէ և մեք շարժեցուք զկիրս 'ի վաճառելիս
 յաջողուած : Յաջողեցաւ առնն ժառան-
 գութիւն իւր , բայց խտտան համարել զայն՝
 ստասէ Տէրն . զի ճնունդ մտաց ուղղու-
 թեան՝ չէ յապականացուաց . « Վիտէի ոչ
 զնա՝ թէ ճնունդ իցէ սոցա » ³ : Այսինքն՝
 դիտեմ , ասէ , եթէ մտաց ուղղութեան
 ճնունդ՝ ոչ է իբրև զճնունդս կրից :

Այլ ուրեմն դու 'ի խորհուրդս քո ու-
 զիղ , և մի՛ բնդդրկեր զելլս անկայուն , զի մի
 'ի վախճանի դացես դբեղ բնդ և զճականս՝
 և զճական : Այլ յամենայն շարժմունս կրից
 արթուն սրահեա զմիտս , և կործանու մն ոչ

¹ Սահմ . յէր . 203 : ² Խմտա . է . 12 :

³ ՂԷ-1 . ժ.Բ . 14 :

հասցէք թեղ : « Պահանկահասց շինուած , ա-
սէ Սիրաք , 'ի ժամանակի շարժման ոչ կոր-
ծանկացի »¹ : Այսինքն՝ այնպէս պնդել բղ-
մէջս , մինչ զի բռունք եւ անդունք 'ի շար-
ժիլն փափաքանօք առ խնդրակս , ոչ կարաս-
ցեն խախտել զհաստատութիւն բանին , զի
'ի վերայ հիման է և ոչ աւազոյ² :

Օրազու մն տեսեալ է մեր , որք յոսկիս
և յասացուածս և դեռ զցանկութիւն կրից ,
և տակաւին 'ի կենդանութեան իւրեանց՝
և անանկացեալք : Ազճական յաջողութիւն
եղծէ զյաջողութիւն , սոսց՝ որ սոսցն :
Այա ուրեմն չէ պարա յարիլ 'ի նոսա . « Օ՛ի
եթէ հաստատեցես զակն քո 'ի վերայ նա-
րա , ոչ ուրեք երևի »³ :

Իսկ թէ ասիցես դու . Այա կեանք մար-
դոյ որով զօրեցէ կեալ , յորժամ ոչ ելցէ
սակւոյն 'ի խնդիր , և ոչ զփոյթ ունիցի բղ-
նմանէ : Այլ ես ասեմ . զբաղիլն յայրուստ՝
արատքին իմն է , և վասն մարմնոյ և եթ .
ուստի վասն մարմնականին միայն ստանալն
զայն՝ չէ անդէս . այլ ուղղութիւն տուն
յայսմիկ մասին երևի , որ ոչ 'ի գանձելն

¹ Սէր . ԻԲ . 19 :

³ Աստ . ԻԳ . 5 :

² Մատթ . Է . 25 :

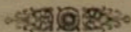
խնդաց, և ոչ ՚ի կորուսանելն ելաց, և այլայլութիւնք կրից ոչ ամբոխեցին զնա:

Ասկի ըստ որում էակ՝ բարի, բայց առիթ կորսական նացա՝ որք կրիւք բերին ՚ի նա: Այր կատարեալ գիտաց և թէ յաջողութիւն նորա՝ երևութական և գնացական. գիտաց ևս՝ թէ ՚ի գալն իւր աստ, չէք նա յիւրում բնութեան էացեալ. զասն որոյ զկրից իւրոց շարժ՝ առ անշարժն միայն եզ, և ՚ի նա ուրախացաւ:

Յամբողջացուցիչ մասանց՝ և թէ մինն զասնեացի ՚ի բողբոխն, այս՝ ոչ եղծանի էութիւն բնութեանն, բայց արատաւորս առնէ զգրութիւն բողբոխն: Իսկ յորոշիլն ՚ի միականց ֆիզիքական մասանց՝ զաւսակացելոյն զանհատ ապականէ, և կորուսանէ ըզ Պաւղոսն անձնական՝ ՚ի Պաւղոս անհատութենէ, և խտրանի էութիւն մարդոյ յանհատին Պաւղոս: Սապէս և գիֆիզիքայն, այսինքն զնեբոքործութիւն կրից անջատեցես յերկուս ծառայեցուցանել, մեռանի այնուհետե կիրքն: Աւ որ այս զատանել, Վեղեցիկ զարդապետէ Տէրն մեր. « Աչ կարէք, ասէ, Աստուծոյ ծառայել և մամանայի »: Օրբ

եթէ միայն մարմնայն ետաւ ք ծառայու թեան ,
այս՝ մարմնապէս արատ ընդ բիծ առ ժա-
մանակ մի վայելէ , բայց ՚ի վախճանի ան-
փրկանաւոր մահ : Իսկ եթէ Մատուծոյն ,
թէ և անձկութիւն ինչ յըզպակացս բըռ-
նազատեալ կրեցէ , այլ յեա փոքու կեն-
ցազոյս արժանաւորի զանվերջանալի սրահն
ուրախութեան վայելիէ :

Մգահին հանդիսս՝ զոսկին ՚ի ձեռս ու-
նել , և անտի մինչ ՚ի թաղելն յարկեզ , իսկ
այնու հետե անըմբերելի հոգ և տաղտապ ,
եթէ մթերել և ևս՝ ուստի յաջողեցի : Մը-
տաւորականին հնազանդեցուցանել զկիրս՝
մեծ իմաստութիւն , մինչև Պղատանի ևս ՚ի
կրթելն զաշակերա իւր զժէտարիէ՝ վկայել
թէ « Մյայիսի բարի ոչ երևեցաւ երբէք » :
Մյսինքն՝ չեք բարի ՚ի փոխտեսիս . և բարի
միայն՝ ուղղութիւն մտայ , որ երևեցաւ՝
ասէ , ՚ի բնութիւնս մեր : Մատի և զկրից
կապ չէ արժան ձգել զանցաւորոքս :

ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՆԳԻՍՏ

Դ Լ

Ի ԳԵՐԱՅԵԱԼՍ ՓՈՓՈԹԵԼԷԹ ԹԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԲ

Սկսուածիւնք յաշխարհի աստ յեցեալ յենթակայս բանաւոր՝ սրտէն զնստա ՚ի իրսսան բազմութեանց ՚ի յասկեղ երեկցուցումն ՚ի յարգ և ՚ի պատիւ, սրում ցանկան բազումք՝ ուր ոչ և : Այսպէս բազում ում ցանկացումն, կործեմ թէ խտարեալ ունի զմասս յերեակցական պատրիշ զսրութեանց կրից : սրաց ոչ ցանկալ և ոչ իսկ զհետ լինել մարդէ զմեզ բանն Վաւթի : « Սկսուածիւն թէ ասուիս զայցե, մի յամարեցին սիրտք ձեր » :

Վայց զանազանել արժան և զսեռական և զվերացեալ զեզրդ ՚ի տարբերութիւնս բաժանարարս : Օր և մեծութիւն իմն, զոր թաղաս սրութիւն անուանեմք, սր ոչ և ՚ի հասարակի ինչ զիտուած, այլ ՚ի սերնդոց անտի ունի զյաջորդականութիւն, զորմէ այժմ՝ ասկաւոր ունիմք խտեղ :

Տես գու. ասակն զթագաւորականդ մեծութիւն, որ ակեղաշուք լինէ և գալու թեան արժանաւոր, երևի յաչա տեսողաց, բայց զիւրեղձական և և փոփոխելի հանդիսաւ, այնքան՝ մինչև ասել համարձակիմ՝ թէ և ոչինչ, Բայց կայցէ գա՛ (թէ իցէ յիրաււանս և յարգարութիւն,) ՚ի պէտս հասարակաց խաղաղութեան, Աշ գոյս ոչ վճռելով ինչ, քանզի որ ստեղծն զմեզ՝ առաւել սիրե զի առնիցիմք զնա միայն ՚ի վերայ մեր թագաւոր, յարմէ երբեմն հրամարեցաւ Խորայէլ, և ՚ի ինդրելն զփոփոխականս թագաւորութիւն, զայրացեալ Արտուած՝ աւեր զԱմսուէլ, ¹ Զիս մերձեցին շթագաւորել ՚ի վերայ նոցա ա՛, Տես աբեմն և թէ պայտիտի մեծութիւն չէ ինչ՝ և ոչինչ, Բայց և թէ կիրք անխաօլ բանին առնին զիցէ, հեջ ասին իմանայ՝ թէ այն վերացեալ տեսութիւն եզեր՝ փոփոխական և և անկայուն, և ոչ այնքան համեղի Արտուծոյ,

Զբազումս իմանալք ՚ի սուրբ զիրն՝ թէ զիմրդ իրբե զերայ փութով անցին, և փայտաղակի կորեան, որք ՚ի կրից որսացեալք զհետ եղին մնափ մեծութեան,

¹ Ա. թագ. Բ. 7.

Ո՞վ էր Աբիմեղէք . այն , որդի Վեդէանի
 առն աստուածապաշտի . բայց ոչ յօրինա-
 ւոր կնոջէ , որ ոչ իսկ ըստ վարուց նորա գիւ-
 տաց գնալ . և կատաղեալ ՚ի կրից յաղազս
 թագաւորելոյ՝ սպան զէօթանասուն եղբարս
 իւր ՚ի վերայ վիսի միոյ : Աւ մեծ եղեն շա-
 րիք նորա , զորս գործեաց նա . բայց յեա
 սակաւուց ՚ի բորբոքեալ կիրս իւր՝ կիզաւ
 իբրև զգժնիկ , և փշեաց զսգի իւր սլիզ՝
 ճմլեալ ՚ի գագաթն ընդ բեկորի երկանի :
 « Աւ ընկէց կին մի բեկոր երկանի ՚ի վե-
 րայ գլխոյ նորա , և մանրեաց զգագաթնն
 Աբիմեղէքայ »¹ :

Օգտմանամ եթէ զիարդ ոչ ուսաւ սա
 ՚ի Վեդէանէ , որ յեա յաղթելոյ Մագիա-
 մաւ՝ իսրայէլ կամէր կացուցանել զնա թաւ
 գաւոր ՚ի վերայ ամենայն ցեղից : Բայց աես՝
 որսլիսի մտաւորական ուղղութեամբ ՚ի ճրշ-
 մարիան զկիրս ուղղէր , զոր և ՚ի փափխաւ
 կանաց յետս կոչէր . « Աչ իշխեսցից , առէ ,
 ևս ձեզ , և ոչ իշխեսցէ ձեզ սրդի իմ . սլլ
 Տէր իշխեսցէ ձեզ »² : Ուստի և Տէր ըն-
 կարաւ զնա , և եկեղեցի սուրբ մեր գրեաց
 զիշխատակս աօնի նորա՝ ընդ սուրբսն Աւ-

¹ Դ.ա.թ . Թ . 55 :

² Դ.ա.թ . Ը . 25 :

տուճոյ : Իսկ Աբիսկէքք ըստ մուտք կրիցն հեռեւթեան , և ՚ի խնդիր լինելն երկրաւոր թագաւորութեան , կորոյս ընդ նմա և զերկնային անփոփոխն արքայութիւն :

Սողոմոն յազազս ամենայն մեծութեանց սեռօրէն խօսի , և ասէ : « Հանդերձեալ է նորա իւր թէս իբրև արծուոյ , և դառնայ ՚ի տուն վերակացուին իւրոյ »¹ : Այսինքն՝ մեծութիւնն ՚ի պատրաստի ունի ասէ՝ ըզթէս ՚ի փոխուստ իբրև զարծիւ սրալար : « Այլ դառնայ ՚ի տուն վերակացուին իւրոյ » : Տուն՝ աստ զգերեզման իմանամ , և վերակացու՝ զմահն . այսինքն՝ կամի ասել , և թէ որպէս մարդ ՚ի մահուանէ ըմբռնեալ թաղի ՚ի գերեզման՝ և յաներևոյթս մնայ : Սպէս և ամենայն մեծութիւն ՚ի փոփոխական զօրութենէ՝ իբր ՚ի վերակացուէ դառնայ ՚ի տուն , այսինքն յաչնչութիւն : Այլ որովհետև սպէս , չէ սա սպա յաջողութիւն անկորուստ , որպէս և գեղեցիկ ասէ () գոստինսս . « Օ, ի է Տէր , զի որք զքե՛ք քե միշտ ցնձան . այլ ստորեայ արարածքս ընդ փոփոխ ելլեէջս՝ ընդ խառլութիւնս զուարձանան »² : Տես՝ որպիսի կղանակաւ յայանէ

¹ Ա. 1. Ի Գ. 5 :

² Գ. 1. Ի Կ. Բ. 9 :

զկրից արտուղիլն 'ի փոփոխելի մեծութիւնս, և զայնպէսն՝ խռովութիւնս ասէ : Իսկ յաջողութիւնն անփոփոխ և մեծութիւնն անխաբ՝ մի միայն զտեսութիւնն որ առ Աստուած՝ գրէ :

Աշխարհիս մեծութիւնն՝ առ երևոյթս միայն յաջողութիւնն , և որ 'ի նոյնս շարժականն՝ ըստ 'Իսութի' մեղսամած . « Ահա մեղաւորք են և յաջողեալ է նոցա , կան և ունին զմեծութիւնն աշխարհի ո՛ր : Արդ և որ մեղսամած՝ է և մոլորեալ , և որ մոլորեալ է 'ի ճշմարտութենէ և հեռացեալ . և որ այսպէս , ապա զուրկ և 'ի Ս'իոյն միայնոյ :

Սահմանարար համարարդութիւնդ՝ զոր ձեռնարկեցի , ուղիղ է և անխեղ . ուստի որպէս ոմն 'ի սրբոց՝ զնոյն և ես ասեմ . « Փութա , մի հեղգար , գուցէ դարձեալ ընդ խաւար գնայցես ո՛ր : Իսաւարեցուցանէ արդարեւ կիրք զճահ լուսոյ ուղղութեան մըտաց , որպէս բազում անգամ ասացաւ : Խնդրեա զթագաւորութիւն , բայց ուսիր նախ զեղանակն : Այլ ո՞ր այս եղանակ . մի գանդաղիր , հարց ցաէրունական աղօթան , և բարւոք իմանաս . « Ակեցէ արքայու

¹ Սը՛ . ԷԲ . 12 :

² Ելէ՛ . յէլէ՛ . Ը :

Թիւն քո ¹ :

Օտարմանալի է հայցուած աղօթիցս, զի զԱստուած աղաչէ թագաւորելի վերայ մեր, և կարի յիրաւունս. զի որ զԱստուած և զթագաւորու թիւն նորա ունի ՚ի վերայ իւր, անցանէ զանցանէ քան զամենայն մեծութիւնս : Եւ զամենայն արքայութիւնս աշխարհի յսին գատափետէ, և արքայիկ ոմն ստակաւորի, զի ստացաւ զամենամեծն ատէրութիւն : Պաշտոն ասէ. « Աչինչ ունիմք, և զամենայն ինչ ունիմք ² : Արդար է բանս, զի ըստ մարմնականին և ըստ աշխարհի՝ զերևութական փոփոխելի մեծութեանց և ստացուածոց ասէ չունել ինչ : Իսկ՝ զամենայն ինչ ունիմք, այսինքն զԱստուած գուրով ստացեալ պարծի թէ ամենայն ինչ ունի : Ի գիրս Ագեայ ասէ () գոստինոս. « Ար զբեզ ունի՝ ունի զամենայն. իսկ որ զբեզ և զսաս՝ ոչ վասն սոցա ինչ, այլ վասն քո միայն՝ երջանիկ ³ : Կամի ասել, եթէ որ զԱստուած ունի, ունի զամենայն. իսկ որ զԱստուած և զփոփոխելի զմեծութիւն և զայլս, ոչ վասն այսպիսի երևութականաց լինի երանելի, այլ վասն Աստուծոյ միայն, այսինքն՝

¹ Մատթ. 2. 10 :

² Բ. Կրթ. 2. 11 :

զԱստուած ունեւոյն ազատուաւ : Այլա ամենայն ինչ ունայնութիւն ունայնութեան , և բնդունայն ամենայն սուտ հաճութիւն կրից , ըստ Սողոմոնի ¹ :

Գաւազիրք են մեծութիւնք աշխարհիս կենաց և անձանց սյնոցիկ՝ որք մտլեգնաբար զկնի վազեն այնց՝ թեւադրեալք ՚ի կրից . և զոր յորժամ ստանան , յաչս մարդկան զմարմին սիրողաց՝ երևելիք միայն երևին , և հաւմարին մեծ : Գայց սչ և առ Աստուած նոյն պէս . « Օ ի որ առաջի մարդկան բարձր է , պիղծ է առաջի Աստուծոյ » ² , ասաց Աստուած : Արդ թէ դու զմեծութիւն խնդրես , սրտա է քեզ ուղղել զկիրս առ ծայրն և առ պատճառն՝ որ է անսխալս : Առ ծայրն ասացաւ . « Դա որ այսմ ցանկաց , (այսինքն մեծութեան ,) յորժամ ՚ի ծայրն հասանէ՝ մեծապէս զուարճանայ » ³ , (այսինքն յԱստուած ուղղիլ) : Առ պատճառն ասացաւ . « Եթէ թողուր զպատճառն՝ (այսինքն զԱստուած ,) և պատճառաւորաց՝ (այսինքն զգալի երևութականաց ,) սրաչաօն մասու ցանկը » ⁴ :

Գնութիւնն միշտ սիրէ յարիլ առ ճըշ

¹ Ե. Գ. Բ. 1 :

³ Լ. Բ. Մ. Գ. 118 :

² Գ. Գ. Բ. 15 :

⁴ Ե. Գ. Գ. Գ. 4 :

մարտու թիւնն, այլ յուզմունք կրից ընկղու-
զանեկն զտեճն ներգործու թեան նորա: “Յան-
կայ միշտ բնու թիւնս բանակին՝ գերագունի
և առաջնոյ պատճառի հասանել ”¹: Ալ ա-
հա՛ որ զայս գիտաց, զանխախտն ընկալաւ
և զանխոփոփն մեծու թիւն յախտենական:

Ալ յարատեւաց այս ուղղութիւն ՚ի Սա-
ւուղ, որ իբրև զամս երկուս ընդ ուղղու-
թիւնս եղև. լքոյց զնա սպա կիրք մտար,
և խաւարեալ ՚ի ճշմարտութեանն լուսոյ՝
ընդ անյիշատակս թողաւ. նա մանաւանդ՝
“ Ալ մեռաւ Սաւուղ յանօրէնու թիւնն
իւր ”, սակ սուրբ գիրն²:

Աբեսողով աղաւաղեաց զկիրս, և առ-
հրգեհել զսորբոր իւր՝ ձգեաց զձեռս և
վերացոյց ՚ի վերայ հօր իւրոյ ՚ի թագաւու-
րել. և այնքան անիրաւեցաւ՝ մինչև անց
զբնական կարգաւ, և ել յանկողին անամօ-
թութեան, և մերձեցաւ յիրաւունս հօր
իւրոյ: Ախտանաւ որ գիտումս սորա ՚ի
թագաւորել՝ իմանա՞ս յոր աստիճան արիւ-
նաչաղախ աղգապղծութեան արկ զնա:
Այլ ՚ի վախճանի կանուխ վերահասելոյ՝
զինչ: Բարձրացաւ այս՝ բայց ՚ի դահ տրև

¹ Յով. իմա. գլ. 8: ² Ա. Մնաց. յ. 15:

կական կողմնոյն ¹ : Բացաւ նմա դուռն՝
այո , բայց յերկրէ ընդ օդս՝ մահապսակ
Թշուառութեան : Այլ հուսկ ուրեմն վիհք
վերականգուք նմա : Կորոյս զերկրաւորն , և
մերկացաւ զերկնաւորն :

Այդա մի ընդարմացեալ իբր զանփոփոխ
ինչ զարմանայցես ՚ի վերայ շքեղութեան
Թագաւորութեան : Առ ոչինչ համարելիք
են այնք՝ առ բաղդատութիւնս երկնային
անփոփոխ Թագաւորութեան : Առեցո ըզ-
կիրո քո յզայլացս , և ահա նոյն անանց .
« Աբբայութիւնն Աստուծոյ ՚ի ներքս ՚ի
ձեզ է » ² :

ՎԵՐԱՅԵԱԼ ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՆԳՒՍՏ

Դ Լ

ՓՈՓՈՒԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐԻ

Յեա Թագաւորութեան զանազան մե-
ծութիւնք երևին յերևոյթս , զորս միահա-
ղոյն կոչեմք՝ իշխանութիւնս : Բայց է ոմն
իշխանութիւն հոգեւոր՝ իւրով սպարազայիւք

¹ Բ . Թաճ . Ժ . Բ . 9 : ² ՂԵ-Ի . Ժ . Ե . 22 :

գերադանցեալ, զորմէ չունինք խօսել տա-
տէն : Ի մարմնաւոր երևութականս՝ ՚ի բազ-
մամասնեայս բաժանի իշխանութիւնն . և
զիւրաքանչիւրոցն ասել՝ ընդ վայր տարժանե-
մունք : Աւստի ՚ի մի բովանդակեալ զամե-
նայն՝ տակաւ բանիւք տացուք և զամանէ-
ծանօթութիւն :

Ի ծառն Պորփիւրի՝ զսեռականազոյնն
տեսանեմք սեռ՝ զզոյացութիւն . և զտեսա-
կանազոյնն տեսակ՝ զմարդ : Ընդ ստորինն
չաղկապեալ է վերինն , և ստորինն՝ ընդ վեր-
նոյն . իսկ միջանկեալքն համանգամայն լի-
նին սեռ և տեսակ , զի որ ընդհանրազոյն՝
զընդիւրե փակեալն ՚ի տեսակ խոնարհե-
ցուցանէ , և ինքն տեսակաւորի ՚ի վեր-
նազունէն իւրմէ : Այսպէս ըմբռնմամբ
ընծիւզի ծառն տրամաբանական :

Արդ զսեռականազոյնն՝ աստէն իմա ըզ-
միտպետական զանկախ տէրութիւն . և ըզ-
տեսականազոյնն՝ զհասարակ հպատական սրբ
ոչ իշխան երբէք : Իսկ զսեռ և զտեսակ զըն-
դունական՝ աստիճան և առ տաստիճան ընդ իշ-
խանութեամբ զկարգեալն ծանիր . « Առա-
ջին իշխանութիւնն՝ այսինքն արքայականն ,
է պատճառ այլոց » . ասէ Արիղլին ¹ : Իսոյց

¹ Յու. Է-Է Է Գոր. 265 :

մեք թողեալ զքննութիւն սեռականի և տեսականի 'ի տրամաբանութեան անդ , դարձցուք 'ի մեր տեսութիւն :

Այսպիսի ընդ միմեամբացուցիչ իշխանութիւնք եղծական են և դիւրասահ , զի զոր ինչ վասն սեռականագունին՝ այսինքն թագաւորութեան ասացաւ , թէ փոփոխելիք են և երևութական , զնոյն և զայսցանէ գիտացեալ ինեւ :

Անապական զանապական ճնանի , որ անժամանակարար և յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս՝ Աշրրորդութեան ճանաչեմք ծնունդ հօր՝ Արդի . և դաւանիմք ուղիղ և ճշմարիտ խոստովանութեամբ , թէ Հայր որքան Հայր՝ Արդի ընդ իւր անբաժանելի : Այլ ահա անմահին՝ ծնունդ անմահ : Այլ կիրք մեր թէ ընդ այս յառեցին , զհագիս մեր տեսանեմք անմահ 'ի փառս : Ահա քեզ յանբաղադրելոյ՝ անբաղադրեալ ծնունդ :

() 'ն 'ի բաց տար , և մի թիւրեցեա ըզմիտս քո զանճառն ճառել՝ և ասել , թէ կըրեաց ինչ Աննն զբաղադրութիւն 'ի մարմնանայն , քաւ , սքանչելի է խառնումն ¹ , ոյր վասն ըստ Ղրիդորի աստուածաբանի

¹ Շոր . Մանկան :

վկայութեան համաձայնի և թէ՛ սղորոս քրտ-
թե՛նաւոր, և ասէ. « Օ կէրն ոչ փոխեաց,
և զեղևն ոչ շփոթեաց »¹ :

Եւ որ ծնող՝ որ յապականութեան ան-
կեալ ներքոյ, տեսեր եթէ ծնու զանապա-
կան ծնունդ : Եթէ ասեա՛ մահկանացու ոմն
ծնու զանմահ ոմն, այո՛ մարդ զմարդ ծը-
նու, և ըստ որում մարդ՝ երկորքին իսկ ՚ի
մահ խոնարհեցան, բայց ոչ կրեցին զապա-
կանութիւն. զի ծնողն՝ մարբեալ յԱստուա-
ծութենէ և անարատ և անապական, և
ծնեալն՝ Աստուած ճշմարիտ : Այան որոյ
ծնողն յանապականութենէ ծնու զանապա-
կանն, և երկոցունց ևս ոչ իշխեաց մերձե-
նալ մահուն ներգործ, այն է՝ ոչ կարաց
լուծանել ՚ի հող : Եւ այնպէս մինն ընդ
պետութիւնս յաջմէ ճնիցելոյն ՚ի փառա-
բանութիւն, « Ասցցե՛ գշխոյ ընդ աջմէ
քումմէ »² . և մինն՝ որ երբեմն « ՚ի տա-
ճար սուրբ իւրում » (այսինքն յարգանդի
կուսին), ասա « յերկինս՝ յաթու աստուա-
ծութեան իւրում »³ : Տես ուրեմն՝ եթէ
զխորդ անապականութեամբ մարբեցելոյն՝

¹ Ճ— . Ի . Կ— :

³ ՍԷ՛ . Ժ . Ծ :

² ՍԷ՛ . ԻԴ . 10 :

ճնունդ անասական . և որ անմահ նախ քան
զմարմնանալն , անմահ և յեա մարդանալոյն :

Արդ՝ որովհետև լուար անասականին
զանասական արտադրութիւն , եկ ուրեմն
և խոստովան ընր ըստ իս , եթէ և փոփոխա-
կանին՝ փոփոխելի է սերունդ : Աթէ թա-
գաւորութիւն փոփոխելի և եղծական , ա-
պա և ՚ի նմանէ ընծիւղեալ ամենայն իշխա-
նութիւնք փոփոխականք . զի նման զնմանն
ճնանի , ասէ Արիստոտէլ :

Իմաստասէրք զըղորի մասունս՝ ՚ի նմա-
նամասունս և յաննմանամասունս որոշեն .
օրինակ . Ի մարդ բոլորի՝ նմանամասունք
երակք և մանրերակք . աննմանամասունք
՚ի մարդ՝ ունչ , ականջ , աչք , և սյլն . զորս
եթէ ցանկաս բարւոր ուսանել , մերձիբ առ
Իաւթի սահմանան , և անդ տեսցես լիովին :

Արդ՝ իմ բանք այս են : Օկզրդ փոփո-
խականութիւն՝ իբրև զըղոր իմն ընկալ ՚ի
միտս քո , և ՚ի նմա նմանամասունք՝ արքայ-
ութիւն , իշխանութիւն , դատաւորութիւն ,
և որ այսպիսիք : Աւտահա՝ որպէս էութեամբ
մի և նոյն երակք և մանրերակք , նոյն և սորա
նմանամասունք են ՚ի փոփոխականութեան
եղեր բոլորի , և ամենայն ըստ էութեանցն՝
գնացական :

Յառաջագոյն բազումք, բայց թող դու զանցեալս զնոսա, և եկ 'ի մեր ժամանակս՝ տեսցուք ընդ քեզ այսօր, և թէ իշխանութիւն քանի՞ ոմանց՝ անց ըստ սղալջակս ջուրց և սրայթեցաւ: Օ, ի որ երբեմն իշխանութեամբ պատուեալ, և զկնի տեսաւ իշխեցեալ, և սահաւիկ մի ևս՝ և կարօտ հացի: Ըյսպէս եղծ է և անցական, նենգաւոր և խաբող՝ ամենայն իշխանութիւն մարմնեղի: Եւ որում որ յուսացաւն՝ փութալ ետես զվէրս ընդ ձեռս՝ եղեգնախայթս ընդ հարեալ: Եւ որ որ յեցաւ 'ի նա, ոչ փրկեցաւ 'ի ցաւոց. « Եւ յորժամ յենուին 'ի քեզ՝ ելանէիր ընդ ձեռս նոցա »¹:

Իսկ թէ դու առարկիցես ինձ, և նթակային միայն լինել գնացական, և վերացելոյն՝ անփոփոխ և մնացական: Եւ ես ասեմ քեզ, և թէ որոյ ենթակայն սպառի, սպառի և վերացեալն:

Ստիպիցես, թէ 'ի մեռանել Պետրոսի՝ մարդկութիւնն վերացեալ՝ մնայ անսպառ: Արկին պատասխանեմ և ես, և թէ ընդ անցանելն ենթակայից՝ անցանեն և ոյն ամենայն, ըստ հզօր վկայութեան երանելոյն

¹ Եղե՛լ. ԻԹ. 7:

Պաւղոսի . « Խափանեցէ (Վրիստոս) զամենայն իշխանութիւնս , և զամենայն պետութիւն և զգօրութիւն » ¹ : Օյի նմա՛ այսինքն Վրիստոսի միայն վայել է թագաւորել . և թագաւորութիւն մի միայն՝ յանձնփոփոխելին : Առ այս կրկին և Պաւղոս . « Օյի պարտ է նմա թագաւորել » ² : Մասայսմ՝ և Վաւիթ . « Աքքայութիւն նորա՛ արքայութիւն յաւիաննից » ³ :

Ուրեմն ՚ի բաց արա՛ և հան ՚ի բաց ըզյաննկութիւն կրկից քոց ՚ի նմանամասունք յեղծականացս . զի որ յաշխարհին էր իշխան , վաղու ևս արկաւ ընդ դատապարտութեամբ . « Իշխան աշխարհիս՝ (այսինքն սատանայ և գործք նորա մօլեկանք ,) դատապարտեալ է » ⁴ : Արդարև ՚ի դատապարտութեան և այն՝ որ փառաց աշխարհի և իշխանութեան աշխարհի մօլեգնաբար ըզձաց :

Կիրք յարուցեալք այսպիսի ներգործութեամբ՝ կայթէ ՚ի թիւնաթաթախ յերևութից , կիցս անդէն արձակէ , և զտէր իւր և զաթոս՝ ըստ իշոյն Ազովբայ յերկիր կործանէ : Ակամ՝ նմա և մահակ խրատու յա

¹ Ա . Կրճ . ԺԵ . 24 : ³ ՍԷԴ . ՃԽԴ . 13 :

² Ա . Կրճ . ԺԵ . 24 : ⁴ ՅԴԷ . ԺԶ . 11 :

Ճախել սրտական, և կապել և ճմլել զկղակ՝
 հարկաւոր, զի անասնական յարուցմունք
 նորա՝ ՚ի նա խորտակեացին, ըստ Հովբայն,
 « Հայդ վայր եկեացես, և ալիք քո ՚ի քեզ
 խորտակեացին »¹ : Մի թողուցուս խաղալ
 սովաւ, այսինքն երևու թական յաջողու-
 թեամբ, սաստեա նմա ըստ եղեգանց դա-
 զանաց, և կապեա զքերան սնտաի ըղձանաց
 նորա, « Որ առ քեզ ինչ ոչ մերձեացին »² :

ՎԵՐԱՑԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Դ Լ

ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆ ՅԱԶՈՂՈՒԹԵԱՆՅ ՀԱՆԳԻՍՏ

Նամակ զցանկալիս առ երևոյթս՝ հան-
 գիստ վարկաւ կիրքն, Հանկալի աստ զիտ-
 փոխականս ասեմ, քանզի կիրք յայնժամ
 անմուտար՝ յարժամ ցանկաց անփոփոխելեաց,
 Որ սոցս անփոփոխելք, նախ՝ Միակն, ապա
 ամենայն սրատու իրանք նորա, « Լցւ բանք իմ
 ոչ անցանիցեն »³, և ապա՝ ամենայն առա-
 քինու թիւնք բարոյականք :

¹ ՅԻԷ . ԼԸ . 11 :

³ Մաթի . ԻԴ . 53 :

² ՄԷԺ . ԼԱ . 9 :

ՄԼ մեք զորս գիտասացութիւնսն զփոփոխական ջանկու թիւնս, որոց միման կիրք բաղձաց զհետ լինել, Փառամոլութիւն՝ որ մայր, և գուտար սորա՝ պճնասիրութիւն, որոց և թուուներ անիրաւք՝ ՚ի բաղմագիմի յախտս բաղմածինք: Վանդի՝ որ է փառամոլ, է և պճնասէր, և որ պճնասէր, է և ինքնահաւան, որ նոյն է ասել հպարտ, և որ հպարտ, է և բարկացող, յորմէ և ամենայն չարիք բիւրատեսակք: Վանդի կիրքն որ միանգամ զթեաց միայն փառամոլութեամբ, վաղվազէ ապա սոն առ սոն յամենեւին գայթիլ. « Աթէ միով իւրք զթիցէ, և զև ամենայնի պարտական », ասէ Վարդեալն¹:

Վրդ՝ ՚ի միջէ նախագիր տեսակէ աստի առ տարածական ձեռնարկութիւնդ, կամ լաւ ևս ասել՝ ՚ի փորուէ առ մեծագոյնագ, կարծեմ թէ անոյնեղ եղբակացու ջանէ, և այն համարարդ կանսնաւ, ապա թէ ոչ՝ սուտ լինէր և վկայութիւն Վարդեայն բանի:

Փառամոլութիւնն քաղցր երևի կրից ազահն միայն քամահն զայս ախտ, զի և նա կայ թողեալ ՚ի սատանայական գերեզմանի՝ (այսինքն է ՚ի կռապաշտութեան.) « Վգահ՝

¹ Յ. Բ. 10:

որ է կռատարիչա թ¹ : Փառամտութիւնն հա-
 ճոյտկան ՚ի մարմնաւոր կեանս , և սիրելի մոլի
 տարիանայ : Սմա տխտացաւ նա՝ որ բնդ
 հաճոյս իւր եթող կրից գնալ : Այդա սր այս
 Ղստուած մեղանչումն նորա՝ և ապստամբ
 բուծիւն : Արդէս ամանց՝ նոյն և իմ տկոր
 տեսուծիւն բանից զոյս և եթ իմանայ :
 Աստուած արանք՝ առաւօտեան և երեկոյեան
 ճանաչումն ասէն լինել ՚ի հոգեղէն գոյս-
 ցուծիւնս՝ ՚ի վարձ : Առաւօտեան կամ ա-
 ռաջին ճանաչումն այն է , որ ՚ի յէութեան
 Աստուծոյ նկատեալ լուսաւորեալք յերա-
 նական յայնմ տեսուծեանէ՝ զապագայս ան-
 վրէպ ճանաչեն : Առաջին ճանաչումն ասի
 առաւօտեան , վասն զի կատարեալագոյն ճա-
 նաչին իբր՝ յաստուածային երանացալիչ
 տեսուծեան թ . ասէ Հարեբոս² :

Իսկ երեկոյեան՝ կամ մասնաւոր ճանաչ-
 ումն է , մասնաւոր իմն յայանուծիւն Ղս-
 տուծոյ՝ որ սկիզբն ունի ՚ի զօրութեանէ բը-
 նուծեան գիտողին , (այսինքն՝ առանց տե-
 սանելոյ ՚ի Ղստուած) « Զինքեանս մաս-
 նաւոր յայանուծեամբ թ³ :

¹ Եփե . Ե . 3 :

³ Հեբեբ . յեբ . 58 :

² Հեբեբ . յեբ . 58 :

Մտղ՝ մեք թողեալ զմասնաւ որ ճանաչումն՝
 որ և երկհոյեան ճանաչումն ասիւր, և առ-
 ցուք ՚ի ձեռս զառաջինն, որ էր առաւօ-
 տեան ճանաչումն. և տեսցուք թէ իցէ՞ այս
 վարձ՝ ՚ի հրեշտակս, և թէ՞ էր ՚ի սաղայէլ:

Մըք սչ խոստովանեցի թէ առաւօտեան
 լուսով չէր սաղայէլ նախ քան զանկանիլն՝
 ունել. զի թէ հրեշտակք ունին, նա՛ առա-
 ւել և ս իշխան նոցա, որով և ընդ հայելի
 ջինջ փայլէր ՚ի տեսութիւնս Մատուծոյ,
 ըստ Մրիգորի աստուածաբանի վկայու-
 թեան՝ Ղ՛ն որսն: Աւ Տէրն մեք ասէ. « Հը-
 բեշտակք . . . հանապաղ անսաննն զերեսս
 Հօր խնց »¹:

Մտղ՝ ահա այսու ճանաչողութեամբ ա-
 ռաւօտականին ետես սաղայէլ զսպագաց
 զատեղձագործութիւնն Մատուծոյ ՚ի Ղ՛ս-
 ասուած՝ զմարդ, և զերկրագութիւնս նոցա
 և զփառաբանութիւնս՝ որ յանուն Մատու-
 ծոյ: Անդէն ընդ տեսանելն և ճանաչել՝
 վաղվաղակի խորհեցաւ զայն սաշտօն ՚ի
 մարդկանէ յինքն յափշտակել, և զերկրագ-
 ութիւն և զփառաբանութիւն յանուն
 իւր գրաւել, և ծունր ՚ի մարդկանէ՝ յանձն

¹ Մատթ. յ. Ը. 10:

իւր տեսանել, և իբրև զՆստուած՝ որ յաթոս ամենակարողութեան բաղմեալ, զաթոս յափշտակել տէրութեան: Մայր բաղմաց փոխախանաց և թէ սահմանեցից ըզսա, գոգ թէ սչ սխալեմ:

Ի փառամոլ կրից սահեցաւ և կորոյս զիւր զպատկանաւ որ փառս՝ նախկինն այն յատեղծուածս՝ ճերն զեղխ, (այսինքն է սագայել): Արոյ՝ և որում ստամբակ կրիցն անիրաւութեան՝ զնախատակս՝ քարինս ասելու թեան արձակէ Աիրաք ՚ի մարդ մերոց կրից, զի մի առ այնպէսն շարժեացի: « Արեք են զոր առ տեսաց անձն իմ և գարշեցայ յոյժ ՚ի կենաց նոցա . . . զարև որ պոռնիկ և պոկասեալ ՚ի մասաց ո՛ր, այսինքն՝ զպակասեալն զայն ՚ի հըրեշտակական փառաց: Օ՛եր՝ ստե, զի յառաջ է քան զմեզ ՚ի ստեղծանիլն, պոռնիկ՝ ստե, զի յախոս ըմբռնեալ մոլի մոլորութեան՝ (այն է փառամոլութիւն), շարժեաց զտուա իւր, այսինքն զկիրս, և արի յորակ շարութեան զհամակիր նմանաբերս իւր ըզձաձանչունակ աստուածախայէլ՝ և զայլոց զհըրեշտակացն բնութիւն, որով և էջ ինքն և իւր համախոհք յանդուհոս անել, և յոր

դեւանն անիրկանաւ որ : « Օ խա՛րդ անկաւ
յերկնից արուսեակն՝ որ ընդ առաւօտն ծա-
ղէր . անկաւ 7¹ , և այլն : « Այլ տուան նորա
քարչէր զերրորդ մասն աստեղաց երկնից 7² :

Արդ այս՝ նուրբ իմն տեսութիւն : Այց
արժան համարիմ բացաարել թէ զի՛նչ այս՝
իշխանին զիւաց խորհուրդ կորսաեան ,
զնել զաթոռ յամպս , լինել նման բարձրե-
լոյն : Միթէ այնքան յիմա՛ր գտաւ , զի ու-
րում ոչն կարող էր՝ ձգաիլ ՚ի վերացումն
աստուածական էութեան : Միթէ ոչ գի-
տաց՝ եթէ արարած էր . և արարած օրպէս
Արարչին յափշտակել կարողանայցէ զէութե-
թիւն : Այլ կամ՝ մի թէ անդէ՛տ էր , թէ նա
զփառս իւր այլում ոչ տայ³ : (Փառք սու-
տէն իմա զանբաժանելի համագոյութիւն
ամենասրբոյ Արրորդութեանն , որ անհնա-
րին է առաւելուլ կամ սրտկասիլ ՚ի թիւս ,
՚ի զօրութիւնս , և ՚ի կարողութիւնս : Այս
և՛ փառք աստէն իմա զարարածոցս առ նա
օրհնութիւն , և աղչի բանականիս նմա եր-
կրարագութիւն և փառաբանութիւն , զորս
ոչ կամի թէ բաց յիւրմէ այլոյ ումեք ըն-

¹ Եւայ . ԺԴ . 12 :

² Բարուս . Դ . 5 :

³ Յայ . ԺԲ . 4 :

Տայեացուք) : Կարծեմ թէ քաջահմուտ էր այսոցիկ, և քան զուսուսրութիւն գիտութեան մերում՝ գերազանց սոյժառացեալ ՚ի վերայ մարդկան, և տալ նոցա կարգալ զանուն իւր Մարիչ, և կրել զաթոս Մարաչին : Այսն որոյ՝ որոյ աչք բաց են յամենայն ճանապարհս արարածոց՝¹, և ևս զմտար նորա զամբարիշտ խորհուրդ, արկ զնա ՚ի գետին, և յորոց ցանկացան սաշտոն առնուլ, նոցին արկաւ ընդ սոս կոխան լինել, և ՚ի ձեռաց նոցա խորասկիլ զլնոյ նորին : « Աս սպասեցէ քում զլնոյ »² : Տուաւ Մտուած զայս իշխանութիւն մարդոյն՝ ջախել զգլուխ վիշապին աներեւութի : Եւ այց զգուշանալի է՝ չտալ ակզի շարին մեր ձենալ ՚ի դարչապարս, այսինքն շարժումն կրից՝ ՚ի վասթար փոփոխելիս չընթանալ : Եւ ահա յայս միտ ասաց սաղայէլ, թէ « Այդից զաթոսն իմ յամսս և եղէց նման Մար ձրելոյն » :

Աւրեմն ՚ի մեկնողական բացատրութեանէս յայտաննէ՝ ինդութեամբ իբրև զմեղու ժողովեա զքաղցրութիւն սիրոյն Մտուածոյ՝ որ ՚ի քեզ, և գոհացիր զնմանէ : Եւ զայս ևս

¹ Երեմ. ԼԲ. 19 :

² Տ. 227. Գ. 13 :

Ճանիր, զի որ առ նա զերկրպագութիւն քո
 և զփառաբանութիւն՝ որպէս ոչ կամի նա
 այսինքն Մատուած՝ այլում ընծայել, և զոր
 կամէրն յափշտակել՝ կորոյս, այսպէս և դու
 չարաչար կրիսք այլում մի ընծայեր, զի մի
 և զքեզ կորուսցէ :

Ահա յայանի եղև մտորեալ ի զձ չարին այ-
 նորիկ, Աչ զոր երբեմն այլասպէս, սցմ՝ ճանօթ
 եղեր՝ եթէ սաղայելին բանք յայսմ ցանկու-
 թեան էին վերայ. և ոչ զէութիւն՝ յէութիւն
 Մատուծոյ փոխել. քանզի քաջ գիտէր նա, և
 թէ է անկարելի և բնաւին անհնարին :

Ի վերայ հասե՛ր արդևօք նախաչարին կը-
 բից մտորեալ փառասիրութեան. որ իրբև
 զՄատուած կամէրն սղաշտիլ, անարդեցաւ
 քան զամենայն արարածս. և լ յերեսաց Մա-
 տուծոյ, և ՚ի դժոխս չափ խանարհեցաւ :
 Արեմն և դու ՚ի մտորեցուցիչ փառաց խա-
 տորեալ՝ մի ձգեր զաչս կրից քոց յառիլ ՚ի
 նստս, զի մի ստատկագոյնս ՚ի փառախնդիր
 բարձրութենէ գահաթիմեացիս : Աչ մի ՚ի
 քեզ ելցէ բան Տեառն, թէ « (որպէս սա
 դայել յառաջն՝ նոյն) և դու Արափառնաում՝
 մի մինչև յերկինս բարձրացիս, այլ մինչև
 ՚ի դժոխս իջես »¹ :

¹ Մատթ. Ե. Ա. 25 :

Ի սեւմ վասն Հերովդէի հարեալ 'ի հրեշտակէ և որդնալից սատակեալ¹, և ընդէ՞ր, անդ յայանէ զպատճառն երանելին²՝ Վահա, զի ասէ. « Այլ և ա փառս Մատուծոյ ոչ Յայն փառս՝ յորում գտաւ զինքն Հերովդէս, մալրեցաւ 'ի կրից և անձին իւրում միայն շուք եղ, և ոչ և ա Մատուծոյ. վասն որոյ պատճեցաւ 'ի կենցաղս, և 'ի յաւիտենին կեանս:

Վարս որ 'ի փառս որ զինքն 'ի մարդկանէ տեսանիցէ փառաւորեալ, և ոչ ժողովեալ զկիրս՝ անձին իւրում համարեցի զայն մատուցեալ, դատի յերկոսին կեանս 'ի շարաշար կորուստ: Այր սակս՝ Վախթ յամենայնի զփառս 'ի մարդկանէ յորժամ տեսանէր անձին իւրում ընծայեալ, առ հշտամբանս կրից իւրոց՝ աղաչէր զՄատուած աղաղակաւ. « Մի մեզ Տէր՝ մի մեզ, այլ անուան քում տաւր զփառս ո՞չ. և յոչինչ համարեալ զաւմենայն, իւր փառք միայն զՄատուած ունէր. « Մ. Մ. գու. Տէր օգնական իմ և ս, փառք իմ և բարձրացուցիչ զլիսոյ խնոյ ո՞չ:

Վարդ՝ սյապէս և քեզ ասեմ առնել, եթէ յիմիք մասին իցես 'ի փառաւորութեան,

¹ Գործ. ԺԲ. 25:

² Մշմ. Գ. 4:

³ Մշմ. ճԺԴ. 9:

և ՚ի պատկառանս պահեցես զկիրս քո . զի այս է փառաւորութիւն քո՝ և ոչ այլ : Եւ և սկամիս փառաւորիլ , մի փառամօլիբ . մտաց ծառայեցո զկիրս , և ահա ՚ի յայտնութեանն Քրիստոսի վայելես աստուածտեսութեամբ զանփոփոխելին փառաւորութիւն :

ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՆԳՒՍՏ

Պ Լ

ԵՂԾԱԿԱՆ ՅԱԶՈՂՈՒԹՒՒՆ

Օ պճնասիրութիւն տեսանեմ կանանց ցածին իմն ախտ , յորում և ծեքծեքումն և փափկութիւն , յորմէ և ծուլութիւն , և անախ պաշարումն ՚ի գերեզման մարմնասիրութեան : Վիտեն՝ եթէ զխորդ հաճոյալ կան իմն ցուցանէ կիրք զայս ախտ , և այնքան՝ մինչև ընդ դասս առաքինութեան լինել տայ համարել այնոցիկ՝ որք ՚ի նոսին վայելեն , և ըզձակաթս առնել զոչ ունողսն զնոյն : Հարց ցկիրս , և վարդապետէ քեզ ՚ի հղօրագոյն վկայութենէ . « Վասուել է մարմին քան զհանդերձ »¹ : Հարց ևս , և

¹ Մատթ . 2 . 25 :

վերապին քարոզէ . եթէ , առէ , ոչ սիրէր
 Աստուած զԱղոմոն , ոչ զգեցուցանէր զնա
 ՚ի զարդս և ՚ի պճնութիւնս ¹ :

Այսպիսի առաջարկութիւնք նորա մտ-
 լեկանք են , զի ոչ ըստ մտաց խորհի զու զգու-
 թիւն , և ոչ զեղանակն մերձեանոց ճանաչել
 ճշմարտութեան : Այլեքեպթոս զօրէն կապկի՛
 ըստ մարդ շարժի , այլ ՚ի բանականութենէ
 թափուր :

Քեզ առեմ ս կիրք , բնգէ՛ր ամենակարողն
 յարատքս լն ՚ի դրախտէ անտի զմարդն ,
 փախան լուսազգեստ պճնութեանն զոր ու-
 նէրն յառաջագոյն՝ ոչ զգեցոյց նմա զծիրաւ
 նիս , և զզարդս պճնագեղ զգեստուց , այլ
 զմաշկեղէն : Արսին՝ անասնական ակտիլ ,
 և որ ըստ մարմնոյն գնայ՝ հանգերձ նմա մաշ-
 կեղէն , և որ ըստ հոգւոյն գնայ , դարձեալ
 նմա հանգերձ՝ (ըստ որում ՚ի մարմնի ,) մաշ-
 կեղէն արժան , զի հոգւոյն զգեստ չիք , բայց ՚ի
 լուսուոր ակտութենէն Աստուծոյ . և չնն
 նմա հանգերձք և զճականք և փախտականք ,
 քանզի և ոչ իսկ անմարմինն կարօտի մար-
 մնականի իմիք պիտայից , կարօտութիւն նորա
 միայն հոգեւորք , զի և ինքն է հոգի :

¹ Բ . Մ՝նոյ . Թ . 22 :

Օգեցուցանէր Ազիս զմարմին իւր մաշկեկաւ . բայց և այնպէս կրէր զկրկին ողի, ողի բանական, և ողի մարգարէական¹, և իւրոյ մաշկեկին ժառանգաւոր կացուցանէր զԱզիսէն², նմանաբերեալ զաշակերանն ՚ի վարդապետին վարս :

Աւր դու սըճնասիրութիւն . ո՞ւր շրջիս, և զիարդ դառնաս ՚ի վախուստ Վրիտասի յաշակերտաց : Այլ զի՛նչ սա . նորա ունեին, ասէ, հրամանն ՚ի վարդապետէ իւրեանց՝ ոչ ստանալ և ոչ ունել առ ճանապարհաւս, այսինքն յաշխարհիս . մի հանդերձ, մի պարկ, մի մախաղ, մի պղինձ³ : Այլ ոչ իսկ կիբք նոցա՝ բայ ՚ի Յուդայէ ՚ի փոխոխականա շարժեցաւ երբէք, մինչ զի և յողորմութիւն ազքատաց ՚ի պատահել պահու տալ՝ ՚ի ծոցի իւրեանց և պղինձ ոչ գտանէր . « Ա՛քճաթ և սակի ոչ ունիմ »⁴ : Այլ սյսու կենօք վաբեալ և ոչ կարօտանային իմիր . « Յորճամ առ սքեցի զձեզ առանց քսակի . . . կարօտացայք իմիր »⁵ :

Սքա էին՝ որք զԱ՛ստուած միայն ունեին,

¹ Դ . Թ . 4 . Բ . 8 : ⁴ Գ . Դ . Թ . 9 . 6 :

² Դ . Թ . 4 . Բ . 15 : ⁵ Ղ . 1 . Ի . Բ . 33 :

³ Մ . Գ . Դ . Ժ . 10 :

որով և հարստէին զնստիատե սիլ զերևու-
թեանն պատրանս իմ . և որով զօրու թեամբ
վատահանայի զդէմ ունել նոցա . փախու առ
իմ հանապաղ ՚ի նոցանէ վաղվաղէք :

Ի սէս զգիմառնական և զանականսու-
թիւնս : Այս բանք լիցին մեզ խրատ , որ
Քրիստոսի եմք աշակերտ , և յստարեւական
կայեալ ՚ի կարգի՝ աննման դասնիմք վա-
րուց նոցա : Պճնասիրու թիւն ՚ի մեզ՝ ոչ մի-
այն հանդերձից մասին ունի զսեղի , այլ և
որք մեծամուտ թեան ևն տա ի թք՝ նորօք ևս
յղփանամք : Արարաղձ պճնասիրու թեան
հոգք՝ շատ , և ահա մուրբու թիւն , զի Քրիս-
տոս տէրն մեր և զմիայն վասն հարկաւորի
հանդերձին շտայ հրաման հոգալ . « Այլ վասն
հանդերձի զի հոգայք »¹ , և հեթանոսաց
տայ զհոգն զայն : Անք ընդէր բաց ՚ի հար-
կաւորէն և զաւելորդացն ևս՝ ՚ի պճնադե-
զել զմեզ վարակիմք ՚ի հոգս : Ամաչեմ ասել ,
և կասկածիմ , եթէ դուցէ այսպիսի կրիք
կրկին հեթանոսանամք , զի եթէ լսի հար-
կաւորին հոգ՝ գործ հեթանոսաց , ստրս յա-
ւել և աւելորդացն՝ որոյ :

Օգեցաւ այս՝ Սոզումն զմարմնականն ,

¹ Մատթ . 2 . 28 :

և յարեցաւ ՚ի նոսա , այլ ահա նորա մեր
կայուցին զնա ՚ի հոգևորաց , և ընդ դատաւ
պարտութեամբ արկին : Աշ փրկեցաւ ար-
դեօք : Վ կայութիւնք սրբոց ՚ի թէութեան ,
Իսկ թէ ասիցես՝ մոլորութիւն նորա յայլ
ուստեք , և ես ասեմ՝ յղիութիւնք մարմնա-
կանաց հարկաւ յայնպիսի կորուստ ածեն
զմարդ :

ՊՃՆասիրութիւն զմարմնասէրս իբր բզ-
մազնիս ինքեան ձգէ ՚ի հաճոյականութիւն :
Իսկ որք զկիրս իւրեանց ՚ի դանդանաւանդս
ձմլեալ և զամենայն զօրութիւն նորա՝ հո-
գւոյն ՚ի հրամանս հնազանդեցուցեալ , ոչ
իսկ թիւրեցան ՚ի շաւիղս նորա զ՛ստուած
կարգացեալ , զի գիտացին թէ սուտ պա-
ճուճանք . Կ (Գ) դատա արա և զճանրաբեռն
կրիցս դանդաղութիւն * : Օճանրաբեռն՝
ասէ , այսինքն զանազան փոփոխելիսն՝ որք
անթիւք , և իբրև զբեռինս կուտակեալ ՚ի
վերոց մտաւորական ուղղութեան , հեղձու-
ցանեն զզօրութիւն հաբեպաուզ գործոց ,
և վախճանն չար :

ՊՃՆասիրութիւնն ընկերաւ որի կանանց .
բայց կին զգաստ խմանայ և թէ՛ մօրն իւրոց

Վեր . Բան . 27 :

Լէւայի խոչ 'ի գրախտին՝ այլովքն հանդերձ
 և սա երևեցաւ . «Վեղեցիկ 'ի անսանելո՞ւ՝
 սակ գիրն : Վեղեցկութիւնն պաղոյն՝ ոչ-ի,
 ստանալն զնոյն գեղ պաղոյն՝ ունիլ (ըստ
 արամաբանից) : Արդ՝ եթէ շէր պտուղն 'ի
 գեղ ստացման պճնազարդեալ, գուցէ վաւ
 սըն տգեղութեանն ոչ անցանէր Լէւա ըզ-
 պատուիրանաւն :

Տես ուրեմն զի առ զկիրս խաբել՝ շատ է
 և եթ պճնազարդութիւնն, յորմէ յորդու-
 բեալ կրից՝ նախ զՏէր իւր և ապա զպշու-
 ցեալս ինքեան մտրբեցուցանէ : Լէւ ըստ
 որում յսկզբան անդ 'ի պատուիրանազան-
 ցութեան կնոջ գիպան այս պատիրք, զկին
 խրատէ Պեարսս . «Որոց լինիցի ոչ արաւ-
 քուսս հիւսիւք և սկեհուս ծամակալք
 կամ պաճուճեալ զգեստուք զարդ ո՞ւ՝ :

Կայենի էին դասերք որք պաճուճեալ 'ի
 պճնազարդ սչրանս՝ զԱտուծոյ որդիս,
 այսինքն Սեթայ՝ մտրբեցուցին : Լէւ ապա
 ո՞ր սրտիժ : Լէւ հագի Տեառն 'ի պարտողացն
 և 'ի պարտեցելոց, և դարձան 'ի մարմին՝
 այսինքն յանբան, և քան զանբանս անմուս
 գոյն : Լէւ հուսկ ուրեմն հաս 'ի վերոյ նոցա

¹ Ծ. 227 . 4 . 6 :

² Ա . Պէր . 4 . 2 :

սրամասու թիւն բարկու թեանն Աստուծոյ ,
և հեղձան 'ի ջուր մեծ :

Այլա շէ արժան մարդոյ՝ թէ կին թէ այր ,
զկիրս ընդ պճնասիրու թիւնս թաղել : Այլ թէ
կին է , և զբաղի 'ի նմին գեգերումն , դատ
նայ 'ի դե , ըստ Սարգոսի . « Այնպիսին , ասէ ,
մարմնացեալ դե է »¹ : Իսկ թէ այր՝ յաս-
տուած պաշտու թեանէ զուրկ , զի աստուածա-
պաշան խտան համարի զփոփոխելիս՝ ընդ որս
և զպճնասիրու թիւնն , « Արատքին մար-
դոյս զարդ խտուել է և արհամարհելի ա-
մենայն իմաստուն և աստուածասէր մը-
տաց »² : Արատքին մարդոյս զարդ՝ ասէ ,
այսինքն այն ամենայն՝ որ վասն մարմնոյ և
վասն զարդ արեւոյ զմարմին , և այնորիկ ամե-
նայն փոփոխականք և եղձականք :

Պճնասիրու թիւնն ոչ հանդուցանէ բղ-
կիրս , և ոչ իսկ զմտաց տեսու թիւն . մար-
մինն թէ և առ փոքր մի շքեղաւորի , և խոյ-
տաց իբրև մանկիկ 'ի գեղունակ խնձոր կար-
մբասօսլ , բայց փու թով զզնոյ : Այլ այն
յորժամ զցցիլ կղակացն , խորսփիլ աշացն ,
գունաթափիլ շրթանցն , թարշամիլ դիմա-
ցին , և խախտիլ ատամանցն՝ տեսանիցէ :

¹ ՍԷԿ . ԿԻԻ . ԵԷԷ . 202 : ² ԱՆԴ . ԵԷԷ . 203 :

Եւ ըստ առակողի , « Իբրև գինդ ոսկի 'ի քիթ խողի »¹ , այսպէս և պճնաողգեստիկն լինել թարչամեղոց , կամ լաւ ևս ասել՝ անգեղեաց : (Տգեղ աստ ըստ հոգե սրին իմա , և թարչամեղն ևս զնոյն) :

Սի եղբակացու սցես յառաջարկու թենէս , եթէ գեղեցիաց պճնիկն չիցէ ինչ անդէս : 'Կեղեցիկ զայն ճանաչեմ՝ որ հաշտ է ընդ լ'ըստքին իւրում . և որ հաշտ՝ նա մերժեալ խի է 'ի կրից իւրոց զպճնասիրութիւն , թէ գեղեցիկ որ իցէ ըստ մարմնոյն՝ և թէ տգեղ : Եւ որ գեղեցիկ ըստ մարմնոյն կամ տգեղ՝ և ցանկացող պճնասիրութեան , չիք քան զայն չարագոյն տգեղ , վասն զի հեռացեալ է ինքն Ղ'ստու ծոյ և Ղ'ստու ամ 'ի նմանէ : Ղ'ստ հեռանալ 'ի պճնասիրութենէ՝ բարի , քան մերձենալով 'ի նա՝ զՂ'ստու ամ հեռացուցանել և միանալ չարի : Օ՛ր 'ի հեռանալն Ղ'ստու ծոյ 'ի մէնջ՝ մեծամեծ խաւովութիւնք յառնեն 'ի կիրս մեր , վասն որոյ ստէր մարգարէն . « Ո՞ խաւեցուցանէ զմեծութիւն ծովաւ »² : Ղ'ստինքն՝ յորժամ մեք մեղանչեմք , յայնժամ Ղ'ստու ամ Լբեալ թողու զմեզ , և ժողովէ առ ինքն զլոյս շնորհացն ,

¹ Ա—ի . Ժ. Ա . 22 :

² Սղ . 47 . 8 :

և ապա 'ի ծով աշխարհիս՝ այսինքն 'ի կիրս
մարդոյ յառնեն խռովութիւնք անբարք :

Ըստ աստուածաբանից՝ խռովեցուցանելն
Ըստուծոյ, չէ պարտ աստէն կամ յայսպիւ
սիս՝ ուղղակի իմանալ, այլ անուղղակի ¹ :
Օ, 'ի ոչ եթէ Ըստուած է՝ որ մղիցէ զմեզ
'ի մոլութիւն, քաւ՝ 'ի բաց տար, այլ մեզք
մեր. վասն որոյ և Ըստուած թողու երթալ
զհետ կամայ ², և այս է անուղղակին :
Եւ մեք յորժամ տեսանեմք զմեզ յայսպիսի
թիւր իղծս մածեալ, գիտասցուք թէ հե-
ռացեալ և մք յԸստուծոյ : Եւ ապա զի՛նչ,
ազաշեոցուք զԸստուած՝ զի զձայն ալեաց
նորս ցածուսցէ ³, այսինքն զներգործու-
թիւն փրփրեալ ալեաց կրից : Եւ զայս շք-
նորհ յորժամ ընկալնումք, զգուշասցուք
չխտնել : Եւ ահա այսպիսի բարեաց շք-
նորհք որ յԸստուծոյ՝ ասին ուղղակի, զի
ինքն Ըստուած անմիջաբար մղէ 'ի մեզ :

¹ Հ-բեդդ . յեդ . 62 . ³ ՍԷՃ . ԿԻ . 8 :

² ՍԷՃ . Հ . 15 :

ԵՐԵՒՈՒԹԱԿԱՆ ԱԽՈՐԺ

Դ Լ

ԱՆԿԱՅՈՒՆ ՀԱՆԳԻՍՏ

Օտկտս մարմնայն կենաց ոչ անխայեաց
 Աստուած տալ ստեղծուածոց իւրոց, և որ
 առաւելն է յստեղծուածս՝ մարդոյն: Օ ի որ
 արարն զնոսս, ՚ի պահպանու թեան զտեսակ
 և զանհատ ունել՝ ամենամեծ և անքնին ի
 մաստու թիւն նորա ոչ արար անտես: Օ ի
 եթէ յեա ստեղծագործութեանն բաւնայր
 ՚ի նոցանէ զտեսութիւն իւր, և ահա ամե
 նայնն յոչինչ. բայց և այս անդէպ, որպէս
 գեղեցիկս տսէ Օգոստինոս. « Ար գործա
 ւոր անխնամ թողու զգործ իւր, ո՞ լքանիցէ
 և ընդվայր հարկանիցէ զար համարեցուն
 հասակ »¹:

Վերացոյց զօգայինս ՚ի ջուրց, և պահէ
 նա մանաւանդ ՚ի փառս մեծութեան իւրոց,
 և ՚ի զուարճութիւն աչաց բնակչաց երկրիս,
 որոց ստք՝ ոչ ընդ երկիր միայն գիտեն կը
 ուել, այլ և զսոս ունին՝ որովք յօդս և

ճախրեն : Ի սոցանէ և զանխնաման զխոտ
 գարմանել : « Որ սոց զկերակուր . . . ձադուց
 ազուաւուց՝ որք կարգան առ նա »¹ : Այս
 նական վարդապետ շնորհաւորս խօսի վասն
 տանա² : « Որք ազուաւուց , ասէ , ճնեալ
 զձագս , և այն ինչ յորժամ շերկամարմին և
 ՚ի մայր փետուրս սպխատկս զնոսա տեսանեն ,
 Թողուն իբր զօտարի կենդանւոյ ճնունդ
 տեսակի , և հեռանան ՚ի նոցունց իբրև զա
 ւուրս հանգստեան : Իսկ ձագքն այնորփի
 անխնամ և անսնունդ զՏէր աղաչեն , այս
 ինքն առ նուազիլ իւրեանց յողբալն՝ արա
 բիչ նոցա ըրձունս ՚ի կոցաց նոցա իջուցա
 նէ Թանձրամածս , որոց առաջի ՚ի ժողո
 վին՝ մժղունք հաւաքեալք , և նորօք շատա
 ցեալ կերակրին և սոցրին ձագքն մինչև ՚ի
 գործ մօրն իւրեանց » :

Այս հանել և ջուրց զգեաւունս՝ այսինքն
 զձկունս մեծամեծս և մանաւնս , որք ՚ի ծո
 վու՝ ՚ի զարդ ծախու , և զուրբսն ՚ի նոցանէ
 մեղ ՚ի կերակուր : Այն և զանասունս , յորոց
 և զպատկանս ըստ հրամանին ՚ի համադամ
 սրատրատու Թիւնս ուտելեաց : Իսոց այ
 սոցրիկ և որք ՚ի սոցա են սակի՝ շեն ինչ նախ

¹ ՍԷ՝ ՏԵՂ , 9 :

² Ի ԹԻ՝ ՅԵ՛Յ՝ :

նախան պիտեանք կենաց մարդկան, այլ երկրորդական իմն վայելէք վայելուչք. իսկ սրկարի հարկաւորք՝ հաց, ջուր ։ Այսու երկորու մքք հնար կեալ կենաց՝ բանաւորական կենդանեաց. ահա այս երկուք՝ նախնականք ։

Բայց մի ինչ բնութեան ՚ի միօրինական շատանալոյ վասն, և կամ լաւ ևս ասել՝ ՚ի շնանձրանալոյ աղաղս, յաւելաւ Ադամաւն ընդ սերման ցորենոյ՝ զսրաւ ի զբանջար. « Լը ամենայն սերմն և խոտ դալար ձեզ ՚ի կերակուրո՞ւն ։ Աս Նայիւ և զգեռունս ևս. « Իբրև զբանջար խոտոյ ևսու ձեզ զամենայն ո՞ն ։ Իսկ առ Մովսէսիւ՝ զսրաշաճաւորսն, զսուրբսն և զանսուրբ որոշարար յաւել. յանորոց ՚ի բաց կալ կենդանեաց, և զսուրբսն ուսել. « Լը այս են զսր ուսիցէք ո՞ն. — « Լը այս է զսր ոչ ուսիցէք ՚ի նայանէ ո՞ն ։ Լը սրբա երկրորդական ։ Այլ իմ բանք աստե՞ն՝ ոչ եթէ զվասն մեր զսրարասակալս ՚ի Տեառնէ խոտն՝ զերկրորդականս, և ոչ իսկ զնախնականս ։ Բայց է ինչ ինչ գիտելիք յերկրորդականս՝ բաժանարար, զսրս յայանել արժան համարիմ ։

¹ Տ. 227 . Ա . 50 :

² Ա . Օրբի 2 . ԺԴ . 9 :

³ Ա 27 . Թ . 5 :

⁴ Ա 27 . ԺԴ . 12 :

Արկրորդականք նկատեալ ՚ի մեր պէտս՝
 սմանք ասին անօջիւմնէ, և սմանք ընդօ-
 ջիւմնէ : Անօջիւմնէ յանասունս, որպէս՝
 ոչխար, եղն, այծ, եղն, և որ ՚ի համարի :
 Ի թեաւ որ երկրակենցաղս՝ մարի, բաղ,
 սաղ, և որ սոստիտիք : Յօդաթուիչս՝ լորս-
 մարդ, աղաւնի, թխահաւ, և որ սոցին նմանս
 լ՛նդօջիւմնէ, որպէս՝ ձու, կաթն, սլանիր,
 կողի, ձուղղ, գինի, օղի, և որ ՚ի կարգի :
 Աւ վասն այն ընդմիջական ասին, զի ընդ
 մէջ մեր և սոցս՝ սոցին արտադրիչք՝ մեզ
 մերձաւորագոյնք : Աստի թէ նախնականք՝
 որք մեզ հարկաւոր անմիջականք, և թէ
 երկրորդականք՝ որք մեզ վայելուչ անմիջա-
 կանք, և թէ երկրորդականք և ընդմիջա-
 կանք՝ զերկուս բարաւթիւնս բարձեալ ու-
 նին, մինն յինքեանս, զի են էակ ՚ի գոյա-
 ցութեան, և միւսն յորակս, զի են մեզ
 կամ հարկաւորաբար՝ կամ վայելաբար օ-
 գուս : Օր օրինակ, ցորեանն է նախնական
 հարկաւոր՝ անմիջական, և այս նկատեալ ՚ի
 մեզ : Բարի՛ զի է էակ ՚ի գոյացութեան, յօ-
 րակս բարի՛ զի հաստատէ զսիրտս մեր և օգ-
 նէ կենաց մերոց : Բարձեալ, գինի է եր-
 կրորդական և ընդմիջական՝ ՚ի մեր նկատու-
 մըն, զի ՚ի խաղողոց գոյ, և յօգեկանն ներ-

գործու թիւն զարթնու և փոխի 'ի քամու ան ,
 Բարի՛ ըստ որում գոյացու թիւն , և ըստ ու-
 բակին բարի՛ զի ուրախ առնէ զսիրտ , և
 զցուրտ արիւն ջեռու ցանէ ծերոց : Այս ցո-
 պէս զիւրաքանչիւրոցն ծանիր : Իսկ փայտ ,
 հող , քար , և այլն , որք գան 'ի պէտս մեր ,
 նորին արտաքին իմն են՝ յընդմիջական հա-
 մարման , զորոց չիք մեր կամք խօսիլ . մեր որ
 որովայնին են ծառայող՝ զնոցունց ճառեմք :

Այն և գոյակք՝ որք ոչ նախնական են 'ի
 մեր պէտս և ոչ երկրորդական , ոչ անմիջա-
 կան և ոչ ընդմիջական , և ոչ իսկ արտաքին
 ընդմիջական , որպէս առիւծ , օձ , կարիճ ,
 խոտ : Այլ բազում այնք և բիւրաւ որք , զու-
 ըրոց տեսակ ոչ աչք մեր կալան , և ոչ միայք
 մեր ըմբռնեցին : Այլ դու մի կրկնեցես ինձ
 զըստ սրակին զոչ բարիան՝ մեզ օգտակար և
 ընդմիջական գոլ բարիք , առեալ օրինակ 'ի
 ձեռս քո զկարիճն՝ որ ըստ սրակին ոչ բա-
 րի , և 'ի հնարս բժշկաց՝ և թէ դառնան մեզ
 օգտակար բարի :

Պատասխանեմ առ այդ . այնպիսիք ոչ
 թէ ուղղակի սոսկ վասն մերոց ինչ բացար-
 ձակապէս գոյացան , որպէս և վիշապք ,
 բայց թէ վերքերեալք միայն յամենակա-
 րողութիւնն՝ Աստուծոյ , և այս ուղղակի :

Այսպէս և կարիճն սու ախտացեալն ոչ ուղղակի ինչ՝ այլ անուղղակի : Այս զի՝ և ոչ սոսկ մատչի կարիճն ՚ի դեզ հիւանդին, գոյ ՚ի նմա և այլ էակ՝ որ զնորին սասակացեալ որակ չարութեան՝ մեղմէ և գործէ անօրոտանգ : Այս գործ՝ շէ գործ կարճին, այլ ՚ի նա խառնեցելոյն, որք բարեխառնեալք իմն ՚ի նմանէ և իմն ՚ի միւսմէ՝ յախտափարստ ներգործութիւնս և զանակաւորին : Սի թէ լոկ զկարիճն աղացեալ կամ եփեալ՝ մատուցէ ՚ի դեզ հիւանդաց որք, և ոչնայ անգամ, և ահա մեռանին վաղվաղ : Աւստի այսպիսիք ըստ որակին և ըստ գոյացութեան՝ ՚ի մեզ և ՚ի մեր կեանս ուղղակի նկատեալ շէն օգտակար բարիք :

Իսկ թէ գու պնդես . անպիտան չիք յսակզձուածս . այո՛ և ևս ստորասեմ . բայց միայն ՚ի մեծփայելութիւն փառաց ամենակարողութեանն Աստուծոյ , զորս տեսանելով փութամք ՚ի փառս ամենակալ Աբարչին . « Արպէս զի մեծ են գործքքս Տէր »¹ :

Արդ՝ թողում աստէն ևս ՚ի յէակ գոյացութեան զմիայն բարիս , և մատչիմ ասայնս՝ որք են նախնական հարկաւորք , և

¹ Սէ՛, Ղ.Ը. 8 :

երկրորդական վայելուչ բարիք մեզ : Այնպէս
 այնորիկ : Հայ լիկ և ջուր սոսկ սիրեն պա-
 հել զմարդ յողջախոհութեան, զկեանս մար-
 մնայն՝ և ՚ի հաստատութեան : Միս՝ յարմէ
 և բազմադիմի խորտիկք, ՚ի չափաւորս՝ գի-
 տացին զսակաւ ոմանս պահել յառողջու-
 թեան, թէ ըստ հոգւոյ և թէ ըստ մար-
 մնոյ, իսկ յանչափան՝ զամենայն խաւարեցու-
 ցին կրաբողձ մուրու թեամբ ՚ի չար անդր :
 Չու՝ կաթն՝ կողի՝ պանիր՝ և որ ՚ի սոցա սակի,
 զանապատաւորս մխիթարեցին, իսկ զհա-
 սարակութիւն պահեցին՝ և պահել գիտեն
 յազաղուն պարարտութեան, և սասիճա-
 նաւ խանարհին ՚ի մեղեաց զօրութենէ :
 Տանձ՝ խնձոր՝ խաղող, և այլ ամենայն միրգ՝
 զարիւն գիտացին սարահովել և զախացու-
 ցանել, յորոց և չէք ինչ կրական ախառ-
 բերութիւնք :

Այլ ՚ի սոցունց արտադրեալ յերկրորդա-
 կանն յրնգ միջականէ ոգիք զօրութեան՝ որ-
 պէս գինի և որ ոմին նմանք, ոչ և և թ ՚ի ցաւս
 իջուցին զմարդիկ մարմնապաշար տխարաց, այլ
 և զրկեցին ՚ի հոգւորաց, զորմէ ՚ի ակզին :

Իսկ որ քաղցրաւենիքն են և համեմունք՝
 ոմանք ՚ի զարդ նախնականաց, և ոմանք
 երկրորդականաց :

Այլ ահա ՚ի սոցանէ գումարմամբ ելանէ
 առ երևոյթս փոփոխ հանգիստ և դիւրամեռ
 խրախճանն . որոց եթէ կիրքն բաղձացեալ
 զհետ լիցի , և ահա կորուստ մեծ : Օ՛ր որ
 ուղղութեամբ մտացն գնաց , գիտաց եթէ
 այնպիսի խրախճանք հեռացուցանեն զոգի
 յերկրէն կենդանեաց , մանաւանդ զայնու
 սիկ՝ որք բաղձալի սիրով և եռացեալ կրիւք
 միշտ յայնպիսի հացկերոյթս յաճախեն , ու
 բոց տայ խրատ Առաքեալ . « Աչ է արքայու
 թիւնն Աստուծոյ կերակուր և ըմպելի »¹ :

Ս'Իժ-ժ-ի Կանդիս-ար-ի-ն -ի-լ-ն-ոյ՝
 Դ-ի-ր-ժ շ-բ-ի-ի ընից իրի ,
 Ե ի-ի-ի լ-լ-ն-ոյ-ի :

Եկ ուրեմն ընդ քեզ ելցուք ՚ի զննին
 զայսպիսի օգտակար բարեաց ժողովելոց ՚ի
 մի գումար , որք յապատ պաշտաման պատ-
 բաստին որովայնի . և տեսցուք եթէ սրպէս
 վեր ՚ի վայր տապալեն զուղիղ տեսութիւն
 մտաց , և թէ կարաք սա սեղանալ զխաբդ
 կրից աղմկեն յարուցմանք զճշմարտութիւն

¹ Հ-ժ-ի . Ժ.Գ . 16 :

հազւոյն : Վեղ նախ՝ ՚ի փոքունց ձեռնարկեցից : Նախ՝ յարեաւ Աւային մելի կիրք , և ապա և զՂաամայն փութացոյց և յարոյց ընդ իւրն . այլ՝ առ սւմ . (Վայց իմա՝ զի կիրք իդաց առ եղծական մարմնատեսիլ բողձանս՝ նախաշարոյցք են քան զարանցն ՚ի ծանօթանալ , զի եօթնամենիւ իմն նորա զգան զբողձանս իւրաքանչիւր հեշտականաց , զորս ՚ի մեաասաներորդումն հազիւ արուք ք) առ երկրորդական վայել ՚ի գոյնն ինչ ճաշակ պողոյ , յորմէ մահ անըմբերելի :

Վիտեմ ասեա դու , եթէ այն պատիմ սչ այնքան զվասն ճաշակմանն , սրբան յազադս դառնարոյն ընդդէմ Վասուծոյ հրամանին : ՎՅԼ հարցանեմ քեզ . պատուիրանազանցութեան ուստի՞ ծնունդ , սչ ապաքէն ՚ի շարժմանց թիւր կրից :

Աւ դիտեմ՝ զի կրկնես դու ևս , եթէ սկզբնական խարդաւանք ՚ի դիւէն նիւթեցան : Աւ ևս տեմ . եթէ շէր Աւայի ձը դեալ ՚ի փափաք կրից իւրոց զերեպթ քաղցրութիւն պողոյն , սչ իսկ և յորդորք պատրանաց կարէին խախտել զուզիզ տեսութիւն նորա : Օչոյս փորձ և առ Քրիստոս տէրն մեր մատոյց փորձիչն : Աւ յորսմ պահու . յայնժամ՝ յորժամ ևս ևս թէ պա

հեաց զաւուրս քառասուն, յորս ոչինչ ճաշակեալ՝ ՚ի հարկէ քաղց նորին զօրանայր, և յայտմ բնական հետեւեալ նշանէ վարկաւ՝ եթէ ուղղէ նա զմիտս ՚ի լսել իւրոյ նենգաւոր առաջարկութեան, վասն որոյ ասէր.

«Մաս՝ զի քարինքս այսոքիկ հաց լինիցին՝»:

Իսկ թէ դու ասասցես ինձ, ՚ի վարկեալ նուազութենէն մասեալ փորձիչն առ Քրիստոս, իսկ Ալւային չգոյր ինչ նուազումն, սպաբնդէր զստուղն առնայր առ ի թս սպարանաց:

Օրանիր՝ զի ՚ի խնդրոյդ յայգմանէ նախկին դրութիւնք իմ ճշմարտին: Արպէս զի օձն խմասանագոյն զգացեալ ՚ի նշանաց արտաքին շարժմանց Ալւայի կրից, անխօսուէն օձիւն առաջի սրար նմա զխարէութիւնն. և որ յառաջն յերկրոյս՝ փորձիւն ՚ի վախճանի սարսեաց զնա, և որում ոկն ունէր՝ արկ ՚ի նոյն, այսինքն ՚ի մահահրաւէր վիհն: Արանի էր՝ եթէ և սա զգասա զկիրս և արթուն հսկեցուցեալ՝ որպէս Տէրն զսատանոյ պատանձեցուցանէր: Ալւայի յորժամ ոչն կարողացաւ, հուր սպա յամենայն սեռս նորա բորբոքեցաւ մահու: Ալւայս՝ յերկուց արժարձեալ, նախ՝ ՚ի նախանձուէ

նախանախանձին , և ապա՝ ՚ի մուշար կրից
 պողաճաշակ մեծամտութեան : « Ախան-
 ձու բանասրկութիւն եմու մահ՝ յաշխարհ »¹ :
 « Աղամաւն ամենեքին մեռանին »² :

Այլ ապապոյ դիպումսն ըստ Արխատու-
 լի , որ հանգիստակէտ ունէր յերկուս կողմա-
 նքս³ , այսինքն կամ մնալ ՚ի դրախտին՝ կամ
 ելանել անտի , դադարեաց և առ լախճան
 արտաքսեցման , որ է ելումն , զոր ՚ի վերս-
 տին ժառանգել նորա և նորայոյ՝ գալուստ
 Տեառն հոգացաւ , որում փառք : « Այս
 (այսինքն շօր խնաստութիւնն Յիսուս)
 զնախաստեղծն հաստատեալ պահեաց , և
 փրկեաց զնա ՚ի յանցանաց իւրոց , և ետ նմա
 զօրութիւն ունելոյ զամենայն »⁴ . այսինքն
 զառաջին փառսն՝ հաւաստովն Արդւոյն :

Տեսնէ՞ր՝ եթէ փոքր մի տեսանել , սակաւ
 շիկ մի զկիրտ թիւրել , և առ մի նուպ
 ճաշակել , յորպիսի օճ զնախաստեղծն ՚ի
 վիհ : Այլ որ ՚ի փայտէն պտուղ մահու ,
 փայտէն և սղորմութիւն պողոյ կենաց .
 « Փայտ կենաց է ամենեցուն »⁵ :

¹ Իմաստ . Բ . 24 :

⁴ Իմաստ . Ժ . 1 :

² Ա . Կրն . Ժ . 22 :

³ Աստ . Գ . 18 :

⁵ Ի վերայ Նիբել . Գրմ . 112 :

Վ ԵՐԴ՝ ԴԵՐԵՆՆ ։

Կանխաւ զփայտին փրկագործութիւն և ՚ի հեղձմանէ մեղաց ջուրց զմեր զազատաբարութիւն գեղեցիկ հրաշխք նկարէր Ազդիսէէ ։ « Ալ ահա մին՝ մինչդեռ ընկենոյր զհեծանն , (որ կամէին առ Յորդանանա գերան հատանել և շինել զընակութիւն ,) անկաւ երկաթն ՚ի ջուրն . և վայեաց , և աւսէ . ո՛հ տէր . . . Ալ ասէ այրն Աստուծոյ . յոր վայր անկաւ . և եցոյց նմա զտեղին . և ճեղքեաց և ընկէց անդր զհեծանն . և ՚ի վեր եկաց երկաթն »¹ ։

Ի հեծանէ անտի օցտին երկաթոյն և անկանելն ՚ի ջուր , Ադամոյ ՚ի ծառոյ անտի որ փայտ՝ տարաիլ և անկանիլն ՚ի ծով աշխարհիս՝ գուշակէր ։ Ի իտրս ջուրց իջանել երկաթին , Ադամոյ և սերնդոցն ՚ի դժոխս իջանելն ։ Արծել և վայել առնն , զաղաղակ Ադամոյ և որդւոց նորա՝ բանիւ մարգարէից ։ « Արի Տէր օգնեա մեզ , և փրկեա զմեզ »² ։ Հասանիլն անդ Ազդիսէի , գալուստ Փրկչին մերոյ յաշխարհ ։ Հարցանելն Ազդիսէի զվայր անկման երկաթոյն , Քրիստոսի

¹ Դ . Թ . 4 . 2 . 5 .² ՍԼԺ . ԻԴ . 26 .

անսուն մերոյ հարցումն ցքորս՝ Վաղարու .
 (որ զբնութիւնս նշանակէր .) « Սէր եղիք
 զնայն ո՛ր : (Յերկուս ճեղքումն փայտին , քաւ
 ապուսի գէմք խաչին : Արկանիլն փայտին
 յերեսս ջուրոյ , բարձրանայն խաչին և ըզ-
 անդի սւնիլն զՎողգոթայ : Աւ երկաթին
 ՚ի խորոյ ջուրոյ վերաբերիլն , ելանն ըն Ադա-
 մայ և սրդւոյ նորա ՚ի դժոխոյ . » Այսօր
 ընդ իս իցես ՚ի դրախտին ո՛ր , (աւազակ՝
 բնութեանս փոխան) . « Աւերեաց զդժոխս ,
 և ազատեաց զհոգիսն՝ որք էին ՚ի բանաին ո՛ր :
 Արդ՝ ՚ի բաց արա սւրեմն ՚ի քէն զցան-
 կութիւն գեղունակ սրաղոյ , յորոյ ծնունդ
 ՚ի միտս անսանես տալ զատականութիւն .
 սրբեա զկիրս , և սւղղեա ՚ի բաղձանս ցան-
 կայլն Փայտին կենաց , յորմէ զզտուղն կը-
 թեցար փրկութեան . որով քաղցրասցին
 անհամեմատ կենդանութեամբ քիմք հո-
 գւոյ մերոյ . » Քաղցր է նա՛ (այսինքն
 մարմին և արիւն սրդւոյն Աստուծոյ .) քան
 զմեղաւ խորխոսն ո՛ր : Այս՝ զի խորխոս մեղաւ՝
 ըստ մարմնոյն ճաշակման թէպէտ և քաղցր .
 բայց ատականացուն զխորդ անատական

¹ Յ-Ը . ԺԱ . 55 :

³ Ի Լ-ՆԳ . Լ-Մ-Մ :

² Ղ-Ի . ԻԳ . 45 :

⁴ ՍԴ . ԺԱ . 10 :

յաւխտե՛նականին հաւասարել զօրեացէ .
 վասն որոյ դ՛նէ մարդարէ՛ն զառուելացու .
 ցիչ զմասնիկդ բաղդատական շան , Այլ ՚ի
 բնական տեսութե՛նէ՛ ըստ ՚Կաթի անյաղ-
 թի՛ յաստուածականս ամբառնայ՝ :

Արդ՝ ՚ի միտջէ աստի ՚ի փոխախելի երկ-
 բորդական փոքրագոյն պաղոյ և զայլս իմառ-
 տասիրել թողում վերձանաղիդ մտաց . զի
 զիւրաքանչիւրոյ մի առ մի խօսելն՝ տաղ-
 տասոք լսողոյ : Հնարա զանց զմասնաւ որօքն
 եկեալ՝ մասիրցուք ՚ի տեսութիւն բնդհան-
 բականի խնջոյից . յորոց և տեսանել՝ թե
 ո՞ր շունչք մահաախթք փշեցին բնդ դարս
 դարս , ՚ի կրից մտլեկանաց վրդալեալք , և
 զԱստուած յարուցին վրէժինդբել , և ըջ
 միտս իմաստնաց ունել զատախաղ : Այլ
 դու՛ որ այժմ՝ զմին միայն լուար ՚ի մաս-
 նաւորացն , մտտ ընդ իս զընդհանուրն
 տեսանել , որպէս խոստացաք պաղոյն ՚ի
 վերնադբութեան :

Պր-ի . ժ 2 .

ԽՆՋՈՅՔ ՈՐՈՎԱՅՆԻ

Ի ՎԵՐԱՑԵԱԼՆ ԻՐԱԻՑԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փոփոխութիւն և Դիւրիշտութիւն Կանգիւր :

Ի սեմ առն ուրեմն երանելոյ զանկիծա-
 բանու թիւն ՚ի վերայ վայելչու թեանց որո-
 վայնի , և ՚ի վերայ բարեաց համայնից՝ որ
 վասն սրովայնի , և ըստ միտս իմ ոչ հաճիմ
 ընդ այն , և համարիմ և թէ մի զուցե յան-
 մասդիր իմն բերանանց շարժեալ գէրթունս
 և զլեզու : Աշու սր այն . « Արեապար որո-
 վայնի , և սրովայն կերակրոյ . այլ Մատուած
 զսա և զնոսա խափանեացե »¹ : Արդ զի-
 սեմք՝ և թէ Մատուած սրաարասեաց զա-
 մենայնն զայնասիկ՝ կենաց մերոյ ՚ի վայել-
 չութիւն , ապա զի՞ այս ընդդիմակ անկճք-
 և զոր արարն Մատուած՝ բարի , և զորս ըստ
 աատուածարանից՝ ՚ի գիտութիւն տեսու-
 թեանն՝ ծանեաւ զգու նոցա բարի : Ապա
 այս նախատակս յար հարկանել ՚ի վերայ
 երկուցն՝ զի՞նչ : Այն սր շար՝ յիւրմէ անար

¹ Ա. կրք՝ 2 . 15 :² Հաբեբա . յիւր . 41 :

ունի զգեցեալ զազեզու թիւն և զկորուստ ,
 և նմա զոչ բարիս կարգայ՝ ընդէր : Հոգւով
 խօսի աստ Առաքեալ , և յանձնէ և ոչինչ .
 և երգի՝ Թիւնն կարի իրաւամբ , և
 անիծադրու թիւնն ոչ ՚ի տարադէպս : Աթէ
 արժան՝ լուխցուք նկարագրական իմաստիցն :

Վերերևէին ՚ի ժամանակս Առաքելոց ՚ի
 նորակրօն քրիստոնեայս բողբոջք երկպա-
 սակութեան , և զմիմեանս խաճատելոց որու
 մունք գայթակղեցուցիչք : (Տեսանէ՞ս եթէ
 որպէս և յայնժամ թիւրէին կիրք ՚ի մոլի
 դատողութիւնս . որպէս և այժմ ՚ի մեզ
 նոյն սերմունք հաստարմատս ասուարացեալ
 ՚ի սասաճասս կերակրոց) : Աբբ առ թ ՚ի
 ձեռս առեալք զուսերն և զուսերն , ըզ-
 քրիստոսաւանդ սերն ընկերական միա-
 թեան յիրերոց բաժանեալք փեռեկոնէին ,
 և զտպականարար զսերմն շարութեան վըր-
 գովեալք ՚ի կրից՝ խառնալոց ցանկին ՚ի մեջ ,
 և զմիմեամբք թշնամարար սերմանէին :
 Վասն որոց լու համարէր առաքեալ սպա-
 սու մն կերակրոց և նքողումն որովոյնի՝ քան
 սպասիլ նոցա ՚ի սիրոց միմեանոց և ՚ի միա-
 թեանէ : Ի այց զինչ շահ . զի լսողք զքան
 Առաքելոյն՝ լու համարեցան ժառանգել
 զանէ՛ծա՝ քան զմիմեանս շինել . « Միսիթա

ընդէք զմիմեանս՝ և շինեցէք զիրեարսոս ¹ :

Չգիտեմ՝ եթէ ուստի ուսաք հակառակիլն իրերաց, և ըստ հաճոյս անձին գնալն. եթէ ՚ի Վրբիստոսէ, քաւ. վասն զի զՎրբիստոսէ վկայէ Պաւղոս. « Եւ Վրբիստոս ոչ եթէ անձին հաճոյ եղև ² : Ուրեմն հաստատի թէ ՚ի ներհակ գիմաց ՚ի սատանայէ, և ՚ի ցանկական հակառակ կրից, ուստի և որդիք չարութեան. « Օ, ցանկութիւն հօրն ձերոց կամիք առնել ³ : Ի մասինս Վրբիստոս զգատտացուցէ զմեզ, ամէն :

Մնացէ ընդարձակ բացատրութիւն Վապեկոյն բանի, մեք առ սեղանս մատիցուք խրատմանականս :

Սեղան տեսի երբեմն խրատութեան, յորում ՚ի պատրաստեալ բարիս՝ քննութիւն յինէն բազում, թէ ո՞ր զօրութիւն ՚ի նոսա, յորմէ մանկունք չարածնունդք, և ո՞ճիրք եղեանականք, և սպանութիւնք մեծամեծք : Իստեցի զէութիւնս նոցա, և տեսի զիւրաքանչիւրս որոշակի ըստ անցնիւր կարողութեան առանց հպելոյ ՚ի շրթունս՝ անզօրք և չնչինք, չունելով և ոչ երբէք ըզ-

¹ Ա. Թե. . Ե. 11. ³ Յ. Ը. 44 :

² Հ. Ժ. Ժ. Ժ. 3 :

չարժու մն ինչ : Արդ՝ որ անչարժ՝ չէ և կենդանի . և որ չէ կենդանի՝ ՚ի փոքու կամ ՚ի մեծամեծ կարողականու թե՛նէ զուրկ . և որ զուրկ՝ և ոչ իսկ կարէ առնել ինչ կենդանուոյ , և կենդանուոյ բանականի : Այժէ զեթեւայինս առարկիցես ինձ՝ թէ իցեն յանկենդանու թեան իւրեանց շարժականք , և տիրող ենթալուսնէից , սակմ՝ թէ նորին իսկ երկնային շարժականք՝ ըստ սաստուածարանից՝ մնան ՚ի նախակարգու թեան սահմանի առ այնս՝ որք զկիրս ունին առ Աստուած ուղղալս , որոց և իշխել իւրք մասամբք՝ անկարողք : (Թող բարբանջեցեն հեթանոս փիլիսոփայք՝ թէ կարողք :) Իսկ որ երկրասէրք՝ և ՚ի կիրս մտնս հակեալք , նոցա արդարև իշխեն վերնական շարժմունք . և այնպէս սպա հաստատի ճակատագիրն հեթանոսաց՝ : Իսկ զուրկ թող զայնասիկ , և զայնասիկ՝ որ յերկրի ՚ի տարերս , և զորոց՝ որք առ սրտխոյնն դիմեն՝ մասիր ՚ի լսել :

Աս սեզան յաստարիզի՝ թէպէտ ամենայն զուժարք ՚ի նմա բարիք , բայց ՚ի նմին բացող զգրոշակ նենդու թեան զմն տեսա

¹ ՀԻԲԻԴ . ԻՆԻ . ԵԻԴ . 82 . ² ԱՆԴ . ԵԻԴ . 82 .

նեւ՝ թ շնամի , շրիւր-մ-ը-թի-ն : (Ըստ քերականաց՝ յարաբարդ է անունդ , և բացասորի սցապէս . որ , սրախայն անուանն է արմատ . ի՛ր , կիբք անուանն արմատ . ի-ը-թի-ն , աման-ցակերտ անուն . ուստի յայս միտ ստուգուբանի , որ-վ-յն-ային ի-ը-թի-ն՝ որ ՚ի կրից ներգործեալ : Եւ զայս արժան է գիտել , և թէ մասն եղեալ է փոխան բոլորին՝ ըստ ճարտասանից ՚ի խելամտութեան ձև : զի ոչ է սրախայնին ինչ մուլութիւն՝ որ է մասն , այլ բոլորին , այսինքն մարդոց) :

Նա և վերաբուսեալ ՚ի նոյն հանդէս՝ և զամն տեսանեւմ հակառակ աստուածային և մարդկային օրինաց , սուք սայրասուք , փրչող զհուք մահահատ , լի զու ապականելչ , շր-թի-ն-թի-ն : Սքա երկրքին՝ որկրամուլութիւն և արբեցութիւն զմտաց խաւարեցին զոյս , և զամենայն զփոփոխելիս՝ զբազմականս ՚ի սեղան , թէ զնախնական անմիջական հարկուոր բարիս , և թէ զերկրորդական անմիջական և զքնդմիջական զխայելուչ բարիս , արկին ընդ դատաստանաւ պարտաւ սրու թեան : Յարոց՝ այսինքն յերկուցն՝ խրախճանք խախտեալ , կռիւք , նախանձախնդիր հակառա-

¹ Բէր . Չմկէ . յէր . 167 . ² Ճւրդ . Ստէ . յէր . 275 :

կութիւնք, ընդ վայրաբնին մտար բարուքք, հայհոյութիւնք, մեծաբանութիւնք, դիւաշունչ քսութիւնք, զեղխութիւնք, պարարտացուցիչ ցանկական տափանք, դաւաճանութիւնք, զարիւն ընդ արեան մերձաւորի շաղախութիւնք, սպանութիւնք, և որ ՚ի կարգին: Մահացուցանել զոտս չիք յուստեքէ՝ բայց թէ ՚ի պահեցողութենէ և ՚ի զմտրմին ճնշերոյ:

Եւ տեսանե՞ս՝ եթէ որպիսի զանազան անօրէնութեանց հիմնական առ իթք՝ ուտել և արքենալն, և որպիսի ուղիղ տեսութեանց բարիք՝ սակաւակերութիւնն:

!) Կիրս՝ առ շնորհս Աստուծոյ հարկ է ուղղել, զի օգուտ յաւիտենական կենաց տեսանել մեզ՝ ՚ի նմանէ. իսկ որ առ որովայն իւր ուղղեաց, կորոյս զշնորհս, և օգուտ ինչ գտաւ՝ և ոչ ինչ. « Եւ է շնորհօք հաւտատել զսիրտս՝ (այսինքն զկիրս) և ոչ կերակրովք, որովք ոչ ինչ օգտեցան՝ որք այն պէսն գնացին »¹:

Մեր բանք ոչ վասն նոցա ինչ՝ որք զչափ անձին գիտացին, և ՚ի մտի կրից անխաբ մընացին, այլ նոցա միայն՝ որոց (բոս Առա-

¹ Եբրայ. ԺԳ. Թ.

բերյնն ¹) Մատուած՝ որովայնքն են, և մատք
ամօթոյքն, (այսինքն ախտք մոլեկանք .) և
պարծանք՝ յանձինս իւրեանց ունակացեալ
չար արբեցութիւնն : Արոց մինն ՚ի տեսու-
թենէն զՄատուած հեռացուցանէ : « Կերա-
կուր զմեզ առաջի Մատուծոյ ոչ կացուցա-
նէ » ² . այսինքն՝ որք ագահ ցանկութեամբ և
անյագ յղփութեամբ բերին ՚ի կերակուրս :
Եւ միւսն՝ Մատուծոյ և ՚ի մարդկային ընկե-
րութենէ : (Մատուծոյ . « Երբեցողք զար-
քայութիւնն Մատուծոյ ոչ ժառանգեն » ³ :
Ի մարդկանէ . « Ենդ այնպիսու մն (ընդ ար-
բեցողս) և հայ մի ուտել » ⁴ :

Աստի չէ պարտ այսպիսի կրիւք ՚ի խը-
րախճանս մերձիլ ՚ի պաշտօն որովայնի . և
որ մերձին՝ մերձեցի ՚ի պէտս միայն նօթիս
կատարելոյ, և այն՝ սղջմտութեամբ : Եւ որք
ոչն այսպէս, երբեմն որք ՚ի ջրոյ՝ ուտէին և
ըմպէին ⁵, դոյ ժամանակ, և ՚ի հրոյ այնպի-
սիքն դատեսցին : Իտակցաւ մեծատունն,
որով եցոյց Մրիստոս զապագայ զկորուստ
սրկորածէա արբեցողաց՝ առակաբար . « Աւ-
րախ լինէր հանապազ առատապէս » ⁶, վասն

¹ Փիլ . Գ . 19 :

² Ա . Կրի . Ը . 8 :

³ Ա՛Ե . Զ . 10 :

⁴ Ա՛Ե . Ե . 11 :

⁵ Մատ . ԻԴ . 38 :

⁶ ՂԵ . Ժ . 19 :

որոյ և թաղեցաւ ՚ի դժսխս : Ա՞նտառապէս
ասէ , սցսինքն՝ յամենայն նախնական և յեր-
կրորդական բարիս մտլի կրիւք ստարարելովն ,
որպէս Աբրահամուն բան առ մեծատունն ա-
սացեալ հաստասէ . « Արդեակ՝ յիշեա զի ըն-
կալար անդէն զբարիս քս ՚ի կեանան քում »¹ :
Արդեակ՝ ասէ , զի ուսցին այնքիկ և մի սար-
ձեսցին , եթէ գոլով որդի քրիստոնէական
անուան՝ և ըստ հաւատոյ Աբրահամու զա-
ւակ , ունիցին առանց բարեաց դործոց գը-
տանեւ զփրկու թիւն : Այկ անուան և սոսկ
՚ի քրիստոնէութիւն կոչին ոչ փրկեն զմարդ՝
յորժամ ենն ՚ի մոլորութեան :

Այթէ կոչեցաք որդիս հաւատոյ՝ որ ՚ի
մկրտութենէ անտի , ապա զերկրաւոր կրից
հրապոյր յանձնէ մերկասցուք . զի որ եր-
կնային անուանեցաւ ճնունդ , հեռանալ
արժան յերկրաւոր ըղձից՝ ըստ Սոկրերա-
նի . « Աւսցիս , ասէ , թէ ՚ի մկրտիլդ լինի
այս , զի կոչէ զքեզ այնուհետեւ Աստուած
՚ի յերկնային հայրենիան , և ոչ հրապուրէ
հաղորդ լինել ընդ երկրի »² :

Այբ դու ուրեմն աղքատ իբրև զ՛Ա-
զար՝ յամենայն մտլութեանց և ՚ի նիւթոց

¹ Գլ-ի . ԺԶ . 25 :

² Մատ . Բ-ի . 28 . ԺԲ :

մուրեցուցչաց, և մի զկիրս քո պնդեր բռնեա
 հետ փոփոխական և եղծական առ երևոյթս
 հանգստեան, զի մի պատգամ մնանալերջա
 նայի ՚ի վախճանին պաշարեցէ զքեզ, զի
 անդ և ոչ խակ ՚ի սանդարամեատականաց՝ կա
 թիլ մի հանգստեան: Այլ ողորմութեանն Առ
 տուծոյ դրուեք՝ յառիտենականաբար փակք,
 և աղատութիւն ՚ի նմանէ՝ սյսինքն ՚ի դժոխոց
 անհնար. «Ասեմքք զ՝ ոչ ելանիցես անտի ո՛ւ:

Խր-ի-ը-ը-ը-ը-ի-ն ՚ի հ-ը-ը-ի:

Ի հաշուեա արքայախոյսերս Աբեսողոսոյ,
 նիւթեալն ՚ի սրտի բռնացեալ ՚ի կրկն (որ
 ՚ի վերայ եղբօր իւրում Ամնոյ), սպանու
 մըն, յորում պահու սատականոյր ՚ի ման
 կակոցն, «Տեսէք, ասէ Աբեսողոս, յոր
 ժամ զուարթացի սիրտն Ամնի ՚ի գինոյ,
 հարէք զԱմն և սպանէք զնա, և մի երկրն
 չիք ո՛ւ: Տեսանե՞ս հաշնատեառնն զնե՞զ. ՚ի
 միտ առնուս խրախճանութեանն զելս. ՚ի
 վերայ հասանե՞ս գինեհարին անցից. Այ
 ընդէր Աբեսողոս յզգաստութեանն պահու
 Ամնի՝ ոչ տոյ իւրացոցն սպանանել զնա:
 Արարձեմ թէ երկնչէր վրիպիլ ՚ի յաւոյն,

և գուցէ գործք խորհրդոցն զոր ունէր՝ ՚ի գերեւ ելանէին :

Վ ՚ԴԴ-ԴԵՐԵՆՆ ։

Վրեւտղում՝ սատանայ , մանկափք նորա՝ ՚ի փոքու գասուց անկեալ հրեշտակք չարի , զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա ¹ : Վմոն՝ նա որ ունի զկիրս իւր յորկրամուլութեան և յարբեցութեան , յարում պահու յառնեն ՚ի վերայ այնպիսոցն զիք կուտակարար , և հարկանեն ՚ի վերս բաղմագիծի մեղաց , և կորուսանեն զհոգի . յորոց փրկեսցէ զմեզ Վրիստոս . ամէն :

Սի ամօթ համարիր ՚ի բաց դարձուցանել զսուտ և զանօրէն խնդիր կրից՝ ստիպեալ ՚ի մարմնական զգալի երևութից հեշտականաց : Սթէ սեղանք և խրախճանութիւնք , որկոր և արբեցութիւնք առ ոտիւք քովք կառչին , խղեա զկուպ նոցա և արձակեա ՚ի բաց , զի ուղղութեան լիցի ընթացակից ճշմարտատեսութիւն քո : Սուտ են երեւելիքս , և ՚ի նոսա յորժամ յարին ներգործք մեր գործոց մօլար հաղորդութեամբ , զհոգին որ ՚ի մեզ ՚ի մաքրութեան՝ ՚ի մահաթոյն բաժակ խնարհեցուցանեն յարբումն :

¹ Մ-ԳԼ . ԻԵ . 41 :

ՅԻՆՏԻՆԻ ԿԱՆԻՆԻ ԴԱՐՆԻՆԻ ՀԻՆԻՆԻ
ԾՆՆԻՆԻ ՄՈՒՆԻ :

Այս շարն, և արբեցան որք ընդ նմա աւ
ւաղելի բազմականք : Այնացոյց զսորս աւ
նօրէնն, և ստուարացուցին բարձրնափրք
նորս զորովայն : Օսարթացու անդգամն
յիւզոյ պարարտութեան, և պարարտացու
ցին զորկոր թշուառական ընկերաւորքնորս :
Այլ ուղղութիւն մտաց անսու թեաննորս 'ի
նմանն, և կիրք զխորհուրդս ճշմարիտ գիւ
տութեանն թողին ընդ խաւար, և մուտ աւ
րիւն խաղաղոյ 'ի պարս նոցա, և վճարեաց
արքունին՝ զարքունն արեան անմեղի սրբոյ
Կարապետին : Ստին 'ի սուգ 'ի յերկինս հը
րեշտակք վտանարեան անպարտ երջանկին,
խակ սասանաց ծնծղայիւք ընդ կարաւ յոտս
խաղացողի լիտի անձինն՝ խրախուսեալ : Այ
տես գեն զկիրս նոցա 'ի բորբոք և սացման,
'ի բովս բորբոքեցոյց անդէն զհաւրն սղա
նութեան :

Այդ՝ մի ունին գնիցէ որ յորժամ կրից
տեսանիցէ կայտս և լ յոգացու թիւնս զգաւ
լիս : Այլ յորժամ ինդրեացէ (բոս աղջկանն)
զգլուխ շնորհաց հոգւոյն գխաութեան 'ի
վերայ սկսեալ, սցսինքն 'ի հեշտայի հանգխտ,

աստուել նմա արժան է . և չքնկճիլ ՚ի շարժմանէն , և ընդդէմ ամուարիշտ հայցուածոցն մաքտս իլ , և արձակել և ևս ՚ի բանտէ յուզմանց խուովորար խորհրդոց՝ զսուրբ անսութիւն մտաց , և ՚ի կեանս բարիս թողուլ զնա ՚ի մնալ : Ապա թէ ոչ՝ ոչ զարդարոյն՝ այսինքն հոգւոյն մահացուցանէ և եթ զկեանս , այլ զնոյն ինքն և զանձն մարմնովն հանդերձ մասնէ ՚ի կորուստ :

Հերովդէս արդարոյն եբարձ զղգալի կեանս , բայց ժողովեաց զչարիս յանձն իւր . և արդարոյն՝ և ոչ մի ինչ կարաց արատել զիմանալին կեանս : Այց նոցին՝ որք զայն պէսն գործեն , ոչ վախճանքն ՚ի նոյնպիսիս գաղարին : Օ ի թէ որ իւրոյ հոգւոյն անօրինեցաւ , զմարմին և եթ ապականեալ , ոչ թէ զհոգին պահեաց ամբիժ , այլ և զնա գատեաց ՚ի սղծութիւն , « Պղծեալ են միտք և խորհուրդք նոցա »¹ :

Այլ յու միէ այս ախարք . ՚ի սրակասութենէ տեսութեան մտաց՝ ասեն աստուածաբանք : Այլ սրակասութիւնք մտաց ուստի . սրակասի բանն ՚ի յու զղէլ զստարին կիրս կրկնակի . մի՛ յորժամ հրամայէ զանկարգ կիրս , երկրորդ՝

¹ Տիտ . Ա . 15 :

յարժամ ոչ սանձէ զանկարդ շարժումն կը
բից¹ : Աւրեմն փութա պահել զոյս երկուս
զգուշութիւնս սու միտս քո, զի մի զօրացին
կիրք հրամայել մտաց, և մի յառաջեացեն 'ի
շարժումն անկարդ ներդարձութեան :

Վեղեցիկս խօսի Սողոմոն զարբեցութե-
նէ . « Եթէ, ասէ, 'ի տաշտս և 'ի բաժակս
արձակիցես զաշտ քո, յետոյ չբջիցիս մերկաւ
զոյն և ս քան զսանդիտսն² : Այսինքն՝ և
թէ զկիրս քո արձակեցես 'ի գաւաթս և 'ի
մեծամեծ ըմպանակս՝ նորք ըմպել զգինի,
'ի փոխճանի՝ կամ լու և ս ասել, 'ի նոյն գի-
նեմուութեան քան զսանդ՝ և քան զտուն
սանդի մերկացիս և յողբատութեան շր-
ջիցիս, և յամենայնէ մնացես թափուր :
Օ՛ի որքան և մերկիցէ սանդն, ոչ չբջի ա-
ռանց տուին իւրոյ, նոյնպէս և տուն . բայց
այր գինեմու քան զնոսա մերկագոյն : Օ՛ի ոչ
լստ մարմնոյն 'ի բաւական լիութեան՝ որ-
պէս ակասանեմք զբազումս, և ոչ ըստ հս-
գւոյն 'ի շնորհս՝ որպէս ընթեռնումք զ՝ Ասիտ,
զորոյ այսօր ոչ ունի եկեղեցի մեր զանուանն :
(Սարգիս ասրաշխարութեամբ փրկեցաւ ա-
սէ, և 'ի կարծիս³) Իսկ թէ այր արդար,

¹ Հ-ԲԷԴԴ . յԼ . ԺԼ . 200 : ² ՄԷԴ . ՊԷԴ . յԷԴ . 443 :

³ Ա-ՄԴ . ԻԴ . 51 :

այլ արբեցու թիւնն արկ զնա 'ի վախաշ յի-
մարեալ ցանկու թիւն , և մասնեաց զնա 'ի
կորուստ կուրու թեամբն :

Արդ՝ որպէս նա յերկուց իւրոց յերա-
նացն ծնելոց գայթակղեալ գլխրեցաւ 'ի վիճ
մեղաց , այսպէս և թէ որ յիւրոց անտի կրից
ծնուսցէ զերկորեակ զշարասերմ գասերս՝
զարբեցու թիւն և զորկոր , գայթակղեցու-
ցանկն զծնուցիչն , և յաղջամուզջ 'ի խաւար
կորուսանկն կուրու թեան . ապա 'ի բաց
թօթափել յանձնէ՝¹ անյապաղ արժան :

Յարեաւ կիրքն երբեմն Նորայէլի , և
զՆորայէլ յաստուած գիտու թեան ուղղու-
թենէ 'ի բաց կացոյց . և այս՝ առ 'ի կատարել
զհաճոյս ցանկու թեան իւրոց : Օ՛ր որքան
զՆստուած մերձաւոր տեսանէր մտաց , ոչ
վատահանայր զնալ ըստ կամս , ուստի փու-
թացաւ աճապարեաց և հեռացոյց նախ
զտեսու թիւն Նստուծոց 'ի մտաց , և խա-
տորեցոյց զնոսա պաշտել զկուռս . և 'ի յա-
ջողիլ թեւագրեալ մոլութեանն , ապա 'ի
հաճոյս հեշտահանս և զճահանապէս և մուս ,
և շոր քան զանասուն 'ի կատարաշտութեան
անդ . “ Նստաւ ժողովուրդն յուսել և

¹ Եւ . Ա . 21 .

լըմպել, և յարեան 'ի խաղալ ¹ :

Տեսանե՞ս՝ եթէ զխորդ կիրքն մուլար՝ մինչև
ցկռապաշտիլ զմիաս խոնարհեցուցանէ . և
սպա ձեռն ձգէ զներգործ կռապաշտական
գործոց անել յերևան, որ է ուտել և ըմպել
և յառնելն 'ի խաղալ : Այլ զայն գործ մոլի
ցուցանէ իբրև զգործ արիական բարեմառ
նութեանց՝ զօրէն Յեսուայ առ Սոխէս .
« Չայն պատերազմի է 'ի բանակին ² : Սա
պէս՝ և թէ քոյդ մասց՝ կիրք քո սառջար
կեսցէ յերևոյթ պատրանս , 'ի կարծիս բա
րեաց՝ զներգործ եղանակին , զօրացս դու
զմիտս քո չհաւատալ նմա , և արս՝ զի ըսա
Սոխէսի տացէ զճամարիս պատասխանին .
« Չայն յանդգացելոց 'ի գինւոյ լեմեա ³ :
Այլ մերկեա զսուր սղջմութեան , հար և
վանեա 'ի կատարումն զամենայն ներգործ
կրից . և որպէս Սոխէս յերիս հազարսն ,
նոյն և դու յերից անախ՝ այսինքն 'ի մասց ,
'ի բանից , և 'ի գործոց որբեա զապականու
բարս , և ահա գնացք Մտուծոյ ընդ քեզ :

¹ Եւր . ԼԲ . 6 :

³ ԱՆԴ . ԼԲ . 18 :

² ԱՆԴ . ԼԲ . 17 :

« Իւանն զկերակուրս ամպարչառութեան ,
 և գինեաւ անօրէնութեան արբեցան » :

Աստի . Գ . 17 :

Ի կոչուես խրատութեան :

Հայկոյս-ի-ն	Յնի-ի-ն Կ-ի-ն
Սղան-ի-ն	Լի-ի-ն Բի-ի-ն
Յնի-ի-ն զ-ի-ն	Օ-ի-ն Գ-ի-ն
Լի-ի-ն Է-ի-ն Բի-ի-ն Զ-ի-ն	Դ-ի-ն Ծ-ի-ն
Ք-ի-ն	Թ-ի-ն Ծ-ի-ն Ծ-ի-ն
Կ-ի-ն և Բ-ի-ն Գ-ի-ն	Լ-ի-ն Գ-ի-ն
Ի-ի-ն և Կ-ի-ն Զ-ի-ն	(Ի-ի-ն Զ-ի-ն)

Գինի Արկրամուրութեան :

ԿԻՐՔ

Աս արեկցութեամբ և արկրամուր-
 թեամբն ճանիր զհատուածեալ զածեցումն
 բուսական շարեաց , և զարմատացեալ զմոլի
 կիրս ուղղեալ յուղղութեան մտաց , և մա-
 ջուր պահեալ ի սոցանէ :

« Անառակ է գինի՝ և թշնամանող ար-
 բեցութեան . և ամենայն սր խառնակի ընդ
 նոսա՝ չէ իմաստուն » : Աստի . Ի . 1 :

¹ Բ . Օրի . Լ . 15 : ² Ղ . Գ . 19 :

ԵՐԵՒՈՅԹ ՀԱՆԳՒՍՏ

Դ Է

Փ Ո Փ Ո Ւ Ա Կ Ա Ն Ե Ա Ջ Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Թ Ի Ե Ք

ԵՒ ԱՆԿԱՑՈՒՆ ԵՂԾԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ

Արդ՝ որ ինչ կրից իղձք էին մուրաք ՚ի նիւթս անղգայս, և ՚ի վերացեալս յէակ բանի, համառօտաբար ասացաւ, զորոց և յարմատոց անտի բուսականաց զանց և կեալ՝ պատուեցաք զսակաւախօսաւթիւն, ՚այց ևն և այլասեռ առարկայք՝ որք և էրեյի՛ հանգիւտ, և մուրեցուցանեն զուղղութիւն բանին, յորոց և խորշել պատկան:

Աին ասեմ կին՝ որ մերձ է կրից և բանական կենդանի, և որդիք՝ որք պտուղ սրովայնի, Սքա ևս լեալ առարկայ պատրանաց, պատճառ լինին նախ զինքեանս՝ և երկրորդաբար զճնոզս իւրեանց մուրեցուցանել, զորմէ ՚ի տեղին: Իսկ այժմ ո՞ր այն կիրք՝ որ զկին բմբռնեալ ՚ի բողձանս, ոչ միայն գիտաց զմիաս ազձատեւ, այլ և զորի այնպիսւոյն՝ կենդանւոյն ՚ի գժօխս թաղել առարկայիւն հանդերձ: Աւ ո՞րպէս:

Օ կենջ սահման՝ (ոչ ըստ էականութեանն՝
այլ ըստ պիտանութեանն ,) իմանամ զօգ-
նականութիւն՝ ըստ վճուոյն Աստուծոյ .
« Արասցուք զմա օգնական »¹ : Որ և ըստ
որում մտայր կենաց սպականացու ճննդա-
կանացս՝ բարի , և յաճեցումն տեսակիս
նկատելով դատիմ զնա հարկաւոր պիտանի .
վասն զի մի մնալ հանդերձ ենթակայացե-
լովք՝ (նոյն է յերիս անձնաւորութիւնս ,)
միոյն Աստուծոյ վայել , և ոչ միայն վայել՝
այլ և հարկաւորագոյն հարկաւոր : Այլ առ-
այս ասէր Աստուած . « Ոչ է բարւոք մար-
դոյդ միայն լինել »² : Ուստի եթէ միայնա-
կանութիւնն յԱրամ մտայր , չար էր նմա ,
և չար համարիւր . զի որ միայն և բարի՝
մի միայն Աստուած , սպա Արամոյ միայ-
նութիւնն դառնայր յոչ բարի , այսինքն
ի չար , որպէս և Աստուած ասէր՝ ոչ է
բարի միայն լինելն , որ է ասել չար :

Ի բաց ասր զանտիապատուաստ բանս
արտաբնոյ , և զլերուսքազական ճնունդս՝
որպէս և փունիկն : Չիք յարարածս՝ որոյ
իցէ մի միայն տեսակ՝ ի մի անհատականու-
թեան . Այլենեքին յի բարանչիւրս տեսու-

¹ Տ. 227 . Բ . 18 :

² Ա. 27 :

կաւորեալք, և յանհաստականու թիւնս բազմացեալք: Ա; թէ զհրեշտակաց ասես ինձ՝ որ պէս արամարանք, լինել իւրաքանչիւրոցն ՚ի մի մի տեսակ արահեալք, և ՚ի մի յանհաստականու թիւն միայնացեալք, ոչ այլ ինչ հայի հիմն նոցին բանից, քան թէ ՚ի մեծացուցանել զմեծ վայելչու թիւնս Աստուծոյ: Այլ ևս ասեմ. յորսմ էութեան հրեշտակք սահմանաբար փակեալք, և ոչ սպոյթն ամենեցուն հաւաքապէս զմիօրինակ տան բան բազադրութեան՝, այսինքն զկտրուզականու թեան և զներգործութեան, յորոց և գոյաւորի հոգեղինութիւն նոցա: Այս ՚ի մտօնս ամենեքին ՚ի մի տեսակարար սահմանի ընդ մութեան բազադրեցերոյն անկեալք՝ անհաստացեալք բազումք: Աւրեմն չիք՝ որ ՚ի սեռի և ՚ի տարբերութեան իցէ մի միայն տեսակ և անհատ, զի այսպիսի նոյն ինքնակու թիւն՝ Աստուծոյ միայն վայելէ, որ և ոչ խի ընդունի զսահման, զի չիք ՚ի գոյացութեան նորա՝ Ինկալայ և գաբաւահե. և չիք արարած՝ որ զերծուցէ զանձնակաւ նու թիւն իւր յերկուցս աստի:

Այլ որ մեք պարծիմք զԱստուծոյ զգի-

¹ Հ-ԲԵՐԴ. յԼ. ԿԿԴ. յԵՂ. 26:

տեղն՝ յառարողելիս նորա՝ ըստ մեր ակար
տե սու թեան պարծեսցուք, և ոչ եթէ ան-
ճանօթ է ու թեանն սահմանաւ՝ իբր սահ-
մանող. զի ոչ է հնար մեզ՝ և առ աւել քան
զմեզ հոգեզինաց՝ գիտելի. քանզի է ան-
ճառ և անհաս, և բարութիւն՝ է ու թիւն
նորա, և բարի՝ ինքն միայն: Այլ թէ ակար-
ժեա՝ լուր նուրբ՝ և զգեղեցիկ պատասխանի
Տեանն: « Հարցանէք զՅիսուս իշխան մին
և ասէք: Արդ ապեա բարի՝ զինչ գործե-
ցից », և այլն: Պատասխանէր նմա և Յի-
սուս. « Օ ի ասեա զիս բարի, չիք որ բարի՝
բայց մի Աստուած »¹:

Քրիստոս տեղն մեր առ իշխանն պատառ-
խանելով ՚ի դէմն ամենայն ազգին Հրէից՝
չբջուն ձեռնարկու թեամբ հաւարարանէր,
և այն՝ յայս միտ. (Վ դու իշխան, (այսինքն
ն ազգ հրէից.) զի է այս, զի ակասնէք ըզ-
բազմապատիկ զարանչելագործութիւնս իմ.
« Օ ի այրն այն բազում նշանն ասնէ »², և
ճանաչէք եթէ ոչ են գործք իմ՝ գործք լիկոյ
մարդոյ. յազագս սրոյ և ձեզ դատաւոր զոր-
դիս ձեր՝ (այսինքն զառաքեալն) կոցուցի,
եթէ « մատամբն Աստուծոյ հանեմ »³, և

¹ ՂԵ-1. Ե.Ը. 18, 19: ² Մատթ. Ե.Բ. 28:

³ Յովհ. Ե.Ը. 47:

Ի վերայ այսպիսեացս զարմացեալ խի էք,
 « Չարմացան ամենայն ժողովուրդքն և ա-
 սեին, մի թէ սո՞ իցե՞ Վրիտաննե՞ս¹ : Աշու-
 հաւաստի սցժժ՛ և ս վասն դարձոց՝ թէ զո՞ր
 արժան ձեզ առնել, մասուցեալ հարցանէք
 ինձ, և ի հարցմանդ խոստովան լինիր ըզ-
 դոն իմ բարի, « վարդապետ բարի ո՞, որ-
 պէս իշխանդ վիպե՞ : Այսու եթէ ճանաչէք
 զիս բարի, զայս և եթ սրակաս մնայ ձեզ
 առնել, այսինքն հաւատալ՝ թէ եմ և Աս-
 տուած : Այսն զի չէք ՚ի դոյացու թիւնս բա-
 րի՝ բայց յԱստուծոյ, զի նա միայն է բարի :
 Աշու որովհետե խոստովան լինիս թէ եմ
 ևս բարի, մի թողուր սրեմն ՚ի լուրջայն
 զեզրակացու թիւն ընդ առնելու թեան, և այս
 դարձ քեզ բաւական ՚ի փրկութիւն, այս-
 փնքն հաւատալ և յայանի խոստովանել՝ թէ
 եմ Աստուած, « Հաւատա՞ և կեցցես ո՞,
 « Եթէ հաւատացես՝ անցես զփասան Աս-
 տուծոյ ո՞, այսինքն՝ յարժամ հաւատացես,
 անասնես և թէ փասքն իմ՝ աստուածական
 են փասք :

Տեսաննէ՞ս և թէ սրպիսի աստուածային

¹ Մատթ. յԲ. 25 : ² Յով. յԸ. 40 :

³ Ղուկ. Ը. 50 :

իմաստութեամբն քան զամենայն յայտնի
զտարացուցական հաւորաբանութիւնս՝ զիւր
աստուածութեանն լոյս փայլեցուցանէ :

Պարզաբար բացատրեցուք ըստ արա-
մարանութեան կանոնի . նախ՝ զոչ գոյն ա-
րարածոց բարի , ըստ բանին Քրիստոսի .
« Չիք որ բարի » . և ապա միայն Աստուծոյ
զբարի գոյն հաստատեցուք . « բայց մի
Աստուած » :

Յառաջին ձև՝ 'ի վերնոր' ի վեր յեղանակի :
Այն որ գոյացութիւն 'ի բազադրութեան' է
բարի . իսկ արարածք ամենայն են 'ի բա-
զադրեալ գոյացութեան . ապա ամենայն
արարածք ոչ են բարի : Այլ այս ընդէր . վասն
զի ամենայն արարածք յարականութիւն գի-
մէր յոչնչութեան , և թէ բարութիւն միոյն
Աստուծոյ չէր զամենեւեան բարձեալ . « Ար
բանիւ (այսինքն բարութեամբ) զարարածս
բարձեալ ունիս Քրիստոս »¹ : 'ի բայ առ
զկախումն արարածոցս յԱստուծոյ , և ահա
ամենայն ոչինչ : Հան և զանութիւն պահ-
պանութեանն Աստուծոյ 'ի հրեշտակաց և
'ի հոգւոց , և ահա և նոցին յաւիտեանակա-
նութիւն վաղվազակի յեղծումն . ոչ վայր

¹ Մովսէս . 'ի Շար . Տե՛սն ընդարարացին :

կենսականաւ ինչ, ոչ ինչ-ինչ ինչ- և ոչ իսկ ինչ-ինչ ինչ-¹ : Ապա տես՝ եթէ յէութենէ անտի իւրեանց արարածք ամենայն չունին զզօրութիւն կելոյ, և լեալ ապականացուք . ուստի և ոչ իսկ բարի : « Ասվաւ կեամք, (այսինքն աստուածային բարութեամք,) շարժիմք, (այսինքն համլինթացութեամքն Աստուծոյ,) և եմք², (այսինքն բարձմամքն Աստուծոյ) » . կամ ՚ի բարութենէն Աստուծոյ անուանիմք բարի, այսինքն լինիմք բարի :

Արկրորդ՝ հաստատութիւն արամաբան օրէն ՚ի բանն Քրիստոսի, « բայց մի Աստուած » : Յառաջին ձեւն՝ ՚ի հան՝ Գ՛ Գ՛ յեղանակի : Ամենայն պարզ և գերամաքութեան անհրճութիւնն է մի միայն բարի . իսկ Աստուած միայն է գերամաքութեան և պարզ անհրճութիւնն . սպա Աստուած՝ (յերիսանձինս ենթակոյցեալ,) է մի միայն բարի :

Աւարդ՝ եթէ հրեայք անհաւանք ըզբարի գոլն Աստուծոյ ոչ գիտացին, և թէ գիտացին՝ բայց ոչ զՔրիստոս Աստուած գաւանկցին, մեք երկրպագութեամբ գաւանկացուք՝ թէ որ ետեսն զնա՝ ետես և

¹ Մէլն . Գաւ . սահ . էն՝ ինչ ինչ՝ հոմանուն :

² Գործ . ձե . 28 :

զԱստուած , և փափայլելի համբարիւ
խոստովան լիցուք՝ շնորհիւ Հոգւոյն սրբոյ
զօրացեալ , թէ « զնա՝ հայր կնքեաց Աս-
տուած »¹ : Այդա բարի շէք՝ բաց Ղստուծոյ ,
Սուսի Աղամայ միայն լինելն՝ չէք նմա բարի ,
և ոչ խիկ հաճէք Աստուած՝ թէ լիցի նա մի-
այն . վասն սրոյ եւ նմա օգնական , զի աճ-
մամբ նոցունց՝ զի վերայ եկեալ վայելեացնն
զսրտասահման բարութիւնս՝ նկատեալ յան-
ձըն մարդոց . զի նոյն բարութիւնն սր Ղս-
տուած՝ գոյոցական իմն է :

Արդ՝ թէ և փոքր ինչ ընդերկար ձգե-
ցաւ խիական տեսութիւն կարգաց բանի
մերում , բայց մի սարսազարս վարկանիք ըլ-
տեղեկութիւն միջանկեքն , Աշտահա դաս-
նամ յառաջին գրութիւնս՝ խօսիլ զնմանէ :

Օգտորդից շիկն իւլիւն յարոյցնս կրից .

Ե իշխման իւլիւլիւն հանգիւր :

Հայեցուածք՝ բնական իմն մարդոց ,
բայց թէ ՚ի կրից մոլորելոյ օրակ ներգոր-
ծութեանն այլայլեցի , դասե զներգործողն
մահաւ սարտաւոր : Օտենկն հաստեաց

¹ Յւլի . 2 . 27 :

Մտաւ ան մտայ լսել, և զայն՝ ՚ի մոյլի յա-
ռարկացից յետո դատնալ. սոք ՚ի մեզ՝ գնալ
՚ի սրատու իրանս Մտաւ ծոյ, և ձեռք՝ սա-
տաւ անամերձ կամ յանխասարելին շարժիլ
՚ի գործ, լեզու՝ ոչ լիզուլ զփափոխելիս, և
որ լիզու՝ փակեցի. ընդ գատապարտու-
թեամբ սա՝ յորժամ ոչ ծառայէ ճշմարտա-
խրնդիր բանի մտայ ձայնիս բարբառոյ:

Իւ որովհետև ըստ սուտբերցն՝ Մտաւ-
ծոյ շինած¹, արարողին կամոց հնազանդե-
ցուցանել՝ պարտք և հարկաւոր. «Օ որ
պարանէ տք առնել»², Վանդի ոչ եթէ
փան Մտաւ ծոյ, ոչ փան փրկութեան բա-
լար անձին փութացուցանել զնոսա ՚ի գործս
բարիս արժան. և որ ՚ի նոցանէ բարիք՝ այն
Մտաւ ծոյ պարզեք շնորհոց, և ոչ թէ ՚ի
մերսն առ նա սուտելութիւն. զի անկա-
բօտին ներհակի ամենայն պահասութիւն:
Պակասի մեր այս անձնաւոր բոլոր, յորժամ
ընթացք շարժական գործոյ զարտուզի ՚ի
կամոցն Մտաւ ծոյ, և եթէ ուղիղ՝ և բատ
կամս նորա, ոչ եթէ հարասացուցանեմք
զկամս նորա, բան թէ զմեր փառաւոր յա-
ւիտեանականութիւն: Ուրեմն ամենայն ան-

¹ Ը. կրն. Գ. 9.

² Ղ. 1. Ժ. Ե. 10.

դամ և ամենայն զգայական կրից մեր փա-
 փաք՝ առ Միակն միայն, և վասն Միակին
 միայնոյ փութասցին ՚ի շարժումն գործու-
 ղական : Այլ յամենայնէ որ նոցա՝ սյսինքն
 անդամոց մահառիթ առարկոյ՝ զգուշա-
 ցուցանել :

Չանտղան են առարկոյք զգայական
 մասանց, բայց կին՝ ամենայն զգացութեանց
 դիմէ յարմարիլ առարկոյ մարտեցուցիչ, և
 իբր անփետուր թռուցելոց նաւուց՝ թեա-
 պարի և հասանէ ՚ի մոլի նաւահանգիստ,
 վարեալ ՚ի փչմանց և բակիկլան ուսուցիկ
 կրից հաղմոց, և առ որ հասանէ՝ առ ե-
 րևոյթո զհանգիստ բաղձանոց ցուցեալ՝
 զնորին և զիւրն միանգամայն զկեանս թաղէ
 ՚ի դժոխս : Աւստի աչք որ ՚ի քեզ՝ թէ յա-
 փրշտակեցի ՚ի կրից՝ պշնուլ ՚ի գեղ ումեք
 կնոջ, և ահա անգէն ասրականին խորհուրդք
 մտաց : Այլ որում ոչն եհաս գործով եհաս
 խորհրդով, և որ խորհրդով՝ հաւասար և
 գործով. «Նոգէն շնացաւ ՚ի սրտի իւրում»¹ :
 Չի որ ՚ի գործն՝ միօրինակ ցանկութիւն է
 և ՚ի խորհուրդն : Այն սպանութիւն է՝
 սպանանել զսք սուսերօք, և սպանանել ՚ի

¹ Ս՝աթԷ . Ե . 28 :

նօթիս նքթեցուցանելով. զոր առ անարատս պահել՝ խրատէ առ աքեալ. « Մտօք կատարեալ լինիջիք »¹ : Օ ի որ աղայ է՝ կայ յանկատարութեան, և զնա խաբել զիւրին, իսկ որ կատարեալ՝ զժուարին : Օ միտս ունել ասէ առ աքեալ իբր կատարելոց, զի կիրք սանանել ինչ նմա պատիր տեսութեամբ իւրք՝ կարասցէ զօրել և ոչ մի :

Սողոմոնի զամենայն լուսուոր տեսութիւնս յաճախութիւնք այսպիսի առարկայից կուրացուցին. « Աւարքայ Սողոմոն էր իգասէր . . . էին նորա կանայք տիկնայք՝ եօթն հարիւր, և հարձք՝ երեք հարիւր, և խոտորեցուցին կանայք նորա զտիրանորա »² : Խոտորեցոյց առարկայն զկիրս նորա, և զմըտացն զատուած տեսութիւն արկ ՚ի մնացլ : Ինք կնօջ՝ ունկան առարկայ, և ունկն՝ կրից. և կիրք՝ եթէ ՚ի բաղձանս յարեցահեշտականաց, և ահա գլորումն յուղղութենէ անդէն առ նմին պատրատս : Իւր կնօջ՝ աչաց առարկայ, և աչք՝ երեակայութեան, յորում բնակեալն կիրք՝ եթէ զարթեալն ՚ի ցանկութիւն շարաշար, և ահա առ նմին շնութիւնք վաղվալ :

¹ Ա. կրն. յ. 20 : ² Գ. Թ. 4. յ. 1. 5 :

Իսուսաւ ք զունկն քո ՚ի հաճոյս Աստու-
 ծոյ, և զկիրս տեսցես դագարեալ յիւրոյ
 շարեաց, և դարձուցեալ զներդորժ իւր՝
 առ Աստուծոյ հրամանս. « Առիցէ իմաս-
 տութեան (այսինքն Վրիստոսի բանից)
 ունկն քո »¹: Այլ զաչս քո մի ձգեր ՚ի գեղ
 նորա. « Աչք քո ուզիզ հայեացին »²: Այլ
 եթէ այսպէս, ապա « ունկն լսէ, և ակն
 տեսանէ. տեսան զորժած են երկոյրեան »³:
 Այսինքն՝ եթէ ըստ կամս Աստուծոյ շար-
 ժեացին, գործք նոցա աստուածականք հա-
 մարին, և ինքեանք ևս՝ սակզուածք Աս-
 տուծոյ ճանաչին, իսկ եթէ ընդ հակառա-
 կըն, յայնժամ և ապա ըստ երանելոյն Պա-
 զոսի՝ կիրք ՚ի հոգւոյ յիմարութեան ըմբո-
 նեալ, ստանան զաչս՝ որովք ոչ տեսանիցեն,
 և տկանջս՝ որովք ոչ լուիցեն⁴:

Այլ սոր՝ առարկոյ կրից ՚ի պատրել,
 Օսյր մոլորեցուցին աչք, և մինչև զձեռս
 յսպանանել զանմեղ Վեաացի՝ վերացուցին⁵:

Ի նախնեաց անտի մեկնչաց՝ վարդապետ
 ամն, (զորոյ զառաջին և զերկրորդ թագաւ

¹ Ա—մի . Բ . 2 :

⁴ Հ—դի . ԺԱ . 8 :

² Ա² Դ . Դ . 28 :

³ Բ . Թ—գ . ԺԱ . 2 :

⁵ Ա² Դ . Ի . 12 :

ւորաց մեկնութիւնն տեսի աչօք խնովք , և
 նշմարք գրոցն 'ի հին աւուրց , բայց թէ ո՞
 սցն , եղծեալ էին զճիշտասկութիւն անուա-
 նըն , ուստի ոչ կարացի իմանալ ,) ասէ՛ թէ
 « Կղզնասկան շարժումն կրից յանցաւորու-
 թեան՝ տեսաւ 'ի Վերսաբէէ , զի գիտէր նա՝
 ասէ , եթէ սովորութիւն էր արքայի ընդ
 երեկս զգնալ 'ի վերայ տանեաց , վասն որոյ
 եկն 'ի լուացումն » : Վրգ՝ եթէ այնպէս ,
 առարկայ ապա աչացն 'Իաւթի՝ մերկու-
 թիւն կնոջ , յորմէ և կիրք 'ի տափումն , Իսկ
 առարկայ նենգաւոր կնոջն կրից՝ սոք իւր ,
 և գնացից ներգործն՝ յաւազան , յորոյ և
 երկօքեան իսկ 'ի շնութիւն . այլ նախնա-
 կան և բողբոսկան առարկայ կրիցն 'Իաւ-
 թի՝ կին :

Վսե՛ս՝ եթէ և սոք լինին առ իթք մոլը-
 բութեան մինչև առ այնպիսիս ասել մար-
 գարէին . « Վյնպէս սիրեցին շարժել զսաս
 իւրեանց՝ և ոչ խնայեցին , և Վստուած ոչ
 հաճեցաւ ընդ նոսա »¹ : Վր թէ ոչ աշխար
 արքային լուանայր արտասուօք զայն կեղա ,
 կարծեմ թէ և շնորհքն ևս ապամաման
 մնային 'ի նա : « Ի բայ վազեա և մի յա-

¹ Երեմ. ԺԴ . 10 :

մեր , (սյսինքն ընթացս զստս քո , բայց 'ի հեռացումն 'ի մոլորեցուցիչ առարկայից .)
 և մի հաստատեր զակն քո 'ի նա ր¹ : Աւրեմն ըստ արդար միտս՝ գնացուցանել զընթացս և զաչս առ անխտտորնակս՝ անձին փրկութիւն և կրից ուղղութիւն :

Վանք՝ որ 'ի բերան կնոջ , (մասն 'ի բուրբի ,) և ձեռք և արտեանունք , և լու և սասեղ՝ ամենայն մասունք նորին՝ առ իթք առ մոլորեցուցանել զկիրս որոց մերձինն 'ի նա , նա մանաւանդ նոցին՝ որք զհեռ լինին եղծականաց , և զվայելութիւնն երկոյթ՝ վարկեալ են իբրև զճշմարիտ հանգիստ :

Եթէ կիրք քո քեզ քարոզեցեն ըստ քարոզութեան երկուց սենեկապան պատանեկացն՝ Վարեհի , թէ թագաւորութիւն՝ ընդ որ և ամենայն իշխանութիւն , և թէ գինի և կին և պճնասիրութիւն յաղթողք են , և զօրութիւնքն քան զմտաց ճշմարտասիրութիւնն հզօրացոյնք . դու տուր նոցա պատասխանի ըստ բանի երրորդ սենեկապանի՝ պատանեկին Օջրաբաբելի , թէ “ Ճշմարտութիւն մեծ և զօրաւոր է քան զամենեսեան , (սյսինքն քան զիշխա-

¹ Աստ . թ . 18 :

նութիւն, քան զպճնասիրու թիւն, քան զոր-
կոր, քան զգինի, և քան զկինն) Ամենայն
երկիր ասպաւինի ՚ի ճշմարտութիւն, (այս-
ինքն աստուածային կամայն ուղղութեան,
որում փափաքի ամենայն մարդկան միտք))
Աւ երկինք օրհնեն զճշմարտութիւն, (այս-
ինքն հոգի մարդոյ և զուարթուն հոգիք
սիրեն զԱստուած, և միտք՝ որ ներգործու-
թիւն հոգւոյ բանականի, խոկայ առ ճշ-
մարտութիւնն ուղղիլ, և օրհնութեամբ
բերիլ առ Աստուած)) Աւ ամենայն գործք
չարժին և դողան առաջի նորա, (այսինքն
բաս նկարագրին՝ ամենայն արարածք. բայց
որ այլաբանականն է, այսինքն համայն շար-
նորգործք կրից յորժամ ՚ի մտայ ճշմար-
տատեսութենէ յանգիմանեսցի, դողայ և
սարսափի, և կործանի ՚ի խափանել զեռա-
ցումն իւր)) Աւ ոչ է ՚ի ճշմարտութեան
անիրաւութիւն, (այսինքն ոչ որպէս ՚ի
կիրս, յորում ստութիւն և եղծական փո-
փոխելի հանգիստ անիրաւաբար տիրեն,
իցեն և ՚ի ճշմարտասիրութիւնս մտայ, այլ
թէ կայ նա յանփոփոխելի հանգիստ)) և
ոչ մի, (այսինքն բնաւին չիք յուղղու-
թեան թիւրութիւն)) Անիրաւ է գինի,
անիրաւ է թագաւոր, անիրաւ են և կա-

նայք . (այս վասահու թիւն համարձակա-
խօսութեան՝ յարասիկ անտի դասեր հար-
ճի արբային) Անիրաւ են և ամենայն որ-
դիր մարդկան , (այսինքն ամենեքին եղծա-
կանք , նա մանաւանդ յառաւելն 'ի հոգի
և 'ի մարմին , որք միակցուցին 'ի շար անդր
զկիրս) Այլ ոչ գոյ 'ի նստա ճշմարտու-
թիւն , (այսինքն յոգալի երևոյթս և 'ի փո-
փոխելի հանգիստս) Այլ յանիրաւութեան
խրեանց (այսինքն 'ի մոլի կիրս զբազէլաթ)
կարնչին ո՛ր՝ և 'ի ազու մք 'ի կորուստ մասնե-
ցան վասն կանանց ո՛ր՝ :

Այլ զայս պատասխանիս զկնի տալոյդ ,
ուստ կրից քոց՝ զի ոչ ինքն 'ի ստութենէ ,
և ոչ բնդ իւր միտքն ըմբռնեացին , հաս 'ի
վերայ , աւուր 'ի մտաց անտի 'ի ճշմարտու-
թենէ զքարոզ : Այլ թէ ամենայնն անցական
բաղձանք , և մի միայն ճշմարիտ և անեղծ
անստութիւն՝ գործք ըստ Աստուծոյ կամացն ,
և 'ի վերայ ամենայնի յաղթող՝ փառաւոր
յաւիտեականութիւնն :

Արդ՝ որովհետև լուար թէ կին և բզ-
գայական մասունք նորս , թէ էութեանկան
անսարարք , որպէս բան՝ և մարմին նոցա .

¹ Ա . Եղև . . Դ . 36 , 37 . ² Ա՛ն Դ . Դ . 20 .

և թէ պատահական ստորագրականք, որպէս
գեղեցիութիւն նոցա, և այլն, լինին առարկայ
կրից՝ գայթակղեցուցանել, Գ) գոչ լեւ
ուրեմն, և հանապազ զճճմարտատեսու-
թիւնն ՚ի վերայ կայս կրից՝ իբրև զկոփող,
զի կեցցէ յուզողութեան, և մի արտաքս
վաղեցէ զօրէն գաղանի բանանալ կամաց
բարեաց ՚ի վերայ, և բրդգղեցէ զկեանս
զերկտսին ՚ի կորուստ:

Վ) և զայս արժան համարիմ յիշել,
եթէ իմ բանք չեն վասն նոցա՝ որք ոչ իսկ
գիտացին յօտարին մերձենալ բաժակ, և
ոչ իսկ վասն նոցա՝ որք ընդ սուրբ ամուս-
նութեամբ՝ զվայելուչն ուղիղ մարդկու-
թեան գործեցին, այլ նոցա միայն՝ որք
անարգել առ օտարս և առ օտարինս, և
որպէս անբան յիւրացինսն երեւցուցին
զկրից մօլե շարժ սաստ:

Մասիցուք ուրեմն և ՚ի տեսութիւն
կարճ բանիւ՝ թէ որպէս իցեն և որդիք
կրից՝ առարկայ շարի:

ՄՈՒԼԻ ԳՆՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿՐԻՑ

(Յորդէ ծնունդ , որ — ծնունդ՝ դարձուլուի ,
 և — ծնունդ ի դարձուլուի հանգիստ :

Սնտի բաղձանք գթածու մոլի խնամոց
 ելով առարկայ կրից ծնողաց , զճնողս ՚ի
 դարման և ՚ի պաշտօն փութացուցին ելա-
 նել ՚ի սրուղ որովայնի իւրեանց , և այն-
 պէս՝ որպէս թէ շիցէ խնամ ՚ի յերկրի առ-
 տաւածական : Այն որոյ՝ որպէս թագաւոր
 զքաղաք՝ յամենայն մարմնաւոր մասուց
 (երանի էր թէ և ՚ի հոգեկանաց ,) սքնին
 զնոսա պաշտպանել , և ոչ գիտեն՝ եթէ ոչ
 պահէ Տէր զքաղաքն , ՚ի նանիր է տքնու-
 թիւնն պահնակաց¹ , Աքթան էր նոցա տալ
 ՚ի կորուստ զաչս անգամ որդւոց իւրեանց՝
 կուրութեան , քան թէ զանց զնոցին հո-
 գեւոր բարեաց ելանել , լաւ համարին կո-
 րուսանել զհոգի՝ քան կորուսանել զճիցթ
 ՚ի նոցին մատանց , հակառակ մրցելով հրա-
 մանի Տեսուն :

Եւ ահա սյապիսիք ՚ի մոլի գթութենէ
 շարժեալ՝ զթիւր կիրս աճեցուցանեն , և

¹ Սլճ. ճԻԶ. 1.

զմանկու նս սնուցանելն մեղաց : Արանի տամ
 նոցա , որք կալան զայնպիսի որդիս , և հա-
 բին զբարի : Պատառեացին որովայնք՝ որոց
 ժանտ են սերմունք : Սիրեա զորդի քս , և
 թէ սիրէ նա զԱստուած , սիրեա զորդի քս ,
 բայց մի յորժամ ըստ տխմար հաճութեանն
 կրից իւրոց գնաց : Սիրեա զմանկու նս քս ,
 բայց ոչ թէ՛ ՚ի պարս , ՚ի խաղս , ՚ի ցոփա-
 բանութիւնս , ՚ի լիտի խենեչութիւնս և
 ՚ի ստահակութիւնս : Սիրեա զկենաց քոց
 պատու , բայց ոչ յորժամ սեպցես զնա ՚ի
 բանս՝ ՚ի խորհուրդս՝ և ՚ի գործս մտլար :
 Վժա՝ և բբ զթութեան իցէ արժանաւոր .
 խնամ տար՝ յորժամ ՚ի հոգևորս գնան զը-
 նացք նորա : Աթէ ստամբակ՝ սաստեա ՚ի
 խրատ բարութեան , և թէ հպարտ և ամ-
 բարհաւած՝ զիր առաջի զհեղինակութիւն
 ամէնողորմամ տեառն մերոց (Յիսուսի , և թէ
 ՚ի մարմնաւոր փոփոխելիս մտահաճ՝ վար-
 դապետեա նմա զանցաւորացս ճառելով :
 Օջբրիտոս տուր նմա սիրել , և յաշխար-
 հին սիրոց հեռացս : Ալ թէ նա անլուր
 լիցի քոցոց բանից , և դու մի ըսեր բանից
 նորա , և մի ասեր ըստ քամկական կրից
 խրատու՝ և թէ ինչ անէ՛ , գէ՛լ՝ չէ՛ ը-
 ընէ՛ գոնէն : Օ՛ի որք այսպէսն ասա-

ցին, ոչ ապրեցուցին՝ ոչ զիւրեանց և ոչ զորդւոց իւրեանց զկեանս. « Եթէ հարկանես զնա գաւազանաւ՝ ոչ մեռանի. բայց զանձն նորա փրկես ՚ի մահուանէ »¹.

Իսկ թէ թողեր ըստ հաճոյս, և ՚ի նոյն մտութեան նորա՝ զկրից քոց անշահ սէր հաստատեցեր ՚ի նորին վերայ, արդարև կորուսեր զարժանաւորութիւն քո, և միանգամայն սրգւոյդ՝ յարդւոյն Աստուծոյ. « Ար սիրէ զուստը կամ զգուստը առաւել քան զիս, չէ ինձ արժանի »². Սէր քո ՚ի խաչ, և կրից քոց իղձք՝ կապեցին ՚ի խաչ, և ահա փրկութիւն.

Երգ՝ այսքան քեզ թէ ճնող իցես և թէ ճնեալ՝ բաւականասցի. Եւ թէ պէտ նիւթ բանի առարկութեանս՝ պէտք էին բազում բացատրութեան, այլ քան զմեզ առաջինք մասեննափակ ստուար գրութեամբ յայանեցին. մանաւանդ թէ՛ այս գործ վարժապետաց և կատարելոց պիտեան. Սէք զմեր բաժանումն վասն թերի չթողոյ՝ ըզյիշատակութիւնն սակաւութ հերիքացուցար. Եւ ըստ կանուխ խոստման մերում՝ զառաջին զերևոյթ հանգիստն, (այն է փո

¹ Ամբ. յ. 18.

² Մատթ. յ. 37.

փոխական յաջողութիւն, վաղանցիկ հան-
գիստ,) ցայս վայր ժամանեցուցաք և դա-
դարեցաք : Այլ Մտուծով ունիմք մտանել
յերկրորդ դուռն՝ ՚ի տեսութիւն երկրորդի
բաժանման մերում, այսինքն է՝ ՚ի ճշմարիտ
և յանդիման հանգիստն՝ որ ՚ի կրից :

Ի ՎԵՐՋՈՅ

Հիշենի՛րք յաւիտեան իրից հիշի՛նք
--- երկրի՛ն հանգիստն՝ Յիսուսի՛ն երանելոյն, և ինչ
լի՛նք յաւիտեան յիշի՛նք :

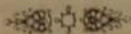
Արտաքին կրից այլայլեցուցիչք ոչ ումք
որպէս զՅովնայն եղև պատահար, այլ միտք
նորա անխղովք՝ ոչ խոնարհեցան ընդ ծա-
ռայութեամբ կրից, Արք ՚ի նմա՝ ՚ի մահու
վարանեալ, միտք ՚ի նմա՝ յանբժութեան
պայծառացեալ, Արք յեղևէջս ՚ի խուզել
Թափել Թէ հնար սև՝ զազճատիչ զիւր
ներդործ, Միտք ՚ի նմա՝ իրբև պարիսպ ա-
մուր ընդհարկանիլ նորին բանութեան, և
զանժոյժ զբուք ամբարձիգ ուսուցմանն ՚ի
ցրել, ցրէր և ՚ի ցնդումն ընդունայնու-
թեան զնորին կարող :

Արարացեալ ՚ի դէմն բանաւորի՝ (որպէս
 Ամնական սուրբ վարդապետն մեկնէ,) դեք
 զմիմեամբ ելանէին դուժել առնն՝ որ գիտէր
 համբերել ամենայնի, զի որ ՚ի նմա էր թա-
 գաւորութիւն, ՚ի նմա հարատութիւն, ՚ի
 նմա պճնագեղութիւն, յորդիս նորա կու-
 շումն խրատութեան. ՚ի նմա որդիք, ՚ի նմա
 և կին, առ ոչինչս յաչս նորա էին ՚ի համարի.
 և ոչ իսկ յափշտակեցաւ ՚ի կրից գնալ ՚ի
 մուրս: Վայր արբանեակ մի ՚Եւրոպայ ան-
 ամթարար խախտել զկիրս նորա ՚ի մուր-
 րութիւն, ասելով թէ՝ «Այս միայն մնացի»:
 և միւսն՝ թէ՝ «Այս և եթ ապրեցայ»¹:
 Վայց նա անգրգուելի ՚ի հաստատութեան
 յաստուածսիրութեանն՝ զմիտս ոչ խախ-
 տէր, և զկիրս նուաճէր, և իբրև անխոր-
 տակելի վիմի զանձն հաստատեալ՝ յափն
 կոխէր զյարուցմունս գիւաց, և ՚ի սանձի
 ճմլէր զճնօտս կրից, և զմիտս իւր զգոհա-
 ցողականն տալ Վստուծոյ պաշտօն՝ ոչ գա-
 դարեցուցանէր, Օգիւս զամօթի հարկա-
 նէր, զկինն պապանձեցուցանէր, և զա-
 մենայն փոփոխ եղձական վայելս՝ ունէր
 յաչս իւր՝ և ոչ ՚ի քանակ մժղկան:

¹ Յովհ. Ա. 16:

Տեւանե՛ս՝ եթէ լուսափայլու թիւնք մը
 ասց ուստի ճաճանչաւորին , և աղօտա-
 նան յորո՞ց : Մի սար թոյլ տիրել կրից ,
 և ահա համարձակիմ՝ ասել անկարծիս՝
 եթէ միօք անխափան յասուածակսու-
 թիւնս :

ՎԱԻՃԱՆ ԵՐԵՒՈՒԹԻ ԿԱՆԳՍՏԵԱՆ

Հնարակն իմ ինքնագրութեամբ ձեռագրեցի ի ինքն իմ
հարստի հարստեանսն . և արտաստեցի ի ինքն իմ
պիտի յիսկոյնս իմս զՅիսուսի և զՍարգիսի
և զայլոց հարստեանսն ինքն իմս զարտաստեցի
և ինքն իմս զարտաստեցի ինքն իմս

ԱՅՆ ՈՒՆԻՔՆԵՐԸ

“Ապա թէ ոչ տիրեսցեն (որ է մօլե կան կիրք)
ինձ , յայնժամ անբիժ եղէց 'ի մեզաց ” :

Ա-ՂԺ . ՃԸ . 14 .

ԱՅՆ ՈՒՆԻՔՆԵՐԸ

ԳՈՒՌՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

ՈՐ ՅԱՂԱԳՍ

ԸՆՓՈՓՈԽԵԼԻ ԵՒ ԸՆԵՂԾ՝

ՃՇՄԱՐԻՏ ԿԱՆԳՍՏԵԱՆ

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

THE HISTORY OF THE
ROYAL SOCIETY OF LONDON

Faint, illegible text in the middle section of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ՅԱՆՎԱԼԻ է տեսանել զմանուկ առ հրահանգս գաստիարակաց՝ յառաքինական կրթութեան : Գովելի է նաև՝ որ առ իւր աւնի և տանի զիւրն քաջախարժ նաւու զիզ : Լըրջանիկ է այն հիւանդ կամ ախտացեալ՝ որ զբժշկին զձեռս ապաքինիչ յանձն իւր բառնայ :

Գերագոյն իմն շնորհաց ևս իմանամ հանգիպեալ զայն կիրս՝ որ ուղեցոյց իւրոց ամենատեսակ շարժմանն՝ զմտացն և գիտ ըզգործս առաքինականս իբր աջակից : Ա՛նձ են այսպիսի կրից և կրողաց արժանապատուութիւնք : և քան զամենայն հանգէս բերկրանաց՝ սա ինդակի և արժանաւոր տեսարան : Աիրք ՚ի բարիս՝ յորժամ զներգործ բարեաց ՚ի մտացն վարժութենէ բւասացաւ : Աիրք ՚ի փառս՝ յորժամ զարարանոց իջուցանել ՚ի ճանաչումն մտաց ճշմարտա սիրեաց : Չիք ճշմարիտ յեակնն՝ բաց ՚ի Միոյն միակ ճշմարտէ : Ճշմարիտ կիրք և ճշմարիտ գործքն, յորժամ ուղղին բողձանք

ամենայն առ ճշմարիտն Մատուած : Վաղ-
ցրագոյն քան զայս ճաշակ հագեոր՝ չիք ՚ի
ճաշակս յայլս :

Եւ արդ՝ որ մինչև ցայժմ զերևութա-
կանացն ասացաւ , որք եղծք էին և փոփո-
խելիք , և ՚ի նոսա սրտու զ՝ մշտնջենսաւ որի
փառաց խափան , ու բեմն և յայսմ հեռե-
զհեա լիցաք կրից այնպիսի ներդործու-
թեանց , որք զբերս բազմարեզուն անանց
բարեաց գիտեն բուսու ցանկէ : Եւ այս յայն-
ժամ՝ յորժամ առ ուղիղն ուղղէ կիրք զան-
մալար ցանկութեամբ : Ի կիրս՝ յորում եթէ
չիջեալ անասնական բորբոք , զամպարք լու-
սափայլք աստուած գիտութեան ճաճանչա-
գեղ վառին : Այլք՝ եթէ գասաւ դիտարք
Մքորչին , ՚ի կատակ հան զհամայն զերևոյթ
հանդիսաւ և արար զունչս զվայելլութեան
ցին , և համարեցաւ ըստ աղբ . « Յամե-
նայնէ զրկեցայ , (դիմառնութեամբ կարող
է ասել զայս քան կիրքն ,) և համարիմ կրդ
կզանս »¹ : Եւ ըստ ամենայնի ամենայնիւ
ցանկացաւ ասլ զհագի՝ լինել ընդ Մատու-
ծայ . « Ելանել և ընդ Վրիստոսի լինել՝ ա-
ռաւել լաւ համարիմ »² : Եւ արդարեւ , զի

¹ Փիլ . Գ . 8 :

² ԱճԴ . Ա . 25 :

չիք մեզ մասն բարի յամենայն արարածս՝
բայ Ղ'ստուծոյ . զնա միայն ցանկամք ու-
նել , որպէս գեղեցիկ գրէ սուրբն ()դոս-
տինոս¹ . « Օրնչ կայ մեզ տեսանել՝ բայց
եթէ զՂ'ստուած » . և յաւելու . « և զայն
ամենայն՝ զոր սցծմ հաւտասցեալ ոչ տե-
սանեմ » :

Յազնուագոյն այսմ վիճակի գահաւո-
րեալ եթէ տեսցէ որ զիւր կիրս , գիտասցէ
զի ամենայն վայելք կենցաղոյս՝ դառն դա-
տին քան զօշինդր , և աղտեղագոյն քան
զամենայն ջնջան սուտան : Այլ յօդ իմի
աղխաղխիչ զ' առ 'ի ձեռս պատրաստական
յամենայնի 'ի նուագս՝ սրահ կիրք բարե-
գնացք :

Սիրական են սերք կրից՝ մինչ աստուա-
ծայնոյն բաղձաց , որով զամենայն խոչս մար-
մնազգեցիկ զգալեացս՝ թէ՛ փառաց և թէ՛
վշտաց՝ համարի բղեղին իբր զբղղել . և մին-
չև ցմահու վտանգ՝ հաստատուն գիմաւորէ
զլանջ . « Քանզի հաստատեալ եմ եթէ ոչ
մահ »² , և այլն : Քաղում եղեն Քրիստոսի
սիրելիք , և հաճոյ դտան նմա , և վայելե-
ցին 'ի մասնաւորի՝ ըստ աստուածաբանից ,

¹ Ի Ռոմայ տալ . Գլ . ԻԱ : ² Հոգի . Ը . 56 :

զատուածսու թիւն . որք և ՚ի յաւուրն
աներեկի՝ մտեալ առաջի հրապարակական
տաննի գատուորին անմահի՝ ունին լու-
թեամբ զանճառ փառսն Աստուծոյ վայելել :

Վայց գիտել արժան , եթէ որո՞վ ընա-
րեցան նորա՝ իբր զբարի բարին (սյսինքն է
բարեգոյնք) յամանս ¹ , որ է յարքայու-
թիւնն երկնից ժողովիլ : Ալ որովհետև ՚ի
վերայ կրից են բանք մեր , և զկիրս փու-
թամք ուզղել ՚ի բարիս , և յուսումն աս-
տուածային կամաց , ապա հարկաւորիմք
խօսիլ թէ որո՞վ հաճոյանան գործք մեր
Աստուծոյ . սյսինքն որո՞վք կիրքն նպատաւ
ւորեացի , զի արժանի արասցէ զիւր կրող՝
զանփոփոխ և զճմարիտ հանգիստն տաւ
վայելել ՚ի փառս :

¹ Մատթ . ԺԳ . 48 :

նալին մերձենալ և զնորին զոյս և զջերմու-
թիւն ժառանգաւորել՝ երկօքումբք. որովք
լսաւ թեոց թռչնոց՝ որպէս ասացաւ, մը-
տացն օգնաւ թիւն ժամանել՝ և խորհրդով
նորին ելանել ՚ի վեր մարթացի, ընդ իւր
և վերացուցանել զմիտս, և միանգամայն
որ զսոսին կրէ :

Արդ՝ ո՞ր տյն երկու. յոյ՝ որ ՚ի ցասմաւ
կան մասնէ, և Կէ՛ր՝ որ ՚ի ցանկականէ, և
տքօք ապա իբրև զկշիռ կիրք ՚ի վերայ եր-
կուց թաթից յաջմէ և յահեկէ զարդար
տեսաւ թիւնն որ ընդ մէջ հողւոյն, և որ ընդ
մէջ մարմնոյն՝ հաւասարաչափ ուղղեցէ, և
՚ի խորանէ վերնոյն լեզուի՝ այսինքն ՚ի բա-
նէն Աստուծոյ, ոչ խտորեացի՝ ոչ յաջ և
ոչ յահեակ : Օ՛ր թէ բուռն ձգեացին կիրք
՚ի սէր խիստ ճգնաւթեան, յոյսն իջանէ ՚ի
խոնարհ, և անտի ՚ի բեկումն, յորմէ և գա-
ցէ ՚ի յուսահատութիւն : Կսկ թէ և զոյսն
ևս յաւելցէ, (յաւելլուլ զոյս՝ աստէն իմա
զննտի և զապագայ իրաց զկարծիս. զոր օրիւ
նակ յուսացաւ որ՝ թէ տյն իւր թշնամի վաղ
վաղ տեսցէ զկարուստ կործանման, և ոչ լինի
որպէս յուսացաւն.) յուսակառուր լինի, և
աստի յոյսմանէ յայնժամ և սէրն խոնարհի,
և անկանին երեւոր յուսադրին :

Իսկ այց յոյս և սէր՝ որք ՚ի մասին քրիստոնէական հաւատոյս հիման, որչափ և յաւելցին ՚ի կրից՝ այնչափ առաւելուն ըզմարդ Ղստուած մերձեցուցումն : Եւ այր՝ վերանայ ՚ի մարմնականաց ապականացուաց և փոխի այր՝ յայր, և լինի յայր՝ այլ : Ապա արժան համարիմ ՚ի վերայ երկուցս խօսիլ, որք իբրև զԹևս յեցեալ կողմանէ և կողմանէ կրից, յուսով և սիրով աստուածականաւ Թեապարեսցին կիրք Ղստուած ժամանել, անբաժ (և որ ստացաւն զինքն՝) ամել առ Ղստուած, և ժառանգել զճշմարիտ հանգիստն :

Յոյս՝ ոյս կիրք, այլ արմատ հաստաւաթեանն իւրում ունի զենթադրեալն իւր զցանկութիւն, քանզի ապագոյ բարին՝ և թէ չիցէ ցանկալի՝ խափանի յոյսն խաղաւ, և մնայ ՚ի հող մեռեալ : Սակայն՝ այլ է ներգործութիւն յուսոյ՝ և այլ ցանկութեան :

Արմատ արմաւենեոյն՝ չէ արմու, այլ արմաւ՝ զարտադրութիւն իւր ընդունի յարմատոյ անտի, սաղէս և յոյս՝ չէ ցանկութիւն, այլ ՚ի ցանկականէ անտի ճնանի, և ՚ի վերայ հաստաստի հիման բերկրութեան : Իսկ թէ զինչ յոյս, ըստ իմաստասիրաց

և ըստ աստուածաբանից՝ միանգամայն ՚ի մի սահման պարագրելով մասիցուք խօսիլ:

(Յոսն է շարժումն Բաշխնաց, որ գործադրութեալ յգործ ՚ի Բորին Բայնայ) Երբ որ հասնէ ընթանելու էրէ իրէն¹:

(Շարժումն Բաշխնաց ասէ, սեռ ահանաբար առեալ զի յուսոյն բաղձանք՝ երբեմն ՚ի լուր, երբեմն ՚ի Բնայն, և երբեմն ՚ի գերբնայն միտէ. և սոքա ամենեքին՝ կիրք յուսոյն: Ի լուր, յուսացաւ Ադոնիա կորզել զԹագաւորութիւնն ՚ի ձեռաց Սողոմոնի, վասն որոյ եմուտ առ Բերսաբէէ խնդրել իւր կին՝ զԱբխակ. բայց յոյս նորա ՚ի դերև, և վաստան կուսին գրկեաց զմահ. « Լու առաքեաց արքայ Սողոմոն ՚ի ձեռն Բանեաց որդւոյ (Յովիդեաց, և սպան զնա²): Ի Բնայն. նստէր աղքատիկ՝ Վազար առ դուրս մեծատան, և յուսայր տեսանել զխշրանահացի. « Յանկայր ընուլ զորովոյն իւր³: Ի գերբնայն. ահա այս է խնդիր մեր, և ՚ի վերոյ այսպիսի բաղձանաց շարժման կրից սենխմք խօսիլ, որպէս և առաքեալն պատուիրէր⁴. « Օ վերինն խորհեցարուք, ուր

¹ Լուր. 257:

³ Ղուի. Ժ. 2. 21:

² Գ. Թ. 4. Բ. 25:

⁴ Կըլ. Գ. 1:

Քրիստոսն նստի ընդ աջակէ Մատուծոյ 7 :

Այլ Գործարարքս 36-րդի, ասէ, ՚ի Բարիքն Բարակայ : Վործարարար վասն այն, զի բաժանեացի յայնպիսի բաղձանաց՝ որք զյոյս բեկանեն. կամ լաւ ևս ասել, յուսոյ՝ բայց հաւաստիք յուսոյն պատկանաւոր միջոցաց ՚ի պակասութեան : () Բինակ, բաղձաց կոյրն վայելել զյոյս, այլ ըստ որում հաւաստիքն անյոյս, խափանեն զգործարարութիւն յուսոյն, և ապա յոյս և յուսողքութիւն ըզբաղձանս թողեալ ՚ի կենդանութեան միայն՝ և ինքեանք սպառին : Աւրեմն յուսոյն սգի՛ գործարարութեամբ մնայ, և այն՝ յաղապս ապագայց :

Վարի ասէ, և այն՝ թէ մարմնական և թէ հոգեկան. բայց մեք զհոգեւորն իմանամք՝ որպէս և նայն իմացաւ. և վասն այսպիսի յուսոյ ասէ Վաւիթ. «Վարի է յուսալ ՚ի Տէր 7¹ :

Բարակայ ասէ, զի յոյս առ ստացեալս և առ տեսեալն դադարէ ՚ի կոյից. «ՄԵ յոյս տեսանելի՛ չէ յոյս 7² :

Վարարահաս ասէ, իբր զի՛ զայն զոր ունիմք, և ՚ի ձեռս բերելն գիւրին, այնպի-

¹ Սլ. ՏՃԷ, 8. ² Վարիքն, Բ, 24 :

սեպ ոչ ՚ի պաշտօն ժամանե՛ն կիրք յուսոյն .
 զոր օրինակ , ոչ որ մեծատուն յուսայ՝ թէ
 պատրաստիցի արդեօք նմա ճաշ . զի այս
 պիտիք ՚ի հրամանէ նորա ունին կախումն ,
 և ինդրելին առ դուրս պատրաստ , և յոր
 ժամ և հաճեցաւ՝ ետես ՚ի ծառայից իւ-
 րոց զկատարումն : Այլ այս ամենայն զիւ-
 րինք , դժուարահաս այն՝ յորս երկար ժա-
 մանակաւ ընդմէջ մտանէ բազում տարժանս :

Ի՛մբնելիբրե իբրիլի ասէ . և արդարեւ .
 զի թէ այն ամենայն որ անկարելի , և դիցե-
 օք զյոյս , կամ յիմար ոմն է՝ կամ արբեալ ,
 կամ տղայ տիմար : Աստուածաբան ոմն գե-
 ղեցիկ ասէ . « Աչ որ շարժի (այսինքն յուսայ)
 առ անկարելի , և որ զանկարելին իբրև կա-
 րելի երազելով շարժի , զնա՝ կէս մի մարդ
 ըստ կերպարանացն , և կէս մի անբան ըստ
 յիմարութեանն՝ ընդ հրէշս դասելի է » :
 Ա՛ է որ զնէ զյոյս թռչիլ յօդս . և ս՛ որ ճեմ
 առեալ ՚ի մարմնի՝ ՚ի մարմնեզննութեան
 շրջիցի ընդ աներևոյթս : Առտ կն բժժանք
 մոգուց և հմայողաց , և սուտ միտք և յոյս՝
 որ զայնպիսեացն տարժեքով յուսով ճըշ-
 մարտականին եղ զանձն ՚ի ճգանս : Այլ հուսկ
 ուրեմն աշխատողն գտաւ յամօթի , և յոյսն
 ՚ի պատկառանս պապանձման :

Եւ մեզ արժան աստէն զյոյսն կրական՝
 ՚ի գերբնականն առեալ բացատրել ինչ ինչ,
 որ մեզ ճշմարիտ հանգիստ : Այլ որ ՚ի ճըշ-
 մարիտ հանգիստն ուզդեաց զկիրս յուսացու
 զական, ոչ ամուշեցաւ երբէք ըստ առաքե-
 լոյն. « Եղոս ոչ երբէք ամաշեցուցանե՞ս՝ :
 Լչրանելին Պաւղոս ոչ զանցաւ որացս ինչ
 ասէ զոյս յոյս, այլ զգերբնականէն ասոյ մեզ
 ծանօթանալ. և յայտնէ եթէ ամենայն յոյսք
 յեղծականաց առ եղծականս՝ սնտօիք նոցին
 ցանկական վայելք, վայել՝ մի միայն երջու-
 նիկ և ճշմարիտ հանգստեան յոյս :

Եւ յո՛ւ և ես գիտեմ եթէ յոյս և հաւատ
 յերանական փառսն անդ յարժանաւորիլն
 սրբոյ՝ կորնչին. և սէրն որ ըստ օրէ միայն
 պայծառանայ, բայց նախ քան զստացումն
 նմին՝ ամենարժան և հարկաւոր պիտանի
 զյոյսն ունիմք ՚ի մեզ՝ շարժիչ ներգործարար :
 Եթէ սա շիջու, անդէն շիջանին ամենայն
 մասունք հաւատոյ՝ սիրոյ՝ բազմանաց և օրի-
 նաց. և չարագոյն չարք յաճումն երևին
 յանդի, և հեղձնուն զպտուղս առաքինա-
 կան և աստուածապաշտական լատտակոց :

Սա տի ՚ի կիրս զնախկին գայեակ կենաց

Տշմարիտ հանգստեան՝ դոյսն հաստատուն
ունել հարկ, և յամենայնի ամենայնիս ըզ-
դու շու թեամբ պահպանել անկարծիս և
անկասկածաւ որս՝ զի մի լիցի յեղծումն ըս-
պատիլ, կամ դառնալ ՚ի մարմնաւ որ բազ-
ձանաց՝ յերկս :

Նաւ շահարեւր այն՝ որ գիտարիսիս յուսոյն
՚ի դող կրիցն կրէ : Մշակ իմաստուն նա՝ որ
զգործ յուսոյն յերկիր մշակէ . սպասն՝ զի
ստանաւանիք անրեւր պահուն ՚ի վերոյ անց-
յէ : Ըստ նախ՝ զի զակնկալեալն յերկրէ
ըստ սպաս ինու թեանն ժողովեացն ՚ի ժա-
մանակի զարգիւնս վաստակոց արժանապէս
Նրկիր՝ սիրտ, սերմունք՝ գործադրութիւն,
պատու՝ ՚ի ժամանակի կոչմանն փառքն յա-
ւիտենական, որ է ըստ թիւն յուսոյ : Նրկիր՝
յոյս, սերմունք՝ գործադրութիւն, պատու՝
սեւտութիւնն Մտաւ ծոյ : Նրկիր՝ բանք սուրբ
գրոց, սերմունք՝ գործք համեմատեալք հը-
րամանայն, և պսակ հասուցման՝ յուսոյն
արդասիք :

Նթե բարձցես զկրիցն յոյս՝ և ահա ըզ-
հողմն արածել : Հաստատեա զնա ՚ի սրտի,
և ահա ամենայն եղծանելիսց յուսադրու-
թիւնք՝ յաչս քո համարին փոքունք նուա-
զունք, և ըստ ևս ասել՝ ոչինչք : « Կարգ

որ անձկաց սա մեծագոյն ինչ : զայն ամե-
նայն որ նաւագ է քան զնա՝ փոքր տեսանէ :¹
Սեծագոյն քան զգեղրնականն յայն՝ որ և
տախ աստուածարանական , շիր տեսանելի :
Լա կգիտ զերանու թիւն մեծ և յախան-
նական՝ որ սա երանեալ Սիակն հաստա-
տեաց զյայն : « Լըրանեալ է այր՝ որ յաւայ
ի նա » :

Մըման է ամենեցուն՝ ըստ Պղատանի՝
չէ-անիլն և շէ-Ք-անիլն՝¹ միշտ խոհալ : որովք
յայն անմահ մինչև ցկատարու մե ակնկա-
լու թեան փութացի ժամանել : Մըգ՝ զի՞նչ
այս Ք-անիլ և շէ-Ք-անիլ : Սի-անիլ՝ այս-
ինքն գիտել , իմանալ , ճանաչել՝ թէ որ ինչ
զործք նորա ի կենդ անու թեանն յաշխարհի :
զնան ընդ նմա զհետ մահուն , Իսկ շէ-Ք-
անիլ՝ տեսական իմե է : այսինքն ի կենցա-
զու մն՝ յախատ որ և մալի յեղանակաւ ս-
րու թեանց զզործ սրբել , և զմեզս մեաու-
ցանել : Լա յըմամ այսպէս՝ Ղ՛ստուած
յայնմամ հաստատեալ են յայր և ներգոր-
ծու թիւնք բարեաց անխափան և անխափա-
ն ի ճնունդ : Լա որ ի հաստատել քաջալերել

¹ Լ-Դ . յէ . 258 . ¹ Սի . ան . Գ . 77 . 8 .

² Սի . 13 . 0 .

առաքեալ . “ Արք ապաստան եղև ք բուռն
հարկանել զհանդերձեալ յուսոյն . զոր իբ-
րև զխարխիս հաստատուն և անշարժ ու-
նիցիմք անձանց մերոց ”¹ .

Յուսոյն բազմապատիկ են ներգործա-
կան շարժումն . զի թէ շէր յոյս՝ և ոչ որ
ըստ Սարգսի՝ թօթափեր յամենայն ընչից .
ազքատանայր սովով և ծարաւով , և ոչ
մերկութեամբ վճարէր զաստի կենցաղս :
Յոյսն է՝ ասէ , որով որ զխոնարհութիւն
զգենու և զանշքութիւն՝ յեափն և ընկեցիկ
ամենայն մարդոց երևել , նախատինս յանձն
տանուլ , առտկ նշուակի լինել ամենայն
աշխարհի : Այլ վախճանական պատճառն՝
զի զվերնարձակեցելոցն՝ ասէ , զբարձրու-
թիւն ընդունելոց է , և ընդ Քրիստոսի
զթագաւորութիւնն² :

Ահա քեզ յուսոյն ներգործ և ճշմարիտ
անայլայլելի հանգիստ : Տես ևս զյուսոյն
բազմանս և զհաստատութիւն : Պաւղոսի
պատուական գլուխ՝ որ տակաւին ՚ի գլխու
հատութեանն՝ ՚ի հոսման ջերմին արեան
թաւաղէր և ՚ի լեզու ելանէր զանուն ճրկչին
երիցս դուանեալ թէ Յիսուս , Յիսուս ,

¹ Եբրայ . 2 . 18 : ² Ի յԵԲ . յԵԲ . 256 :

Յիսուս . և սցառու աղաղակաւ յանձնելու թեան անդ՝ սքանչելապէս յայտնէր ՚ի լուր ամենեկցուն զհաստատութիւն յուսոյն իւրոյ՝ որ ՚ի Քրիստոս . Ալ . ոչ սա միայն՝ այլ և Աբիսպագացւոյն այն մարմին ըստ վկայութեան գաղղիացի պատմաբանից՝ եղև անդ նշան սքանչելի . զի մարմին սրբոյն ՚Իսնէսիոսի՝ յետ գլխատմանն յարեաւ ՚ի գեանոյ անտի , և առեալ զգլուխ ՚ի ձեռս իւր՝ գնայր հեղինկ յընթացս իբրև մզոնս երկու , մինչև եհաս ՚ի տեղին՝ ուր այժմ հանգչի առաջնորդութեամբ հրեշտակի հանդերձ փայլմամբ երկնաւոր լուսոյ և ձայնիւ զուարթնոց՝ որք նուագէին . Փնօք քեզ Տէր , այլ լուիս . Օ որ տեսեալ բազմութեան հեթանոսաց՝ կէսք փախեան ահիւ մեծաւ ՚ի տեղւոջէն և կէսք հաւաստացին ՚ի Քրիստոս . ընդ որս և աիկինն Տորկիա , և այլ ոմն աիկին անուն Արատուղայ՝ որում եա , ասեն , սուրբն ՚Իսնէսիոս ըզգլուխ իւր :

Իմա ուրեմն զյուսոյն ներգործ , և զայն՝ որ զյուսագիրն թէ սի՛ անհոգի մարմինն գիտացեալ , ընծայէ ՚ի գոգ զգլուխն , յայտնի ապացուցեալ՝ թէ կինս զյոյս իւր հաստատուն ունի ՚ի Քրիստոս . լնան որոյ և զմա

սունս սրբոց արժանաւոր դասնի ընդունիլ,
 Ըյապէս էին և ամենայն մարտիրոսք, և
 կրիւք յուսոյն իւրեանց հաստատեալ մնային
 անմահ՝ ցմահ և ցյետ մահու: «Օ ի թէ-
 պէտ և յաչս մարդկան տանջեցան, այլ յոյս
 նոցա լի է անմահութեամբ ո՛ր»:

Եւ դու որ ցանկացողդ ես օգնութեանն
 Ըստուծոյ, և փրկութեան՝ որ ՚ի նմանէ՝
 անձինքում, և սպրեւոյ ՚ի մեղաց, (այս-
 ինքն ազատելոյ ՚ի մեղաց և ՚ի մեղատիրոց),
 և կենաց յաւիտենական ճշմարիտ հանգր-
 սեան, պարտ է ուրեմն քեզ յուսալ ՚ի Տէր,
 յուսով սպասել, և գոյս հաստատուն ու-
 նիլ, և ՚ի յուսոյ ոչ մեկուսանալ: «()գնեա-
 ցէ նոցա Տէր (Հայր), և փրկեացէ զնոսա,
 սպրեցուցէ ՚ի մեղաւորաց՝ և կեցուցէ
 զնոսա (Հոգի), զի յուսացան ՚ի նա, (այս-
 ինքն ՚ի Վրիստոս) ո՛ր: Ի դէմս Հօր առեալ
 զբան Սաղմոսիս՝ խօսի մարդարէն, և միտ
 բանին՝ յայտնութիւն ամենասուրբ Արքայ-
 դութեան, արգասիք յուսոյ՝ յորմէ ճշմա-
 րիտ հանգիստ»:

Աչ գոյ մեղատեսանել և վոյեկել զայլ
 հանգիստ՝ բաց ՚ի միոյն, և ո՞ր այն, նա՛ որ

¹ Իմաստ . Գ . 4 :

² Սղ . 1, 2 . 40 .

'ի միտ թեան՝ և յերիս անձինս փաստաւ
 բեալ : Հայր՝ անձն անձին, անակիրքն, միակ
 ակիրքն : « Այլ քեզ միայնոյ սկզբանդ՝ և ան-
 սկզբանդ »¹ : այսինքն ոչ արտադրեալ յու-
 մեքէ՝ զասն որոյ անակիրքն, և սկիրքն՝ զի է
 արտադրող Արդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն, և այն՝
 առնչական յատկու թեամբ, զորմէ աստուա-
 ծաբանք՝ ճոխագոյն : Այլ արտադրեալ՝ այլ ար-
 տադրող անժամանակաբար զԱրդի, և ներ-
 գործական բղիտ մն՝ որով Հոգի : Այլ այս-
 պէս առնչական հակադրու թեամբ անձինք
 զանազանեալք, և անորոշք անբաժանելիք
 'ի մի և 'ի նոյն էութեան՝ համագոյակից և
 համապատիւք :

Այլ այսպէս իմանամք և երկիրպաղանեմք
 խորհրդոյ ամենասրբոյ Արքայութեան և
 միոյ Աստուածութեան, որում և գնեմք
 զյոյս : Այլ մի միայն ճշմարտ հանգիստ և
 յախանական կեանք հոգւոյ մերոց՝ զայս
 խորհուրդ ճանաչեմք, որում և գնեմք զյոյս :
 Խորհուրդ՝ որ յստեղծական միտս անպարու-
 նակ խորհուրդ՝ յորմէ սերտութեք և քերտի-
 բէք թեազրոզեալ՝ զանհասու թիւն խորհր-
 գոյն ծածկելով զգէմս նշանակելին : « Ապք

¹ Նորի՛ : Բ. Կ. Ի. Ը. 1

նոցա թե աւորք էին ո՛ր, այս նշանակել ամեն
 նասրբոյ Արրորդութեանն անվախճան լի
 նե լն՝ այսինքն զի՛ թեք նոցա զասս նոցին
 ծածկելով՝ սոցին նշանակել, թէ ոչ որ կարէ
 զվախճան ինչ նշմարել Ա՛ստուած, քանզի
 չիք նորա վախճանն, « Այլ երկու երկու ծած-
 կէին ՚ի վերուստ զմարմինս իւրեանց ո՛ր, և
 այս ծածկել նշանակէր անսկիզբն լինելն սրբ-
 բոյ Արրորդութեան և անհաս, ՚ի վերուստ՝
 ստէ, իրբու ծանուցանէ՝ թէ ոչ որ կարէ
 զեզր ինչ գտանել սկզբնականն Ա՛ստուած,
 զի անսկիզբն է, և ծածկելն՝ անհասութիւն
 խորհրդոյն :

Տեսանե՛ս՝ զի ըստ սրու՛մ խորհուրդ՝ ՚ի
 վեր է քան զմասս և անհաս, որպէս և
 անսկիզբն և անվախճանն : Ա՛ռ այս ճշմարիտ
 հանգիստ եթէ հաստատեա զյոյս՝ դու տե-
 սանես զամենակարող օգնականութիւն հաւ-
 սեալ քեզ ՚ի նմանէ, և սրպէս :

() Գնահանան լիւն Աստուծոյ սոսնստի՛ր որ է Երբն
 ըստ ՚ի ճշմարիտն հանգիստ :

Այլ զքերութ յուսով զիմեալ ՚ի բարձրա-
 գագաթ լեբինս՝ յորտղաց փրճանն, օգնական

¹ Եբի. Ա. 7 :

² Ա՛ռ. Ա. 11 :

ազատութեան իւրեանց զբարձրութիւնս
 լերանց ըմբռնեալք¹ : Սապէս և նապաս-
 տակք՝ կարճիկ առաջնալք ստիւք՝ (այսինքն
 է՝ զի որ զվէմս ունի գտանել, և զյոյս ՚ի
 նա դնել և ՚ի նա սպաւինիլ, պարտ է նմա
 զառաջակայ գնացս իւր՝ որ ըստ աշխարհի
 ՚ի մարմնականն՝ կարճել, և զյոյս ՚ի փո-
 փոխելեացս յայցսանէ հատանել) գիտացին
 յուսով ընդ հովանաւորութեամբ լինել օգ-
 նականութեանն վիճի : Սապէս և այր՝ որ
 յուսացաւ ՚ի Տէր, ուղիղ են ճանապարհք
 նորա զառ ՚ի վեր գիմել ՚ի յերկինս առ-
 յոյսն բնաւից ՚ի վէմն կենդանի՝ արագտն :
 Աւ իրբև զեղջերու ՚ի բարձունս գաղարբ
 նորա լերանց, այսինքն նորոյ Արնի սրբոյ
 եկեղեցւոյս : Աւ օգնականութիւն նորա
 ՚ի սմանէ, և ոչ գիտաց սասանել երբէք :
 « Ար յուսոյ ՚ի Տէր սրպէս լեան Արն,
 (և յայս միտ և ս իմանալ շէ անդէպ, եթէ
 որպէս զինուորեալ եկեղեցի յուսացաւ ՚ի
 Տէր՝ և ոչ սասանի, նոյնպէս և թէ որ յու-
 սացի յանհաւատից եկեալ ՚ի հաւատս,)
 մի սասանեցի յաւիտեան² :

Աւ ո՞ այն՝ որ յուսալովն ՚ի Տէր՝ այսինքն

¹ ՍԷ. ճԳ. 18.

² ԱՆԴ. ճԻԴ. 1.

'ի Քրիստոս , եզխա զօգնութիւն 'ի նմանե ,
 'Կաթի բազում էին տաղնատը . և անհը
 նարին հալածանաց վիշաք 'ի Սաւուղայ , այլ
 յամենայնի ամենայն ակնկալութեամբ ըզ-
 յոյս իւր 'ի Տէր Յիսուս (մարգարէական
 հոգւով անսեպ ,) հաստատուն ունէր , և
 օգնութիւն 'ի նմանե դասնէր , սրպէս և
 ինքն վկայէր . « Այն խաղաղութեան՝ ա-
 սէ , (այսինքն Քրիստոս) յոր և եսն յու-
 սացայ »¹ : Եւր զյուսոյն ճշմարիտ պտուղ՝
 յօգնականութենէն Աստուծոյ՝ առ օրինա-
 կաւ հաստատե 'ի հատման ծառոց . « 'Կոյ
 յոյս ծառոց անդրէն . զի թէպէտ և կարեւ-
 ցի՝ միւսանդամ ծաղկեցի , և շառաւիղ
 նորա մի պակասեցի »² : Ալ այսու բանիւ
 յոյս առնէ զիւր հաստատուն յոյս , և զօգ-
 նութիւնն որ Աստուծոյ՝ իբրև զծաղիկ
 յանձն իւր ծաղկիլ՝ նշմարէ , յորմէ վրիպե-
 ցուցանել զնա՝ զիւաշունչ հողմով փութոր-
 կեալ կինն մերձենայր՝ թէ « Կինչև յերբ
 ժուժկալեալ ասիցես թէ ահա համբերից
 տակաւին , սակաւ ինչ ժամանակ ակնկալեալ
 յուսոյ փրկութեան իմոյ »³ : Տես՝ զխաղաղ

¹ ՍՄ . Ի . 10 :

³ ԱՄ . Բ . 9 :

² ՅԻ . Ժ . 7 :

դէն գործի կալեալ զդէնն սպանման՝ գիմա-
գրաւէ զՅովբ խախտել ՚ի յուսոյն հաստա-
տութեանէ : Բայց արին այն նահատակ
զի՛նչ սրատափանէր . եթէ կամիս՝ տես ՚ի
գիրս նորա :

Արդ՝ արդարեւ ըստ յուսոյն հաստատու-
թեան օգնական եղև նմա Աստուած , և
օրհնեաց յերկոսին բարութիւնս , տեսեալ
զպտուղ յուսոյն հաստատութեան . « Տէր
օրհնեաց զվերջինն Յովբայ՝ քան զառաջի-
նրն »¹ : Եւ բազումք այսպիսիք որք յուսով
սպրեցան՝ յուսով գտին զօգնութիւն Աս-
տուծոյ , յուսով կեցին , յուսով փրկեցան ,
յուսով վերացան , և յուսով սպասեն ՚ի գա-
լուստ Տեառն , զի առցեն զճշմարիտ հան-
գիսան : Ուստի վասն այսպիսի յուսոյ առա-
քեալ մաղթէ առ Աստուած՝ որով զօրաս-
ցուք . « Այլ Աստուած յուսոյ՝ լի արասցէ
զձեզ ամենայն խնդութեամբ և խաղաղու-
թեամբ , առաւելուլ ձեզ յուսով՝ զօրու-
թեամբ Հոգւոյն որբոյ »² : Եղիցի և եղիցի :

Այս փութալ մեզ արժան՝ զի զգործս
մեր ըստ այսմ գեղեցիկ յուսողրութեան
ստղաբերս արասցուք , և հաստատեսցուք

¹ Եղ. ԽԲ . 12 : ² Հովբ . ԺԵ . 13 :

՚ի կիրս՝ իբր զնաւուց կամ որպէս զԹռչնոց՝
 զյոյսն Թռչարանն . որով ընդ որ և սիրով
 սրբով վերացուք ՚ի յոյսն բնաւից ՚ի Յի-
 սուս Քրիստոս ՚ի հանդիսան ճշմարիտ :

Արդեցոցո՞՞ն
 Ճշմարտութիւնն
 Երկայնմարտութիւնն
 Հմարտութիւնն
 Օգնութիւնն :

Կէնն
 Խնդրութիւնն Բարի
 Փրկութիւնն
 Յոյսն
 Դարձ :

Յոյս

ԿԻՐՔ

Ընդ օգնականու թեանն յուսոյն՝ զոր աւ-
 զեցաք՝ և զայլն իմաստասիրեցիր , զի ՚ի մի
 և ՚ի նոյն ճարմանդ՝ ՚ի ճշմարիտն հանդիստ
 յօգին ամենեքին :

Ի ՅԱՆԿԱԿԱՆԵ ԿՐԱԿԱՆ ՀԵՐԺՈՒՄՆ

ՍԻՐՈՅ ԳԵՐԲՆԱԿԱՆԻ

Որով և ճշմարիտ հանգրտն լայլէ :

Կիրք զսէրն ըմբռնեալ՝ բաղձանօք մա-
 մանէ ՚ի շարժումն գործոյ կամովին . և սէրն
 է որ դադարի ՚ի սիրելին , և միանոյ ընդ
 սիրելւոյն : Թող դու զմոլեկանն՝ որ հանգը
 ՚ի դես , և միանոյ ընդ նոսա :

Սէրն գերբնական ՚ի միակ սիրելին գի-
տաց միանալ, որ է Մատուած, Մորա զկիրս
վարժեացութի սէրն գերբնական, զի զՄա-
տուած ժառանգել արժանացութի թող դու-
և զայն մեռեալ սէրն՝ որ յակամայս բռնա-
դատի, և այն իսկ վարձք նորա¹, և շիք
մասն բարեաց ՚ի նմա՝ և ՚ի նմանէ, զի բըռ-
նադատութիւն ակամայ սիրոյն և գործոյ՝
ոչ արժանաւորէ զմարդ երանութեան:

Սէրն գերբնական՝ ջահ կենաց, անօթ
չնորհաց, լոյս հոգւոյ, Մատուած հոգւոյ,
Լուծէ օրպէս Մատուած հոգւոյ, ստորև
տեսցես զըացաարութիւնն ինձին՝ որ ՚ի
բանն Յովհաննու:

Պզտան գեղեցիկ ասէ. « Հոգին առա-
ւել է՝ ուր սիրէ, քան ուր հոգեորէ »:
այսինքն՝ սէրն եթէ հարաւ ՚ի սիրել զոք,
հոգին առ սիրելին առաւել ասնաւ բնա-
կանալ, քան անձին՝ ուր բնակէր: Մյսպէս՝
և եթէ ոք զսէր իւր առ Մատուած ուղղաց,
գիտաց զլինեղն հոգւոյն՝ Մատուած առա-
ւել, քան ՚ի յինքն և քան ՚ի մարմնի. թէ
և ՚ի մարմնի, և այն՝ և եթ զմարմին առ
պահել ՚ի կենդանութեան: (Մատուած

¹ Մատ. 2. 2.

զնաց՝ զի զէւթիւն իւր անկորուստ պա-
հեացէ հոգի : Ապա շիք քան զսէրն գեղե-
ցիկ յօդ ընդմէջ հոգւոյն և Աստուծոյ՝ պա-
հել ՚ի միաւորութեան : Ամանաբար խօսի
սաաքեալ . « Աստուած սէր է , և որ կայ ՚ի
սէրն՝ բնակեալ է յԱստուած , և Աստուած
՚ի նմա բնակէ »¹ : Բարիոք ուսաւ սռա-
քեալ ՚ի Վարդապետէն իւրմէ՝ որ կանխաւ
ուսոյց նմա . « Եթէ որ սիրէ զիս , և հայրն
իմ սիրեացէ զնա , (սէր՝ յօդ միացուցիչ
զմեզ առ Աստուած . սէր՝ յԱստուծոյ առ
մեզ յօդ միարար . բայց զայս գիտել արժան ,
զի նա նախ սիրեաց զմեզ . և սիրեցի սակ՝
զի ուսցուք թէ և ևս՝ և առաւել ևս սիրէ
նա զմեզ , յարժամ և մեք սիրեցուք զնա .)
և առ նա եկեացուք , և օթեանս առ նմա
արասցուք »² :

Տեսանենս՝ զսիրոյն յօղաւորիչ զօրու-
թիւն . առ այս հայի և բան սրբոյն () գոս-
տինոսի . « Աէրն է կեանք ինչ՝ երկուց իրաց
զուգաւորող՝ կամ զուգել ցանկացող , այս
ինքն զսիրողն և զսիրեցեալն »³ :

Բայց արժան ստանէն գիտել , եթէ որ-

¹ Ա. Յ. Ը. 7. 16 : ³ Յաւ. Գաւ. Գ. 4. Ը :

² Յ. Ը. 17. 25 :

պիտի իցէ Վստուած 'ի մեզ սիրով, և մեք յՎստուած սիրով:

Սէր և կամք յՎստուած՝ ըստ աստուածաբանից՝ մի, որով ծանօթացաւ մեզ Վստուած յստեղծագործելն և 'ի փրկագործելն, նա մանաւանդ՝ 'ի մեզ բնակեցաւ, և 'ի մեզ եղև, և եկն առ մեզ, և դոյ առ մեզ, ըստ որում գտաւ փրկիչ: Օյսամանէ ասէր Վաւիթ. « Սքանչելի եղև գիտութիւն քո յինէն »¹. այսինքն որանչելի եղև ծանօթութիւն գիտութեան սիրոյ քո՝ որ վասն իմ փրկագործութեամբդ, և ծանեար զիս և եկիր առ իս այսպիտի հրաշափառ գիտութեամբ, և այսու սիրով հաճեցար բնակել 'ի մեզ: (Բնակի Վստուած 'ի մեզ խորհրդով հազորդութեամբն, բայց ոչ յայն հայի մեր բացարութիւն) Աւ ահա բնակելն Վստուածոյ 'ի մեզ՝ ըստ սիրոյն, և այս է զոր ասոց Յովհաննէս. « Վստուած սէր է . . . և Վստուած 'ի նմա »²:

Իսկ թէ մեք սրպէս յՎստուած բնակիմք, և այս է: Օյ յորժամ փափարիմք 'ի սէր նորա, և հաստատիմք սիրով 'ի նա, և մեր ձեռամբ՝ սրբարար շնորհացն օժանդակու-

¹ Սէ. ճԼԲ. Ե.

² Ա. Յ. Է. Դ. 16.

Թեամբ ծանօթանալ զնմանէ տեսականաւ
 պէս, յայնժամ բնակիւք Ղ'ստուած, Աւ սոցս
 իմացական ճանաչմամբ ըստ փիլիսոփայից՝
 յառարկայէ և ՚ի կարողութենէ ճնանի ծա-
 նօթութիւն: Աւ զՂ'ստուած իմացականաւ
 պէս և տեսակարար միայն առնումք մեզ
 առարկայ, և ոչ եթէ զէականութիւն նորա
 ՚ի մեզ, և կամ թէ մեք՝ յէութեան նորա:
 Ար ճանաչէ զսակի՝ մերձ է ՚ի նա, և պիտա-
 կարար է սակին ՚ի ճանաչման նորա, և ոչ
 եթէ նիւթն յիմացականն անդ ընդմտեալ:
 Ասպէս և զՂ'ստուծոյն ՚ի մեզ, և զմերն Ղ'ս-
 տուած՝ իմա զբնականաւ:

Արդ՝ հասե՞ր ՚ի վերայ ուրեմն միջնոր-
 զութեան սիրոյն, որով մերձեացր մարդն
 առ Աստուած և ներկայանայր նմա, և եթէ
 սա նմա, տպա և նայն սմա: Աւրեմն որչափ
 թէ որ առաւելու ՚ի սէր աստուածային,
 այնչափ մերձ ունի զՂ'ստուած յինքեան՝ և
 զինքն Աստուծոյ, և ՚ի լոյս աստուածգիտու-
 թեանն փայլէ, և մատչի վայելել զանվախ-
 ճան և զճշմարիտ հանգիստն. «Մատիք առ
 Տէր, (այսինքն է սիրով առ լոյսն մերձեցաւ
 ըսք.) և առէք զլոյսն, այսինքն զտեսու-
 թիւնն Աստուծոյ՝ ընդ որ և զառաւելութիւն
 սիրոյ նորին: Արում արժանի լինել՝ օգնու-

Թիւն մեզ սէրն գերբնական հասեալ՝ ան-
չէջ ՚ի հոգիս մեր վառեցի . ամէն :

Ի մարմնականաց առ հոգեւորն ՚ի բա-
ժանել մեր զսէրն՝ գերբնական վերագրա-
բացորսչեցաք , զոր աստուածարանք սյլով
եզերբ յարագրեալ կոչեն՝ սէր հեղական ,
և չէ խախր ընդ մէջ նորա և սորա : Վեր-
բնական ասացի , զի առ որ գիմեն սէր՝ չէ
՚ի բնական կարգի էակ , առախ գեր քան
զքնու թիւնս՝ անհաս էակ , որ և պատճառ
ամենայն բնութեանց և արարիչ :

Սէրն ըստ իւրում էութեանն՝ սահմանի
՚ի բնագիտաց : Հաճութիւն բարւոյ , Վրդ՝
բարի մի միայն , որպէս կանխաւ ասացաք .
և սիրելի միակ , և միակ բաղձալի՝ Վստուած .
և որ ՚ի հաճութենէ , այսինքն ՚ի շարժմանէ
ազիջ կրից սիրոյ՝ զբաղձանս առ նա վերա-
ցոյց , եզխա նոյն հաճոյական սիրալն զՎս-
տուած : Այլ մեծ զօրութիւն է սա կրից ,
որով խոյացեալ վերամբառնայ մարդ ՚ի յեր-
կինս՝ առ որ արարն զնա : Այլ մեծ իսկ՝ տե-
սութիւնն Վստուծոյ , որ սրբարար շնորհիւն
պարարէ զսիրողն առ սիրեցեալն , և դամ
քան զդամ ծանրացուցանէ ՚ի յիղձ և ՚ի փա-
փաք : Վովեմ զնա՝ որ գիտաց զսիրելու թիւն ,
այսինքն զսկզբնաւ սրելն զսէր : Այրանեմ զնա՝

որ աւսաւ ոչ և եթ զսիրելու թիւնն՝ այլ և զսէր, այսինքն՝ օր ըստ օրէ առաւելուն սիրով: Արջանիկ կարգամ և զնա՝ որ պարարեցաւն հեղական սիրով, այն է՝ ցյաւխականս: առա մինչև ցմահ, անտի մինչև ցդալուստ Փրկչին, և յորմէ ևս ցանկախձան փառս, զի թէ յոյսն և հաւստն խափան, բայց անմեռ սէրն ցյաւխական՝ ընդ սիրեցելոյն Առտուծոյ՝ և անզրաւ: Այլ թէ որ ստացաւ զայս սէր ՚ի ճանապարհիս յայսմիկ, մերժեաց յանձնէ զամենայն ազեղութիւն մտար կրից՝ ըստ վկայութեան առաքելոյն.

«Սէր ոչ նախանձի, ոչ ամբարհաւածէ, ոչ հպարտանայ, ոչ յանդգնի»¹, և այլն:

Այս սէր ըստ 'Իսնեօսիոսի' ապ մեզ գործել որ ինչ ամենայն բարի. «Սէրն վասն սիրոյ բարւոյն՝ զամենայն ինչ գործէ» (այսինքն անշիտթ պահեալ զկարգ սիրելութեան,) զոր գործէ ո. այսինքն ՚ի դիմելն սիրել:

Անլիւի սէր ՚ի խրդի, յորում և ճշմարիտ հանգիստ:

Յերգս հարսն սսէր. «Կարգեցէք ՚ի վերայ իմ զսէր»², խնդրէ այս՝ զսէր, այլ ՚ի կարգ ազրութեան. և կարգն՝ այս ինչ: Արտի՝

¹ Ե. Կորն. ԺԳ. 4: ² Երգ. Բ. 4:

զըստըրական սէրն ոչ ու մեք՝ այլ միայն Աստուծոյ տալ արժանն, և ՚ի մասին՝ իւրաքանչիւրումն ըստ արժանեաւորութեանն, զոր օրինակ՝ սիրել զորդիս, սիրել զընկերն, և այլն, Այլ եթէ շիտթեացի կարգն հայելով յանձն՝ զոր սիրեմք, և ոչ ՚ի պատճառն, և ահա յայտում շիտթութենէ մեզք. « Իսկ եթէ աշտախցէք՝ մեզս գործէք ո՛ր, Այլ այս աշտակէ շիտթութեան կարգաց, զոր դեղեցիկս մեկնէ աստուածարանն այն. « Քանզի՛ ասէ, ոչ հայի ՚ի պատճառն՝ այլ ՚ի յանձն, որոյ վասն հրաւմայէ Աստուած սիրել զընկեր. այլ հայի յանձըն՝ յոր գտանէ զյատուկ փորձն իւր, կամ զօգուան՝ և զահ ո՛ր »:

Արդ՝ յայտմանէ իմանամք, եթէ և սիրեմք զայլս՝ ոչ վասն որոյ թէ են անձն, զի այս հասարակ է և յանբանս՝ որք զտեսակս իւրեանց սիրեն, այլ վասն որոյ՝ զի ՚ի բարութեան են, կամ բարի գործովք և աստուածահաճոյ վարութք պանծացեալք: Այլ որովհետեւ այսպէս, յայտ է թէ աս Աստուած վերաբերեցաք զսէր մեր, զի բարինա միայն, և պատճառ ամենայն բարեաց և ամենաբարի:

ԱՆՓՈՓՈՒՍ ՎԱՅԵԼ

Դ Լ

ՃՇՄԱԲԻՏ ԿԱՆԳԻՍՏ

Օտղբիւր իմն տեսի՛ յորմէ հոսէին
բազմապատիկ վտակք երազագնացք, և այն
էր սէր: Հիմն տեսի պալարակապ, և վի-
մարդ հոյակապ շինի, յորոյ վերայ հաստա-
տեալ ամբանայր ամենայն շինութիւնն, և
այն ևս՝ սէր: Օ կենդանի գաի ըստ իս բա-
նական կենդանութեամբ տեսական արեալ,
նշմարեցի զարմատ ՚ի նմա զսիրտ՝ որ ջեր-
մութեամբն արեան մշտաշարժիկ, որ և
զբոլորին մասունս ՚ի զօրութեան և ՚ի կեն-
դանութեան ուժէր պահել, և ահա և այն
ևս սէր: Օ զարմատ միւս ևս տեսի հաստաբ-
մատ, որ տերեւսիս ստաղք և պաղարե-
րութեամբն յարգասիս իրախացեալ, և
յստատութեան անդ իւրում պաղոց՝ իբրև
զդշխոյ բազմածին ՚ի ծնունդս, բերկրեալ,
և այն ևս սէր:

Արդ՝ մի զարմանար դու ՚ի նմանական
ցուցմանցս վերայ, թէ ՚ի հեռուստ ար-
գեօք միաք իմ ձեռնարկեցին ինչ, քան, և

կարի մերձաւորացոյնք , զի ամենայն օրէնք
 իբրև զվտակա՝ իբրև զշէնս՝ իբրև զմատունս՝
 իբրև զսրտուղ ծառոց՝ կախեալ կանն ՚ի սի-
 րոցն . 1 ըստ մե ամենայն օրինաց սէր է ո՛ր :
 Ընդ՝ մայր է սա , և յամենայն օրէնս սուս-
 ջին սրտաւ իրան , և ամենայնն ՚ի սա պա-
 րունակին . 2 Սիրեցեա զսէր Ըստուած քո
 . . . ոյս է մեծն և առաջին սրտաւ իրան ո՛ր :
 Օ՛ր և թէ որ սիրէ զԸստուած՝ հետևաբար
 ՚ի հարկէ և զամենայն հրամայեալն ՚ի նը-
 մանէ կատարէ : Իսկ որ ոչն սիրեաց զԸս-
 տուած , զիանդ զհրամանս նորա գտաւ կա-
 տարող . զի որ զպատճառն ատէ , ատէ և
 զպատճառեցեալն : Սի հաւատար՝ թէ որ
 ոչն գիտաց զսէրն , թէ յԸստուծոյ առ ինքն՝
 և թէ յինքննէ առ Ըստուած , գիտաց պա-
 հել զայլ ամենայն օրէնս : Ըրմատ սկզբնա-
 ւորական առ մարդ՝ յԸստուծոյ , և հանդիստ
 ճշմարիտ՝ յսրժամ և ՚ի մարդոյ առ Ըստուած ,
 և յերկուց պատի ծայրից՝ կնիք յաւխտենա-
 կան երանու թեան , որ և Ըստուծով յԸս-
 տուած , և ՚ի մեզ պարգև անգրու :

Սոյն՝ որ ըստ () գտաւինասի . (2 Օջնու-
 թիւնն՝ առանց որոյ , որ է կամեցողութեան՝

1 Հովհ. ԺԳ . 10 :

2 Մատթ. ԻԲ . 57 :

յորմէ կարողութիւնն հեռի ո, զոր թէ բառ
ամենայնի գիտել ցանկանայցես՝ երթ աւել
ի մեկնութիւնն (Յակ. տուար. 'Կունեւելեանն.)
այն է բաւական շնորհն սիրոյ, ոչ իմանա-
լով (օգնութիւնն որոյ) այսինքն է գործադիր
շնորհիւ գործել զպատուիրանս Աստուծոյ
գտաւ կարող: Աւ այս անհնարին իմն. զան
որոյ ասէր երանելի տուարեալն. «Աթէ զա-
մենայն պահեցէ, (ի ներհականաց է ձեռ-
նարկութիւնս, իբրութի կամի ասել, եթէ
չգիտաց նա զբաւական սէրն, զիսորդ զմեա-
ցեալ պատուիրանս գործունեաց սիրով կա-
րողացի կատարել, որ է անհնարին.) և
միտլն գթեացէ, (միտլ այսինքն ի սիրոյն.)
եղև ամենայն օրինացն պարտասպան ո՛ւ:

Տեսանե՛ս՝ զի ի յեզրակացութեան յայտ-
նապէս ծանուցանէ՝ եթէ առանց սիրոյ պա-
տուիրանապահութիւնն՝ և ոչ մի: Աւատի
գատեալ թէ ամենայն օրինացն լինի պար-
տական, զգուշացուցանէ շխարիլ, թէ ա-
ռանց սիրոյ լինել հնար պատուիրանապա-
հութեան: Արդ՝ թէ գոյ սէր Աստուծոյ,
է և ամենայն պատուիրանապահութիւնն ի
բեզ: Աէր՝ իմա զանմեանն. իսկ թէ ո՛ր իցէ

մեռեալն : Սեռեալն այն՝ որ զաչս իւր ծածկեաց ՚ի լուսոյ տեսութեան զբաւական շնորհիւ : Աէր կենդանի այն՝ որ եբաց զաչս իւր ՚ի վայելել զբաւական շնորհս , (որ է սէր նախկին ,) որով և արժանացաւ զգործունեայ շնորհս ստանալ , (որ է երկրորդական սէրն) :

Յառաջին անգ ՚ի բաւական շնորհս ըստեղծան անկեալ հրեշտակք , և ըստ որում ոչ բացին զաչս ՚ի չայելել , ոչ արժանացան երկրորդին , ուստի և զառաջինն կորուսին , այսինքն զրկեցան և յառաջնոց . այսպէս եղև և Վդամայ : Իսկ մնացեալ հրեշտակք բացին զաչս ՚ի վայելել զբաւականն , ուստի և արժանի եղեն երկրորդի գործունէի սիրոյ , յոր յաւիտեանս ունին մնալ . և սա է կենդանին :

Սեռեալ է սէրն՝ որ ՚ի գործ բաւականին ոչ ժամանէ . և կատակ նախատանաց և պատրանք խաբէութեան այնմ՝ որ ասէ , եթէ զՎստուած սիրեմ , և ՚ի սիրոյն պահանջմանէ թափուր շրջի . « Օ , ի՞ կոչես զիս տէր տէրո » . և հեռեալն յայսմանէ . « ոչ ամենայն որ ասէ ցիս՝ տէր տէր , մոցէ յարքայութիւն երկնից »¹ : Խաբեցաւ ուրեմն նա՝ որ զմե-

¹ Մատթ . Է . 21 :

սեռալ սէրն վարկաւ թէ իցէ կենդանի սէր .
կեղծ է և եղծ՝ սէրն մեռեալ : Ի կենդանի
և յանկեղծ սէր յորդորէ զմեզ առաքեալ .
« Ի սէր, ասէ, առանց կեղծաւորու թեան »¹ :

ԵՂԱՆԱԿ ՍԻՐԵԼԱՅ ԶԱՍՏՈՒՄԸ

Յորո՞ժ՝ ճշմարիտ և անվախձան հանգիստ :

Սիրել զՎաստուած՝ զի ունի դժօխտ ա-
ծել և ՚ի փորձու թիւն զանհնազանդս , (ա-
ծել կամ տանիլն ՚ի կորուստ և կամ ՚ի փոր-
ձու թիւն՝ մի գիտացես թէ Վաստուած պա-
տահի առ այնպիսիս մղողապէս , այլ թէ մեք
մեզէն զմեզ ՚ի շնորհաց նորա հեռացուցեալ
անձամբ անձին մատնիմք ՚ի կորուստ՝ և թէ
՚ի փորձու թիւն .) թէ և բարի , բայց ծա-
ռայական իմն է :

Սիրելն զՎաստուած՝ զի կերակրէ զմեզ ,
և տայ զպիտոյս զհարկաւորս թէ ըստ մար-
մնոյն և թէ ըստ հողւոյն՝ բարի , բայց ոչ
գերազանցական դովսեթեան արժան : Եւ-
թէ ծառայ վասն օգտի իւրոյ՝ և եթէ պաշ-

¹ Բ. կրն . 2 . 6 :

ասնեայ վասն շահուց անձին իւրոյ սիրեն
 զՏէր, սիրոյն կատարելու թեան նշանն ա-
 զտական իմն զգենու փայլումն : Ասն զի
 յայտցանէ հեռեի թէ՛ և թէ շէին ինչ օգուտ
 կամ շահ անսանել յուսացեալ, ապա գուցէ
 ոչ սիրէին :

Իսկ սիրելն զԱստուած իբրև նա ինքն մի
 միայն արժան սիրոյ, և նա միակ սիրելի մե-
 այն, գերբնական է, և յատուկ էական նշան
 սիրոյ, որ և ոչ ծառայական ինչ՝ այլ որդե-
 գրական և ազատական : Աշուհաւ այսու սի-
 բով և այս եղանակաւ սիրել զԱստուած՝
 մեծ երանութիւն, և մեծաց փառաց և
 ճշմարիտ հանգստեան հաղորդութիւն : Այս
 քեզ կենդանի հեղինակ զԱստուած սիրե-
 լու թեան՝ զանցան որ զգլխովն Յովբայ, որ
 արդարև ձրի պաշտեաց զՏէր, և զեզու-
 բանսարկու ին կարկեալ պատանձեցայ :

Վարդապետի տեղն՝ Բանգամայն և նմանք :

Իսկ ի սուրբ գիրս Ալեք, և թէ արկ
 Յովքաբէթ զկայտառն այն երեքամսեայ՝
 զանանուէն իւր ծնունդ ի խաղա գետայն :

և ընդ դնալ ջուրոյ հանդերձ մանկամբն և պրտուէիւ, գնայր և քոյր մանկանն Սարիամ ընդ ցամաքաւն՝ դէտակն ամեալ տեսանել զելս գործոյն գաղարման: Ալւ 'ի պահուն առ գետեղըն իջեալ դասեր Փարաւոնի, տեսեալ 'ի գետն զտասգանակն՝ հանէ 'ի ջրոյ անտի զնաւն և զնաւավարն. և տեսեալ զերբոյեցին սանդեայ՝ յողբերդ հեկեկանս և 'ի լաւահան յարտասուս, գթացեալ 'ի վերայ նորա՝ գրէ յիւր որդի: Ալւ առ այս տեսարան սիրուէն՝ Սարիամն այն 'ի գութ խանդակաթեալ մանկիկ իւրոյ կզբօր, մերձ կացեալ ցգուսարն Փարաւոնի՝ ասէ. « Կամիս զի կոչեցից քեզ կին մի գոյեակ 'ի հերբոյեցւոյ անտի, և սնուցանիցէ քեզ զմանուկդ ո՛ր: Առեալ հրաման կոչման՝ վաղվաղէ և ամէ զմայր մանկանն որ և իւր, որում յանձն առնէ դուստրն Փարաւոնի զերեխայն՝ ասելով, թէ « Սնո ինձ զմանուկս զայս, և ես տայ քեզ զվարձս քո ո՛ր »:

Այս նկարագրականին է տեսիլ. իսկ վարդապետօրէնն յայտ է ամենեցուն ըստ Ալարիտէի, թէ պրտուեայ տասգանակ՝ գերեզման Տեառն մերոյ, ջուրն՝ սիրտ երկրի,

¹ Եւլյ . Բ . 7 :

² Ա՛՛Կ . Բ . 9 :

Մովսէս՝ Յիսուս, վերածին Մովսէսի ՚ի ջուրց
 և ՚ի պրատուէէ՝ ՚ի յերկրէ ՚ի գերեզմանէ յա-
 բու թիւն Փրկչին, և այլն, Այլ մեր քննու-
 թիւն ոչ ՚ի մասինս է յայսմիկ, այլ զայսու-
 նու թե՛նէ սիրոյն՝ որ յէական եղանակի,
 Ազգա խնդրեմ զի լուիցես բանի դասերն
 Փարաւոնի: Սա խոստանայ աալ Յովքա-
 բէթի զվարձս վասն զիկեցուցանելոյն զմա-
 նուկն: Օ, քնչ ասես դու՝ հարցանեմ քեզ,
 արդեօք զիկեցուցիչն յաղագս վարձուն սի-
 բէր և զիկեցուցանէր զսանդեայն մանկիկ,
 եթէ ՚ի բնութե՛նէ անտի սիրաւորեալ գըզ-
 ւանօք խնամէր: Ազիտ ծնողն զծնունդ իւր,
 և յաչս մօրն երեւէր երբէք վարձուցն հա-
 տուցմունք: Աարծեմ թէ բնաւին ոչ, Սի-
 բելի էր որդեակն իւր՝ հոգւոյն իւրոյ, և
 ոչ վասն իրիք շահուց՝ ՚ի սիրոյ անտի առա-
 տանայր յիւրն սէր:

Սապէս՝ այսու եղանակաւ է ապէս և ու
 զատարձակ սիրով սիրել զԱստուած՝ գերաւ
 զանցական իմն է և մեծ երանութեան մի-
 այցուցիչ: Աւստի ամենայն որ որպէս Յով-
 քաբէթն՝ արժան է ուղղել առ Քրիստոս
 զսէր իւր, և ասել. Սիրեմ զքեզ Աստուած
 իմ Յիսուս, ոչ յօգուտս ինչ ինձ, այլ զի՛
 դու միայն ես սիրելի, սիրեմ՝ զի սիրելոյ ես

արժանի . սիրեմ զի չեք սիրելի նման քեզ ,
 և որպէս առաւելաւ սէր քո յիս , տպաւ ես
 զիսորդ . հանդարտեցից 'ի սէր քո : Աէր
 անուն կարդամք զանուն քո {խառն . ու-
 բեմն ամենայն լրութիւն սիրոյ 'ի քեզ ,
 և քեզ միայնոյ արժան' 'ի մէնջ ընծայել :
 Աէր' որ առ քեզ , տայ մեզ զքեզ . և որ
 զքեզն էսա . 'ի սէր կայ . և որ կայ 'ի սէրն ,
 'ի քեզ է , և դու 'ի նմա : Այլ որ այսպէս'
 'ի յախտեանս ժառանգաւոր զճշմարիտ
 հանգիստ : Աբեմն ըստ Սարգսի բանին ,
 “ Չանասցուք զի 'ի սիրոյն Աստուծոյ յեա-
 նեալ մի գացուք ” :

Արդ' սրովհետեւ յաճախեալ է սիրոյն
 վարդապետութիւն 'ի սուրբ գիրս և 'ի մա-
 տեանս սրբոց վարդապետաց , վասն որոյ զոր-
 մէ պատուեցաք մեք զհամառօտն խօսիլ ,
 կնքեմ ուրեմն 'ի սէրն զբովանդակութիւն
 բանիցս , կնքելով և զսէրն նախածին սրտուզ
 'ի յամենայնի կեանս մեք պարգևեալ 'ի Հո-
 գայն Աստուծոյ' ըստ առաքելոյն :

Պատու չ հողւոյն այս է .

Սէր

Խնդր--նի--ն

Լըրի--յն--նի--ն

Նի--նի--ն

Ն--ն

Չ'ն--ն

Խ--նի--ն

Վ--նի--ն

Լ--նի--ն

Ս--նի--ն

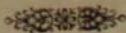
Ն--նի--ն¹

ԿԻՐՔ

Ի սիրոյն արտադրին 'ի քեզ հասու ա-
ծեալ այսորիկ առաքինու թիւնք՝ եթէ զսերն
ունիցիս առ քեզ . ուստի չէ պարտ խօսիլ
զիւրաքանչիւրոց . ՚նկալ զսերն , և ահա
ներգործու թիւնք նոցին 'ի գործս 'ի քեզ
տեսանին . և զի՞ բանիւ ընդ երկարել մեզ .

¹ Կ-ն . Ե . 22 .

Վ Ե Ր Ջ

Պ. Ա. Խ Ճ Ա Ն

Ե Ր Կ Ո Ւ Յ Դ Բ Ը Ն Յ Կ Բ Ի Յ

Ե Ի Ա Ի Ա Բ Տ Բ Ա Ն Ի Յ Մ Ա Տ Ե Ն Ի Ս

ՍԻՐԵՄՆ արժան է մեզ ու զղել զկիրս աս ճշմարիտ և անանց հանգիստն աստուածա տուր փառաց, և հեռանալ ՚ի մոլոր շարժ մանց կրից, կացուցանել հանապազ զնոյն՝ ՚ի հպատակութիւն ճշմարտաւետութեան մտաց, մտաց ասեմ՝ որ զմերձաւորիլն աս ստեղծիչն իւր միշտ մտածէ, մտաց ասեմ՝ որ զկամս, և ՚ի կամաց անտի զկիրս, և ՚ի կրից անտի զերեւակայութիւնս, և անտի զարտաքին պաշտօնատորսն՝ Աստուծոյ հրամանին ՚ի գնացս ընթացոյց:

Աւ եթէ այսպէս, ասլա յայտ է՝ թէ ոչ իսկ և մերձիլ առ այնպիսի միտս համարձաւ կեցաւ մոլութիւն արտաքնաց՝ երեւակայից՝ և կրից, Աւ այս իսկ գրութիւն իմ՝ ոչ վասն նոցա ինչ ձեռներիցութիւն, իբր թէ յառաջին դրանց կրից խորշեցուցանել՝ և յերկրորդն մուծանել, այլ նոցա և եթ՝ (ընդ որս և վասն իմ,) որք զայլայլական և զփոփոխելին հանգիստ համարեցան իբր զճշմարիտ հանգիստ: Աւ քանզի յայտ է ըստ Աե-

նեքայ, թէ որ շեղեն լաւ աշակերտ՝ մի հա-
մարձակեացի լինել վարդապետ, որ վասն իմ
խսկ է բանս հրաժարական : Եւ այց լուսայց
ես Տեառն իմոյ առատաձիր շնորհապարգեն
բանի՝ թէ՛ « Արհայցէ՛ գտանէ, և որ բաղխէ՛
բայցցի նմա »¹ : Եւ այն թէ՛ « Խնդրեցէք և
տայի ձեզ »² : Եւ ևս թէ՛ « վասն ժառու-
թեանն յարուցեալ տայէ նմա »³ :

Եւ գիտեմ՝ և թէ ոչ որ զմարգարիան
ամոյ ՚ի տիղմ, և ոչ որ զուստփայլ զակն
պայծառ յեռու յերկաթ : Եւ եմ արդարեւ
մեղօք իբրև զերկաթ, և առաւել ևս ան-
մարուր իբրև զտիղմ գարշ : Եւ ճանաչեմ
զիս ունոյն ՚ի բաւական և ՚ի գործադիր շե-
նորհայն Աստուծոյ, և վրիժուց ըստ գոր-
ծոյ իմոյ՝ քան շնորհաց արժանի : Աւրեմն
և թէ յայտպիսեաց աստի հեռի հոգւոյն Աս-
տուծոյ շնորհ, և ես որովհետև ամն յայն-
պիսեաց, զխաբդ աստ յիս երևիլ արոց շե-
նորհայն Աստուծոյ, Այլ զիս ոչ այնքան գոյժ
վհատութեանն՝ ըստ Արեկացւոյն՝ տաղ-
նապեաց, որքան սղորմութեանն քաջալեր
վստահայոց ⁴ :

¹ ՂԷ-ի, ԺԱ. 10 :

³ ԱՆԳ. ԺԱ. 8 :

² ԱՆԳ. ԺԱ. 9 :

⁴ ԱՄԷԻ. ԲԱ. 46 :

Աստի յաչա ներհուն բարեպէր վերծա-
 նողացդ՝ սա, թէ և ոչ սրպէս զբան սակեճառ
 ընտրելոց, այլ մի եպերեկոցի և ՚ի մասին լու-
 սանչմար առկայճեալ ճրագաց, զի եթէ չը-
 նոր՝ այն Աստուծոյ պարգև, և եթէ ան-
 հաճոյ տեսողաց և մասց նրբից, դարձեալ
 և այնպէս չնոր՝ Սպասեցուք ուրեմն հաս-
 տատուն յուսով և կենդանի սիրով մտանել
 ՚ի դուն յաւիտենին երանական և անանց
 Հանգստեան, յամենայնի ՚ի կեանս մեր ՚ի
 բարեխօսութիւն ամենորհնեալ Տիրամօրն
 ազաւինեալ :

ԵՐԵՒՈՅԹ ԲԱՆԻ

ՏԱՂԱԶԱՓ ԻՐԱՏԱԿԱՆԻ

ԿԻՐՔ կանխահաս գործոց խրթան ,
Առ վատ առ լաւ շարժիչ գտան .

Շարժեալ 'ի շար առերեւոյթ ,

Շարժին չարախոք՝ նովաւ իրնդան :

Կիրք ըզմոլին թէ առ շաւիղ՝

Հնչող գտաւ դիւին տաւիղ .

Գրնաց 'ի տուն սատան այսոյ ,

Եւ մտացաւ թէ ո՞ր ուղիղ :

Կիրք ոչ բաղդին դիպուած քուէ ,

Ոչ ճակատին ըզգիր թուէ .

Ընդ հրամանաւ յայնժամ սոցին ,

Յորժամ զուղիղն յիւրմէ ցըրէ :

Կիրք երբ եգիտ վատ պողոտայ ,

Կորստական փողոցն ձայն տայ .

Կամ ըստ Յովնան 'ի խել նաւին ,

Ի խոր 'ի քուն մեղաց խորդայ :

Կիրք թէ շարին ջամբ ընկալաւ ,

Բուռն հար մահու՝ ըզթոյն կալաւ .

Եւ ըստ եւայ որ 'ի դրախտին՝

Ընտրեաց զչար որպէս ըզլաւ :

Կիրք ժանտաժուտ ախտ վատ մուլար ,
 Մահուն նետից պրրկող ըզլար ,
 Չըգէ ըզնեա առ սիրահար ,
 Նիւթէ յանձին վիրաց պալար :

Կիրք որ հարաւ ընչից 'ի բաղձ ,
 Բարդեաց 'ի դէզ ըզարին մաղձ ,
 Կուտէ ագահ զոսկին յարկեղ ,
 Ուտել հոգւոյն կորլստեան թաղձ :

Ընչաքաղցին հանգիստ բընու ,
 Ոչ աստ ոչ անդ երբէք տըւու :
 Փըշեաց ըզպիզձ հոգին վազվազ՝
 Գանձուն յորժամ վասնիլ լըւու :

Ըստ սաղ՝ամանդ այրիլ չըզգայ՝
 Մինչ յայտ 'ի կեանս 'ի մարմնի կայ ,
 Իսկ յոր մահուն լաներեկի ,
 Յանեւն 'ի բոց առնու ըզկայ :

Ըյս իզձ հանգոյն պաշտել կըւոց՝
 Տայ պաշտողին զօձից խայթոց -
 Խայթէ 'ի մահ՝ խայթէ 'ի հուբ ,
 Խխայթ նորին խայթ անբուժ խոց :

Կիրք ցանկացող իշխանութեան ,
 Կիրք ցանկ խընդրակ գահել փոխան ,
 Սընու ցանե՛ն ըստ կին յըզի ,
 Ծընու ցանե՛ն զորդիս գաման :

Կիրք ձի վայրագ երբ սանձարձակ ,
 Ի վայր խոսոչ՝ կամ յընդարձակ :

Յտարին ճբնիկ մահու ճրնչէ ,
 Զխրքն հեծել յաղթահասակ ,

Կիրք կարեւիւք թէ առչարի՝
 Բազմիւ յաթառ ում չէ արի ,
 Ճուղակ մահու յտին սրտակ ,
 Կապէ , պրքիկ , որս տայ շարի :

Ըն փառամուլ փութով փարին
 Գու մարք ամէն դիւայ շարին ,
 Եւ առ մարմին ըստ շերտիցի՝
 Ճամեւ Լուսն որդուք ըզգին :

Տագնապ տապէ պաճոյճ կրթից՝
 Պրճնել պասակեր հանգուսակ դից ,
 Ոսկւով ակամբք եւ զգետառք
 Զհոգին յարտա ամել լի բիծ ,

Կանանց ՚ի գեղ եւ կամ ՚ի զարդ
 Կիրք մուկանք վասին իբր յարդ ,
 Ուստի հաճոյ նոցին լինել՝
 Պրճնի ՚ի ցոյց իսկ եւ առ մարդ ,

Մարդ դու ընդէր պրճնադեղեւ
 Զմտիւրն անպէտ եւ աներեւ ,
 Տես՝ թէ սրտորէ ըզքեղ քո կիրք ,
 Դու մուտ ՚ի տես Յովրայն հանգես :

Որ թէ գուշակ նմա բարի ,
 Զի կիրք նորս ՚ի փորձս արի ,
 Քոյդ մի լիցի ներհակ կողմամբ
 Կար չիլ ՚ի կարթ հընցն շարի :

Կիրք պճնասէր փութ ուսուցիկ ,
 Հողմալարեալ հրոյ լուցկիկ ,
 Երբ 'ի պըճնեւ զքեզ զարթնաւ ,
 Կըտամբեցես զնա սասաիկ ,

Կիրք որկորին՝ կիրք տաղակալին ,
 Կիրք պարտարած նաղկըտալին՝
 Մերժէ զհոգին սուրբ Աստուծոյ ,
 Տայ գըժոխոց ըզբանալին ,

Կարի սոսկամ 'ի կրթից յայն՝
 ԶԱստուած ունեւ զիւր որովայն ,
 Ըզպարտ պաշակել եւ պարարել՝
 Զար քան զգործ բելխարայն ,

Ո՛ւր դու գինի կրթից հրքձիգ ,
 Ո՛ւր դու լիրք ջերմ սուսերաձիգ ,
 Զայր խոցեցեր 'ի գործ աղէտ ,
 Տոչորեցեր քան ըզդըժնիկ ,

Գեհնն գիտեմ ձոր շինարհաց ,
 Ըզքեզ գինի նիւթ պարգեւաց ,
 Զաստուածամերձ բազմեալ սեղանն ,
 Լըսող երգոց հոգեղինաց ,

Ըրդ զի՞ այս քո նիւթ առ մոլիս ,
 Մոլորական լինել գործիս ,
 Ասէ . ոչ այն մեզ իմ նիւթոյ ,
 Այլ գահավէժ կրթից շարիս ,

Ո՛ւր դու խորաիկ բազմապատիկ ,
 Իմ կոյց , սսէ , 'ի խորին արիկ .

Բազմիչ գիտեմ յորովայնի
Հեարդհեանե ուժով սաստիկ :

Կիրք թէ 'ի սոյն անկաւ գուր խոր ,
Սուղեաց զոգի յանել ջրհոր ,
Եւ ցկըզակ կամ ցկոկորդ
Խեղդ արկ 'ի վիհ անդընդախոր :

Ի ուրվառք մահու բուրմունք ծրխայ՝
Մոլար կրից եռանդ տապոյ ,
Ախա մահամած այս ախա սրկոր
Տապալտանի գեհեան հըրոյ :

Յերկուց աստի սերունդք յալով
Աճին ու աճին տատասկ փըշով .
Քաղեա , քակեա , խլեա 'ի քէն
Ջարմանն ամէն աստէն փութով :

Թէ հեղցես գու 'ի կիր զջուր՝
Անդէն եսայ պըղպըջէ հուր ,
Այսպէս թէ կին կիրք քո եգխա
Գնայ հոգիդ՝ ծանիր թէ ո՛ւր :

Յաման օտար ասից ժաման
Մի տար , հակիր նորին 'ի բան .
Ձի գեղ կնոջ վարդ օձաթալ ,
Թաղէ զհոգին մեղաց տապան :

Ի կապ թէ կաս ամուսնական՝
Երթ լուր բանի գու Պաւղոսեան ,
Պատիւ կնոջ ըստ արժանւոյն
Խահեմութեամբ պահել պատկան :

Յ Լ Ե Կ

Գ Լ Ե Ա Ե Բ Բ Բ Ա Յ Ե Ե Մ Ա Յ Ե Ե Կ Կ

•••••

Լ

- Լ Բ Բ ի մե լ ի կ թ ի ան յ գ թ . 20 .
 Ա թ Ե Ե ս ա զ ս մ ա յ ա զ ա յ ա յ զ Ե լ ի ն զ կ ի ր ս . 31 . Պ ա ռ ծ թ
 ն ա թ ա . 70 . Մ ա ճ ա յ ա զ ս ա կ կ ա թ ա ս ա ն ա թ ա . 32 .
 Ա զ ա ճ ի ն զ ա ռ ծ թ ս թ . 40 .
 Ա զ ս ն ա յ ի կ ա թ ա ս ա ն ս թ ա կ ս . 120 .
 Ա կ ն կ ա լ ա թ թ ի Ե ն յ ա ս յ ն ս ա ս ա զ ա թ Ե ա ն . 123 .
 Ա մե ն ա յ ն ի ն շ ա ն ա յ ն ա թ թ ի Ե ն . 30 .
 Ա ն ա յ ա կ ա ն ի ն ծ ն ա ն զ . 34 .
 Ա ն թ ա զ ա զ թ Ե լ ի մ ա յ ն մ ա կ ն . 17 . Ա ն թ ա ս
 զ ա զ թ Ե լ ի ծ ն ա ն զ ա ն թ ա զ ա զ թ Ե լ ի . 34 .
 Ա ն կ ա ն Ե լ ի ս ա ս Ե զ ա յ զ թ ն շ . 44 .
 Ա ն ճ ա ս ա կ ա ն ա թ թ ի Ե ն Պ ա յ զ թ թ ի . 22 . — Ա թ
 ճ թ Ե շ ա ս կ ա յ . 80 .
 Ա ն մ ա ճ ն մ ա յ ա ն մ ա ճ . 38 .
 Ա ն մ թ ջ ա կ ա ն ը ն զ մ թ ջ ա կ ա ն զ թ ա Ե լ ի թ . 60 .
 Ա ն զ Ե թ ջ ա ն ա զ ի յ ա կ ն . 23 .
 Ա ն փ թ կ ա ն ա ս ա թ մ ա ճ . 23 .
 Ա շ թ ա թ ճ ի մ Ե ն ա թ թ ի Ե ն թ ա ն ա յ ն . 28 .
 Ա զ ա կ ա ն ա յ ա յ ա զ ա ն ա յ ա կ ա ն ա շ ծ ն ա ն թ ի . 38 .

- Ապահանացուաց շարու թիւն . 20 :
 Ապահանութեան 'ի ներքոյ' օյք . 18 :
 Ապրուստ արտաքին իմն . 21 :
 Առաջարկութիւնք մօլիք . 49 :
 Առարկայ կրից՝ երեւթ հանգիստ . 10 : Ա-
 ռարկայ կրից արտաքին զգացութիւնք . 97 :
 Առաւօտեան և երեկոյեան ճանաչումն հը-
 բեշտակաց . 41 :
 Առուիւ գօղ մեծութեան . 24 :
 Աստուածասէր ոչ պճնասիրի . 54 :
 Աստուած ոչ բուսոյց զչար 'ի բնութեան
 մարդոյ . 9 : Աստուած զփառս իւր ոչ
 տայ այլում . 44 : Տեսանէ զամենայն . 45 :
 Պահէ զամենեօին . 57 : Թագաւորու-
 թիւն նորա ում արժան . 25 : ԶԱստուած
 խնդրելի է 'ի վերայ մեր թագաւոր . 25 :
 Մերձեկնայն Աստուծոյ առ մեզ . 18 : Մե-
 ղանչումն յԱստուած ո՞ր իցէ . 41 :
 Արատ ընդ բիծ փայել . 25 :
 Արարածոց փոփոխութիւն . 16 :
 Արբեցութի . 75 : Արբեցութեան գործք . 85 :
 Արխատոսէլի բանք . 56 . 67 :
 Արծաթոյն յաջողութիւն սրպէս . 19 :
 Արծաթսիրութի կուրացուցանէ զվիստ . 25 :
 Արուսեկին անկանկն . 45 :
 Արտադրութիւն անապահան . 56 :

Արտասուք զմեզս լուանան . 99 :
 Արքայութիւն Աստուծոյ սէր . 32 :

Բ

Բաժանարար զի՛նչ . 20 :
 Բաժանարար տարրերութի՛ մեծութեց . 24 :
 Բաժանմունք իշխանութեան . 32 :
 Բազադրելոյ եղծականութիւն . 17 :
 Բանք աստուածաբանից . 82 :
 Բանք միակին՝ անկորուստ . 39 :
 Բանին ՚ի մարմնանալն՝ անբազադրելի . 54 :
 Բարի՛ մի միայն Աստուած . 92 :
 Բնախօսից բաժանմունք . 7 :
 Բնական հայեցուածք . 94 :
 Բնութիւնք վերինք սրայէս . 15 :
 Բնութեան հանդիստ . 7 : Բնութեան սի-
 բելն զճմարտութիւն . 50 :
 Բովանդակութիւն իշխանութեան . 55 :

Գ

Գալուստ արքայութեան սր . 28 :
 Գեղէնի յիշատակութիւն . 26 :
 Գերազանցութիւն էակաց . 17 :
 Գինի երկրորդական ընդմիջական . 60 : Գի-
 նոյն մահ . 83 :
 Գինդ սակի ՚ի քիթ խողի . 55 :

- Գոյակաց նախնականաց . 60 :
 Գործադրական յոյս . 121 :
 Գրիգորի աստուածաբանի բանք . 54 :

Դ

- Դատաւճիռ մտար . 19 :
 Դաւադրութիւնք մեծութեանց . 30 :
 Դաւթի բանք՝ Քրիստոսի թագաւորութեան . 38 : Նորին բանք սաստելոյ ըզկիրս . 59 : Դաւթի և Քերսաբէի տեսիլ . 99 :
 Դաւթի յոյս օգնեցին . 132 :
 Դեն ուստի գիտաց . 63 :
 Դիոնէսիոսի բանք . 140 :
 Դիւրեղձական հանգիստ . 25 :
 Դնելն սաղայէլի զաթոս յամպս . 44 :
 Դրախտ զինչ իմանալի . 8 :

Ե

- Եզեկիէլի բանք ՚ի վերայ մեծութեան . 37 :
 Եղովբայ էչն . 38 :
 Եթերայնոց առարկութիւն . 74 :
 Եղանակ սիրելոյ զԱստուած . 146 :
 Եղիսյի մաշկեակն . 80 :
 Եղիշէի բանք . 28 :
 Եղձական յաջողութեան գործք . 21 :
 Եղձական վոյելք մեծութեանց . 57 :

- Երազ են իշխանութիւնք . 23 .
 Երանացուցիչ անտութիւն . 41 .
 Երեւկայութեան հեռեւող կիրք . 11 .
 Երեղթ հանգիստ , կիրք մոլէք . 10 .
 Երեւութականն զինչ . 10 .
 Երեւութական հանգիստ 'ի վերացեալն . 24 .
 Երեւութական ախարժ . 37 .
 Երկաթն զինչ . 68 .
 Եւայի խարիչն . 35 . Յարուցմունք մոլի կը
 բից նորա . 63 .

Չ

- Չանազան մեծութիւնք աշխարհի . 32 .
 Չաչս հաստատեալ 'ի վերայ որոյ . 21 .
 Չգայական և հողեկան շարժումն . 8 .
 Չգայական մտանց զանազանութիւն . 8 .
 Չկին և զորդի սիրել սրպէս . 87 . 103 .
 Չօրաբարէլի բան , և մեկնութիւն . 101 .
 Չօրութիւն մտաց . 3 .

Լ

- Լակն միակ գտանէ միտք . 5 .
 Լակ միակն անխախտ . 30 .

Ը

- Ընդմիմեամբացուցիչ իշխանութիւնք . 34 .
 Ընթացակից մտաց' կիրք բարիք . 10 .

Թ

- Թագաւորութիւն զԹ՛նչ . 24 :
 Թեոյ արծուոյ նմանին մեծութիւնք . 27 :
 Թօթափիլն տերևոյ սև մ' նմանի . 18 :

Ի

- Իշխանին աշխարհի կորուստ . 38 :
 Ի ծնէ կուրութիւն սրպէս . 18 :
 Ի հողոյ գոյակք զԹ՛նչ . 17 :
 Ի վերայ վիմին սպանումն եօթանասնից . 26 :
 Ի վերայ որդւոյ . 104 :
 Իրական առարկայից տեսիլ . 16 :

Լ

- Լամբրոնացւոյն բանք . 30 :
 Լինել յեղծականս սր . 20 :
 Լկամ սև մ' արժան . 38 :

Խ

- Խարխախ նաւու՝ յոյս . 124 :
 Խնդալ մարմնոյն , խնդալ հողւոյն . 8 :
 Խնձորի նմանի պճնազարդութիւն . 34 :
 Խոտան կն ինչք . 21 :
 Խորհուրդ ամենասուրբ Երրորդութե՛ . 128 :
 Խորհրդով շնայն սրպէս . 96 :
 Խառնութիւն ուղղակի՝ անուղղակի . 36 :

Խրախորարու թիւն 'ի հասարակի . 79 :

Խրախճանու թիւն որովայնի . 71 :

Օ

Օւանոթու թիւն փառացն Աստուծոյ . 44 :

Տաղիկ են փառք մարդոյ . 17 :

Տայրն զի՛նչ . 30 :

Տառայել մամանայի . 20 :

Տառն պորփիւռի՛ նմանարար . 35 :

Տառարականու թիւն սակոյ . 16 :

Տեր զեզիս զի՛նչ . 45 :

Տնունդ մտաց սր . 20 :

Տնունդք փառամուլութեան . 40 :

Կ

Կայենի դատերք . 35 :

Կարիճն զի՛նչ . 61 :

Կարճ յորդոր աւարտման բանի . 135 :

Կարօտքն հացի . 37 :

Կափառնանու սր . 46 :

Կերակուրն չէ արքայութիւն . 64 :

Կին՝ մարմնացեալ դէ . 36 :

Կին՝ առարկայ դայթակղութեան . 103 :

Կիրք սուր կան . 5 :

Ներգործութիւն կր-

րից . 5 :

Այլայլութիւն կրից . 7 :

Երկու պատկերք կրից . 8 :

Խաւարէ կիրք զմի-

տըս . 9 . — և զճա՛հ մտաց . 28 :

Ի ձեռս կրից պտուղ բարւոյ և չարի . 10 :

Բաւ-

- Ժանու մե կրից . 10 : Ըմբռնել կրից գրան
 կականն . 18 : Աիրբ մուլք յարդի նմանին . 18 :
 Չշարժել զկիրս 'ի փոփոխելիս . 20 : Ար-
 Թուն պահել զկիրս՝ սրպէս . 20 : Աիրբ
 սրպէս մե սանին . 22 : Կայ կրից . 23 :
 Վարդապետութիւն կրից . 48 : Աիրբ մու-
 լք են կայիկ . 49 : Կռտութիւն կրից՝
 սրպէս . 53 : Աիրբ իցաց վաղապոյն շար-
 ժին . 63 : Աիրբ զնախաստեղծն սր ար-
 կին . 67 : Արից ուղղութի առ շնորհս . 76 :
 Արից ճշմարիտ ներդարծութիւն . 114 :
 Կշու մե մկրտութեան . 78 :
 Կովդնոյ բանք . 55 :
 Կրուսանել զարքայութիւն ուստի . 27 :
 Հակառակութիւն մուլի կրից . 7 : Հակա-
 ոակութիւն միմեանց . 75 : Հակառա-
 կութեան հայր՝ ստտանոյ . 75 :
 Համարարգութիւն սահմանորար . 28 :
 Հայր արտադրող . 120 :
 Հանդերձից հոգն՝ սրպէս . 51 :
 Հանդէս օգտակար բարեաց . 64 :
 Հաշտին բնդ Աստուծոյ զի՛նչ . 58 :
 Հարցումն . 21 : Հարցումն գնացականաց . 37 :
 Հարցումն իշխանին . 90 :
 Հաց՝ ջուր սրպէս իմանալի . 65 :

Հեղահան սէր . 140 .
 Հեղինակութի յաղթութեան Յովքաց . 107 .
 Հերոսդէի սաստիգումն . 47 . Քամակի հանդ
 դէս նորս . 81 .

Հիման հաստատութիւն . 21 .
 Հոգևոր գնացք մարդաց . 49 .
 Հոգք հեթանոսաց անկ . 31 .
 Հրեշտակաց ճանաչումն . 42 .

Չ

Չու՝ կաթն գինջ . 65 .

Ճ

Ճիւղ խրախու թեան . 86 .
 Ճիւղագրութիւն սիրոյն . 181 .
 Ճշմարիտ հանգիստ . 142 .
 Ճշմարտութիւնն է յաղթող . 100 . Սիրելն
 բնութեան զճշմարտութիւն . 50 .

Ս

Սաշկեղէն հանդերձ Աղամաց . 49 .
 Մայր օրինաց՝ սէր . 145 .
 Մասնաւոր յայտնութիւն . 41 .
 Մարգն ընդէք ոչ մնաց միայն . 88 .
 Մարիամու ճնանիլն զՔրիստոս՝ սրպէս . 33 .
 Մեծածախ հանգիստւորութիւն . 64 .
 Մեծատան դատատան . 77 .
 Մեկնութիւն սահմանի կրից . 10 . Մեկ-
 նութիւն բանին Պաղտօի . 29 .

- Միմու են կիրք . 40 :
 Մոլեգնիլ աշխարհի մեծութեան . 38 :
 Մտաւորին հնազանդել զկիրս . 23 :

Յ

- Յազագս ստոյիկեանց սահմանի . 6 :
 Յաջողութիւն եղծականաց անկայուն . 18 :
 Յարուցմունք Խորայելի կրկն . 84 :
 Յոյս՝ կիրք 'ի ցասմնականէ . 118 : Յոյս ե
 սէր յԱստուած առաքեն զմարդ . 119 :
 Յոյսք ուղղեն զճանապարհս . 151 : Ներ
 գործութիւն յուսոյ . 126 :
 Յովբայ բանք 'ի վերայ կրկն . 39 : Յովբայ
 տեսութիւն . 152 :

- Յովհաննու իմաստասիրի բանք . 31 :
 Յուգայի կորուստ . 19 :

Ն

- Նախակարգութիւնն զԲնէ . 74 :
 Նախնական երկրորդական սխտանիք . 59 :
 Նարեկացւոյն աղերս . 52 :
 Նկարագրական իմաստ . 72 :
 Նմանամասանց ծանօթութիւնք Անյաղթին . 56 :

Շ

- Շինութիւն 'ի վերայ աւազոյ՝ սր . 21 :
 Շընան միտք . 18 :

Ո

- Ոչինչ են մեծութիւնք . 32 :

Ոսկին՝ թէ՛ իցէ՛ հանգիստ . 16 : Բարու թիւն
նորա . 22 : Անապահանու թիւն , գոյա-
ցու թիւն և պատրանք ոսկւոյ . 16 , 17 :
Գնացական յաջողու թիւն նորա . 22 :

Որակ պաղոյն զինչ . 55 :

Ո՞ր այն՝ որ հեղձոյց զստուղ հոգւոյն . 52 :

Որկրամուլու թիւն . 73 : Որկրամուլու թեան և
արբեցու թեան ծնունդ . 73 :

Որովայնամուլու թեան ստուգաբանու թիւն . 73 :

Ուղղատես կիրք՝ զփառս վայելեն . 116 :

Ուղղու թիւն մարդոյն՝ սրպէս . 21 :

Ուսումն փառասիրու թեան . 47 :

Ուտելն և արբենալ սրպիտի մեղք . 85 :

Չ

Չարն յերեւակայու թեան . 9 :

Չհայել ՚ի պատճառն՝ զինչ . 141 :

Չհեռանալ Աստուծոյ՝ սրպէս . 18 :

Պ

Պահանկակապ շինուածն զինչ . 21 :

Պապանձին սատանայի . 66 :

Պատանիք սենեկապանք . 100 :

Պատասխանին Քրիստոսի . 90 :

Պատասխանիք պճնասիրու թեան . 50 :

Պատիժ գտերացն կայենի . 55 :

Պատիւ երեւութականաց . 24 :

Պատճառն ս՞ր . 50 :

- Պաւլոսի բանք . 29 : Բանք նորա թի կորնչին
 ամենայն . 38 : Պլխահասու թի նորա . 126 :
 Պետրոսի խրատ . 35 : Մեռանին Պետրոսի ,
 օրինակ . 37 :
 Պիղատոսի դատաստանն . և կորուստն . 19 :
 Պիղծն առաջի Աստուծոյ . 50 :
 Պղատոնի խրատն . 25 : Պղատոնի զի . 4
 շի . 125 : Բան նորա . 135 :
 Պղպղակաց նմանին մեծութիւնք . 37 :
 Պճնասիրութիւն . 40 : Պճնասիրութիւնն
 կանանցածին . 48 : Նմանի մագնիսի . 32 :
 և սեպհական կանանց . 32 :
 Պսաւղ շար՝ ՚ի կրից ըստ ստոյիկեանց . 10 :
 Պսաւղ բարի՝ ՚ի կրից ըստ ձեմականաց . 10 :
 Պ
 Պախիտիս գլխոյ վերային . 45 :
 Ս
 Սաղսցէլի առուօտեան ճանաչումն . 42 :
 Սաղսցէլի հայելի անութեան գող . 42 :
 Խորհուրդ նորա . 42 : Եարժեղն նորա ըզ
 ասու իւր . 45 : Յանկու թի նորա . 46 :
 Սահման կրից . 10 : Սահման յուսոյն Լուդոզ
 վիկոսի . 120 : Սահման սիրոյ . 139 :
 Սաստ ամբարտաւան կրից . 18 :
 Սաւուղ մեռանի անօրէնութեամբ . 31 :
 Սեռականադոյնն անկախ . 35 :

- Սէր՝ կիրք ՚ի ցանկականէն . 118 . 134 . Սէր
 գերբնական . 133 . Սէր՝ յօդ Աստուծոյ
 և մարդկան . 156 . Նմանի սրտի , աղբեր ,
 և արմատոյ ծառոյ . 142 . Բարբառական
 սէրն սր . 141 . Դնեղն ՚ի խաչ զսէր . 106 .
 Մեռեալ սէր , կենդանի սէր . 143 . Երաւ
 նաւթիւն սիրոյ . 149 . Կնիք սիրոյ . 150 .
 Սողամնի բանք . 27 . Պճնիլն նորա փառօք . 51 .
 Ս .
 Սայեղու թիւն սեղանոյ . 73 .
 Ղանական վարդապետի բանք . 58 .
 Ղարդապետու թիւն առ Ադամ . 8 . Ղար-
 դապետու թիւն ՚ի վերայ Եղիսէի . 68 .
 Ղարդապետու թիւն ՚ի վերայ Աբեսողո-
 մայ . 80 . Ղարդապետու թիւն Յովքաւ
 բէթի սիրոյն . 147 .
 Ղարձք հրեշտակաց . 41 .
 Ղերակացու մահ . 27 .
 Ղերացական փոխախու թիւն . 39 .
 Ղերացեալ հանգիստ երկու թական . 52 .
 Ղերացելոյն սպառումն . 57 .
 Ղտանդ մասանց . 22 . Ղտանդ ցանկաւ թեան
 ՚ի թագաւ որեւ . 51 .
 Տ
 Տանձ , խնձոր՝ զԲնչ . 65 .
 Տարածական ձեռնարկու թիւն . 40 .

- Տգեղն՝ սրբէս . 84 :
 Տեօխն ընդ հանուք խնջոյից . 70 :
 Տնանկու թիւն ոմանց . 21 :
 Տուն՝ գերեզման . 27 :
 Տրամաբանական հաւաքաբանութիւն . 92 :

Յ

- Յորեան նախնական անսխիւական . 60 :

Փ

- Փախուսան պճնասիրութեան յորմէ . 80 :
 Փայտէն մահ, փայտէն կեանք . 67 :
 Փառամոլութիւն . 40 : Փառամոլութիւն՝
 հաճոյ ատասիրաց . 41 :
 Փառք՝ Աստուծոյ ստղարման . 47 :
 Փախսական յաջողութիւն սր . 13 :
 Փախսութիւն էակաց . 13 :

Ք

- Քնթեանու որ թէսդորոս վարդապետի
 բան . 55 :
 Քրիստոս նմանի Եղիսէի . 68 : Քրիստոսի
 վոյելէ թողաւորութիւն . 58 :

(

- (Պնութի որ, օգնութի առանց սրոյ . 145 :
 Օգոստինոսի բանք . 27 :
 Օձն զինչ . 66 :

Փ

- Փիղիբական անջատումն . 22 :

